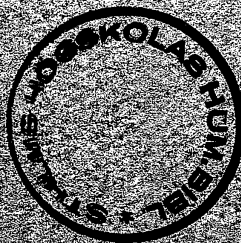

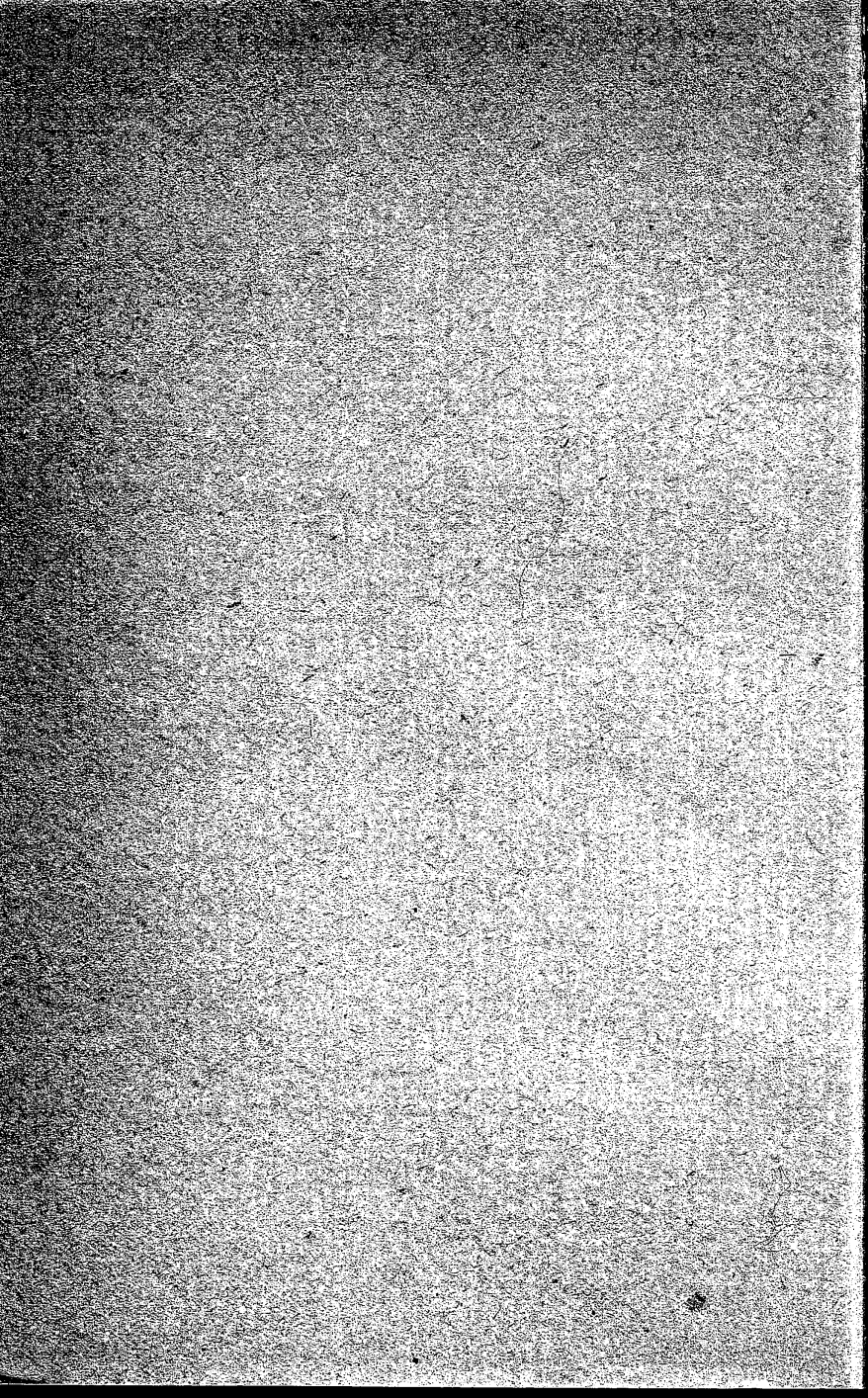
Stockholms Universitetsbibliotek

3 0001010102645

HUM

Recensionsexemplar
Almqvist & Wiksell

SPRIDDA BLAD

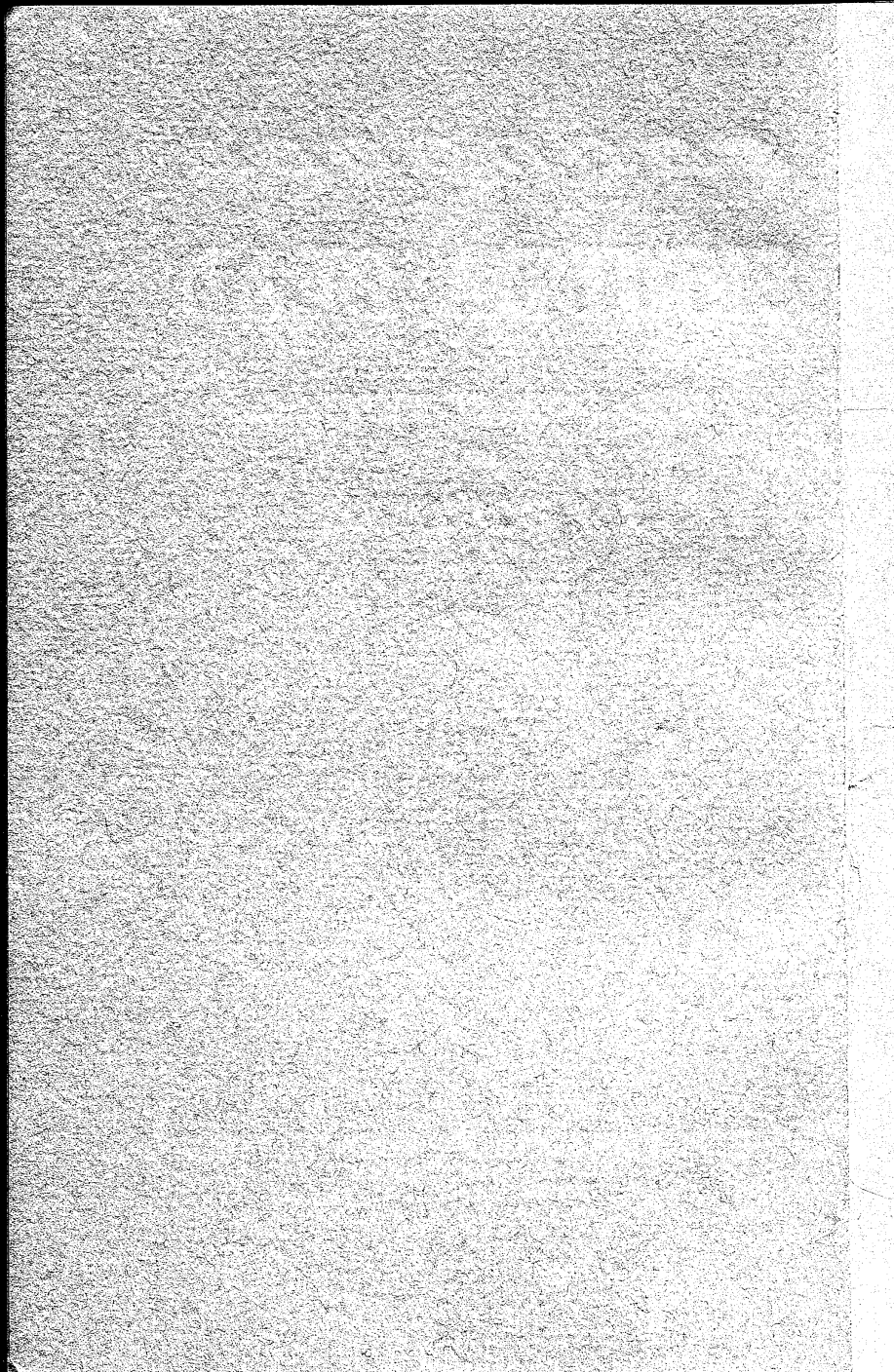
TAL OCH FÖREDRAG

AF

S. J. BOËTHIUS

UPPSALA & STOCKHOLM
ALMQUIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
(i distribution)

Skjald og Brevning

SPRIDDA BLAD

TAL OCH FÖREDRAG

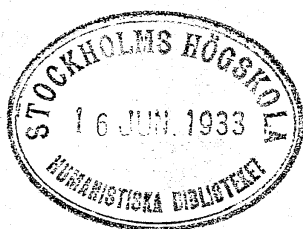
AF

S. J. BOËTHIUS

UPPSALA & STOCKHOLM
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
(I DISTRIBUTION)

Flera af dessa »blad» äro från en förfluten tid. Att de nu utgifvas beror däraf, att frågor, som i dem behandlas, synas mig ej ännu hafva förlorat aktualitet.

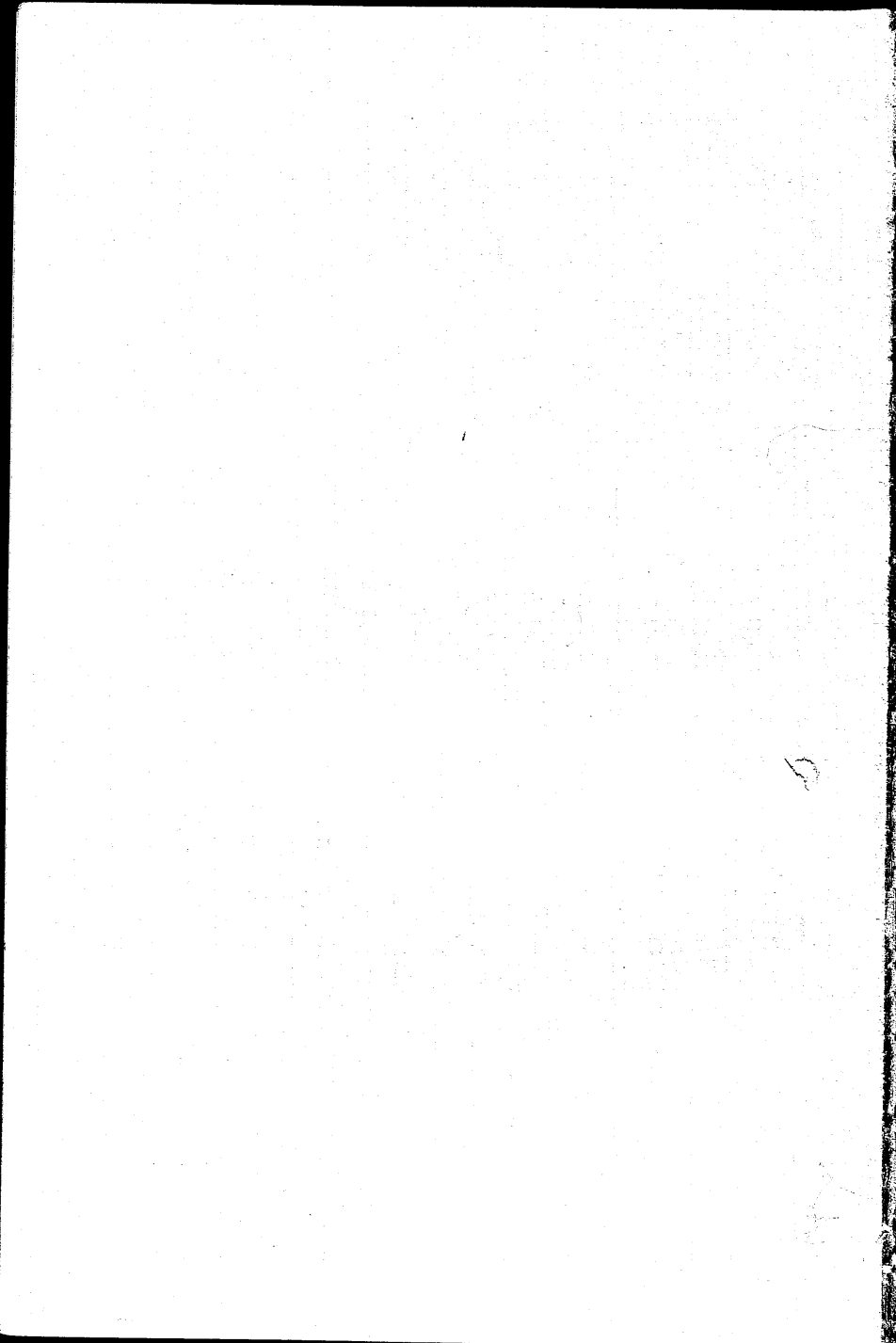

UPPSALA 1906

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

Innehåll.

	Sid.
Tal vid Nordiska festen i Uppsala den 24 febr. 1883	1
Om Erik Gustaf Geijer såsom historiker, tal vid Akademi- ska förbundets fest efter aftäckningen af Geijers staty den 30 okt. 1888	8
Tal vid Uppsala studenters Vårfest den 11 maj 1889	14
Till Uppsala Studentkår den 5 okt. 1889 med anledning af tillträdet till e. o. professuren i historia	21
Vilhelm Erik Svedelius, tal vid minnesfesten den 29 mars 1890	27
Till promovendi den 30 maj 1891	45
Vid Fosterländska studentförbundets Gustaf-Adolfsfest den 6 nov. 1891	50
Tal vid Nordiska festen den 2 mars 1894	61
Till Västmanlands-Dala nation vid tillträdet af inspekto- ratet den 6 okt. 1901	67
Vid aftäckandet å Västmanlands-Dala nation af professor O. Alins porträtt den 26 okt. 1901	69
Tal vid protestmötet i Uppsala mot den landsförrädiska agitationen bland de värnpliktiga den 21 april 1906	73
Tal vid Ungdomsmötet i Mora midsommardagen 1906	82
Fosterlandet och partierna, föredrag i Leksands kyrka den 26 aug. 1906	92
Föredrag vid Västmanlands-Dala nationsfest den 1 dec. 1906	115
Anförande angående rösträttsfrågan i riksdagens andra kammare den 6 maj 1899	136

Tal vid Nordiska festen i Uppsala den 24 febr. 1883.

Vi hafva i afton infunnit oss här för att enligt gammal sed fira de hädangångnes minne. För en stund hafva vi stannat på vägen, lämnat dagens äflan och mångskiftande bestyr för att, samlade kring minnesstenarne, kasta en tacksamhetens blick tillbaka på *deras* lifsgärning, hvilka under det gångna årsskedet lämnat det lif, som med sin sträfvan, sina fröjder och sorger ännu fyller *vår* tillvaro. Men innan vi begynna försöket att tyda, hvad vår-darne säga, låtom oss ett ögonblick stanna vid frågan: »Är det då något nyttigt att på detta sätt fördjupa sig i det förgångna? Erbjuder ej det lif, som kraftigt pulserar omkring oss, ämnen nog åt vår uppmärksamhet? Och är det ej särskildt olämpligt, att ungdomen genom fester sådana som denna får sitt intresse riktadt tillbaka, i stället för framåt? Dess värld är ju framtiden; och behöfver den ej helt rikta sig därpå för att rätt kunna fylla *dess* kraf?» De torde ej saknas, som så fråga, och att så sker, bör ej väcka anstöt. *Seden* att fira minnesfester kan och bör lika litet som någon annan *sed* vara fritagen från det häfdvunnas allmänna lott i vår tid — att sättas under debatt. Denna skeptiska riktning hos tiden

behöfver ej vara något olycksbådande järtecken; den kan tvärtom tyda på mänskoandens mognande manlighet, och särskildt tillhör det oss, som vid bildningens härdar skola söka skaffa oss en själfständig lifsåskådning, att ej gifva oss fångna under slentrianens band. Må vi blott härvid ihågkomma, att man ej endast då är osjälfständig, när man utan pröfning antager det häfdvunna för godt, blott därför att det äger vanans auktoritet, utan ock *då*, när man utan pröfning förkastar och ondgöres däröfver, blott därför att häfden därpå tryckt sin stämpel. Det förra tyder på bristande andlig lifaktighet, det senare på ett omoget lättssinne, som därför är så farligt, att det hvilar på själfbedrägeri, i det man tager för en yttring af själfständighet något, som i verkligheten blott är dess motsats. Må vi därför gärna förhålla oss spörjande med afseende på det berättigade i det, som omger oss, men må blott vårt frågande alltid vara ledt af allvar och sanningskärlek. Så vare det ock med afseende på det, som i afton fört oss tillsammans i dem. Det är bättre att tvifla på lämpligheten af minnesfesterna öfver de döde än att deltaga blott af slentrian eller begär efter förströelse, ty firade på detta sätt, blifva de förvisso blott ett fåfänglighetens glitterverk. Men ligger det allvar i detta vårt tvifvel, och söka vi svaret där, hvarest svaret bör sökas på en fråga, som afser förhållandet mellan olika generationer inom mänskligheten, nämligen i den mänskliga utvecklingens karaktär, då skola vi snart finna, att det verkligen ligger något befogadt och förädlande däri att stundom låta sin tanke vända tillbaka till de slakten som gått.

I denna utveckling är intet enastående och isoleradt. Liksom länkar i en kedja griper det före-

gående in i det efterföljande, och hvarje generations kulturarbete sker endast på grundvalen af det, som utförts af de föregående. Så gör ärftlighetens lag sig obevekligt gällande inom människolifvet. Att så är, det är ägnadt att fylla våra bröst med förfäran, när vi besinna, att detta gäller äfven det onda, att efterföljande generationer måste lida af hvad de föregående brutit; men å andra sidan bör om något den tanken kunna uppväcka ödmjukhetens och tacksamhetens känslor — den tanken, att vår tids rika kultur i det stora hela blott är det mänskliga kulturarbetets samlade arfskapital, hvaraf vi utan vår förskyllan njuta frukterna, och att det är *våra förfäders* strider och mödor, som gjort, att äfven vårt folk fått lott i denna kulturens stora arfvedel. Men ett dyrbart arf får ej vara ett hyende under håglöshetens och njutningslystnadens hvila. »Kan du ej spänna bågen är han ej din.» Endast om arfvingen genom eget arbete gör arfvet fruktbringande, varder det hans verkliga egendom. Därföre måste ock vi vårda och rätt bruka denna kultur, som vi fått öfvertaga efter de hädangångna, för att själfva kunna njuta dess väl-signelser; och ej nog därmed: den bör äfven för oss innebära en den kraftigaste impuls att i vår ordning arbeta för kommande släkten, ty endast så kunna vi i någon mån afbetala den skuld, hvari vi råkat genom att hafva fått skörda, där andra hafva sått. Men hvad kan kraftigare vidmakthålla och stärka känslan af denna plikt än det, att man stundom på ett högtidligare sätt framkallar för sitt medvetande tacksamhetsskulden till dem, som hafva gått före oss? Firade i *denna ande* blifva därför minnesfesterna öfver de förtjände döde ingalunda något, som gör oss främmande för nutidens och framtidens kraf. De

böra tvärtom vara oss en kraftig eggelse till framtida dugande verksamhet. Den minnesfest, vi nu fira, kan anses innebära ett återupplifvande af våra förfäders midvintersfest; den kan ock sägas vara det tillfälle, då det unga Sverige dricker arfveöl öfver det släkte som gått bort. Men midvinterfesten var fordom i Norden löftenas fest, och så må ock vår midvintersfest vara, och »bjöd så i Thule en konungased son vid sin faders graf till att svärja» — löftet om kommande bragder. Men de unge, de äro alltid ett konungligt släkte, ty dem hörer framtidens rike till — om de mäktat taga det i besittning. Må de därför nu som fordom veta att med tacksamhet minnas dem, efter hvilka de äro ämnade att öfvertaga det rika arvet, men må de ock, när de det göra, ännu i dag kunna aflägga framtidslöften, som vittna om en ädel håg och ett hugstort sinne.

Men liksom röster ej saknas i vår tid, som vilja underkänna det förflutnas betydelse, så höja sig å andra sidan också sådana, som tvifla, ja förtvifla om framtiden. De säga oss, att det är fåfängt tala om framtiden såsom en härlig arfvedel för de unga, att talet om skönhet, sanning och dygd blott äro bedrägliga fraser, som ej äga någon motsvarighet i verklighetens värld, där råheten, eländet eller den lumpna egoismen blott äro de härskande makterna; ja de låta oss förstå, att själfva vår prisade kultur endast är en hvitmenad grift, ur hvars inre förgängelsens dödsbringande pestångor utgå. Det är i allmänhet från de stora oroligt upprörda kulturländerna, som dessa röster utgå, men äfven hos oss finnas förhållanden, som kunna bereda dem en mottaglig jordmån. Särskildt torde den bildade ungdomen i våra dagar vara utsatt för faran att låta sig dåras därpå. För den

generation, som nu vid våra högskolor bereder sig till deltagande i livvets strider, te sig nog förhållandena i många hänseenden mindre ljusa än för några årtionden sedan. Många förhoppningar, som då eldade ungdomens sinnen, hafva sedan dess i åtskilligt visat sig såsom illusioner; idéer, som då tjusade med nyhetens hela makt, äro ej längre unga och hafva knappast ersatts af andra, och åsikter om livvets högsta frågor, som då nästan af sig själfva grepo de unga sinnena och tillfredställde deras längtan efter en förklaring öfver tillvarons gåta, göra det ej mera som förr; enligt min åsikt ej därför, att de äro blottade på all sanning, utan därför att det vetenskapliga forskningsarbetet brakt nya synpunkter i dagen. Och då så sker, då händer det lätt, att man till en början blott tycker sig se kaos och förvirring, där ordning och klarhet syntes härska, medan synkretsen var mera begränsad. Men under en sådan tid af andlig oklarhet kunna lätt sinnena, helst ungdomens, som alltid törstar efter idealer, fattas af missmod och blifva mottagliga för de röster som ropa:

»Allt är förgängelse
och tid och rum tillhopa
ett hemskt, oändligt fängelse.»

Men förlorar ungdomen tron på det sanna, det goda och det sköna i lifvet, då blifver slutet i de flesta fall antingen förtviflan eller ock, att den riktar hela sin kraft på tillfredsställandet af egoismens eller njutningslystnadens lockelser, och där detta blir det allmänna förhållandet, där är det som när en härjande frostnatt borttagit kärnan i de skördar, som utgjorde ett folks framtidshopp.

Dock så får det ej blifva hos oss. Mot förtviflans röster sätta vi det svar, som den nyss citerade skalden gifvit dem:

»Hvad rätt du tänkt, hvad du i kärlek vill,
 hvad skönt du drömt, kan ej af tiden härjas;
 det är en skörd, som undan honom bärgas,
 ty den hör evighetens rike till.
 Gå fram du mänsklighet, var glad, var tröst,
 ty du bär evigheten i ditt bröst.»

Och på Guds makt lefver ännu, trots tidens oro, kraftigt i den nordiska ungdomens bröst tron på de eviga makterna inom mänskligheten och i och med detsamma äfven tron på dess egen framtid. Må vi därför modigt se tiden an! Om vi ej i lifvets frågor kunna vinna all den klarhet, som vi skulle önska, må detta ej afskräcka oss från att troget arbeta i sanningens tjänst. Ej må vi tillsluta ögonen för skuggsidorna i lifvet, ej stänga oss inne undan de strömningar, som genomgå tiden; må vi blott akta oss för att däraf låta skrämja oss till feg förtviflan eller dåsig liknöjdhet. Må med andra ord nordens bildningssökande ungdom af talet om tidens brister blott eggas till att i sin mån bekämpa dem! . . .

Men till att stärka oss till en dylik förtröstan på de ideala makternas slutliga seger är det förvisso nyttigt, särskildt under mörka och tröstlösa tider, att stundom blicka tillbaka på det förgångna. Detta gäller först och främst om det förgångna sedt i stort, — om världshistorien, ty häfderna visa oss, att under tider, som framför andra syntes tröstlösa, har dock grunden kunnat läggas till en ny, bättre ordning; att där förstörelsens krafter ensamma syntes härska, där hafva ord kunnat talas och handlingar utföras,

så fulla af evighetens kraft, att de varit i stånd att välsignelserikt verka genom seklen. Men en sådan stärkande och tröstande verkan kan det äfven medföra att fästa vår uppmärksamhet på ett mera inskränkt område af det förflutna, såsom vi i dag göra, när vi betrakta de nyligen hädangångnes lifsgärning; ty många bland dessa äro ojäfaktiga bevis därpå, att det talet dock ej är sanning, som vill komma oss att tro, det endast lumpenheten och uselheten regera världen. Vål är det sant, att mycken svaghet och brist äfven vidlådt deras verk, men deras runor tala ock om mången ädel handling, mycket redligt och nyttigt arbete. Därför är festen till fädrens minne ej blott egnad att mana oss till kraftig *verksamhet i framtiden*, utan ock till *tro och förtröstan på denna framtid*.

Om Erik Gustaf Geijer såsom historiker.

Tal vid Akademiska förbundets fest i Uppsala efter aftäckningen af Geijers staty den 30 okt. 1888.¹

Äfven under detta enklare samkväm² torde det för en hvar af oss kännas såsom ett behof att frammana bilden af den man, hvars minne vi i dag fira. Efter det föredrag, till hvilket vi nyss i universitetets aula lyssnat, kräfvades dock nu ingen utförligare utredning af hans lifsgärning. Hvad vi här vilja göra är endast att koncentrera vår uppmärksamhet på vissa sidor af hans personlighet för att därigenom bereda oss anledning att på gammalt studentvis få bringa hans minne en hyllning. Ät mig har blifvit uppdraget att härvid nämna några ord om Erik Gustaf Geijer såsom historieskrifvare.

Det föredrag, om hvilket jag nyss talade, underlättar äfven denna min uppgift. Jag behöfver icke inlåta mig på någon analys af hans skrifter; jag vill därför blott med några ord söka belysa den geijerska historieskrifningens betydelse för det svenska folket. Men för att i någon mån kunna lyckas härutinnan blir det nödvändigt, att kasta en blick på Geijers ställning till sin tid och dess idériktningar.

¹ I något olika form tryckt i Ny Svensk Tidskrift 1888.

² En Geijersfest hade förut denna dag firats i universitetets aula, hvarvid föredrag hållits af prof. Y. Sablia.

Den tid, under hvilken Geijers förnämsta verksamhet infaller, har blifvit kallad en reaktionens tid. Reaktion, mina herrar, är ett ord, som har fått en synnerligen ful klang. Men om vi tänka rätt på saken, så är det ändå i själfva verket ett ganska oskyldigt ord. Huruvida det betecknar något godt eller något ondt, beror ju på, hvad det är man reagerar emot, antingen detta är något godt eller något ondt. Reagerar man mot någonting dåligt, då är ju reaktionen åtminstone till sitt syfte berättigad. Och en sådan berättigad reaktion var den, som uppstod i början af vårt århundrade, för så vidt nämligen då reagerades mot vissa ensidigheter i det föregående århundradets uppfattning, mot den s. k. »upplysningen» i det adertonde århundradet. Därvid tänker jag först och främst på denna upplysnings abstrakta karaktär. Det adertonde århundradets människor fattade, såsom bekant, samhället egentligen såsom en summa af abstrakta enheter, af hvad man kallade »människor i allmänhet». Men häraf blef följd den, att man saknade blick för det egendomliga hos individerna, för det nationella hos folken, för det organiska i samhället. Här af blef äfven det en följd, att denna tids människor saknade egentligt historiskt sinne. Detta kan nu synas besynnerligt, om man vet, att det var det adertonde århundradet, som egentligen först lät historieskrifningen utveckla sig utöfver krönikans ståndpunkt; men granskar man närmare det adertonde århundradets historieskrifning äfven i dess största mästerverk, såsom t. ex. Voltaires arbeten, så finner man snart, att det egentligen var blott i afseende på formens hyfsning, men ej med afseende på uppfattningens djup, som denna historieskrifning höjer sig öfver mörkare tidåldrar.

Den franska revolutionen och den napoleonska kosmopolitismen, båda frukter från »upplysningens» träd, lärde genom sina olyckliga verkningar folken att inse skefheterna i denna upplysning. Så uppstod en berättigad reaktion, som fordrade erkännande åt individualiteten, åt nationaliteten, åt den organiska utvecklingen. Därmed framträder ock först en historieskrifning i djupare bemärkelse. Representanten för denna verkliga historieskrifning hos oss, det var Erik Gustaf Geijer, och han var tillika en djupsinnigare representant härför, än som de flesta folk ha att uppvisa motstycken till. Det är han, som först lärt vårt folk att förstå sin forntid, att förstå — hvad han själf mest lade vikt uppå — *sammanhanget* i sina öden. Den undervisning i fäderneslandets häfder, som ännu i dag meddelas vid de svenska läroverken, denna undervisning har i själfva verket endast haft att i det stora hela följa den breda kungsväg, som Geijer öppnat inom den svenska häfden. Och därför kan hvarje svensk med något mått af bildning, äfven om han ej själf vet det, äfven om han icke läst ett ord af Geijer, dock anses såsom en Geijers lärjunge.

Men denna reaktion mot »upplysningen» var dock äfven i viss mån oberättigad. Mänskligheten har att tacka det adertonde århundradets upplysning för några af sina förnämsta landvinningar, för jämlikhets- och frihetsidéerna. Och när vi döma det adertonde århundradets upplysning för det den saknat blick för det organiska i samhällslifvet, må vi ihågkomma, att hvad som förorsakat detta, det var i väsentlig mån, att de organiska bildningarna i det gamla samhället voro föråldrade och hade blifvit en olycka för folken i stället för en fördel. Därför gick sida vid sida med reaktionen mot upplysningen en sträfvan att tillgodo-

göra sig dennas berättigade frukter, en sträfvan att bortskaffa de föråldrade institutioner, som ännu kvarstodo i de europeiska samhällena. Denna sträfvan har efter det år, under hvilket den syntes vinna seger, ofta pläгат kallas 1848 års liberalism. I mycket bar den tecken af sitt ursprung. Den delade uti många hänseenden sin moder upplysningens abstrakta och atomistiska uppfattning af samhället, och därför uppstod ock med nödvändighet en motsats mellan liberalismen och den mera historiska, nyss skildrade uppfattningen, en motsats, som till stor del sammanfaller med den strid mellan de liberala och de konservativa, som här i Sverige pågick under 1820-, 1830- och 1840-talen. Då nu Geijer var den förnämste målsmannen för den historiska uppfattningen, var det naturligt, att han inom det konservativa partiet blef räknad såsom en af dettas stödjelare.

Men Erik Gustaf Geijer var för stor för att kunna inmönstras under någon partifana. Må vara, att de konservativa i åtskilligt hade skäl till sin motvilja mot de liberalas sträfvan, denna motvilja hade dock stundom sitt ursprung i en bornerad obenägenhet mot det nya, blott därför att det var nytt; må så vara, att det icke var med orätt, som de beskydde liberalismen för atomistisk och abstrakt uppfattning; de gjorde sig själfva skyldiga till att hålla på många institutioner, oaktadt dessa numera hade spelat ut sin roll. Geijer upptäckte dessa fel hos sina meningsfränder. Om den djupare orsaken därtill ha vi förut i dag fått besked; här må blott det faktum anmärkas, att han det gjorde. Och med den ärlighet, som var honom egen, tvekade han icke att säga sin mening. Det är denna vändning i hans lif, som blifvit kallad för Geijers *affall*. För många af hans vänner tedde

det sig i själfva verket ock såsom ett affall, d. v. s. de ansågo, att han uppgifvit en högre, organisk uppfattning af samhället för att i stället omfatta en lägre, abstrakt och atomistisk. Däraf förklaras den djupa sorg, som Geijers »affall» väckte hos många ädla sinnen: jag behöfver blott erinra om Törneros.

Men de historiskt-politiska skrifter, som Geijer utgaf efter sitt affall, visa, att, ehuru han brutit med konservatismen, han dock icke därför hade hemfallit under en dylik oorganisk uppfattning. Ingen har t. ex. med mera eftertryck, än han gjort det uti sina berömda föreläsningar »om vår tids inre samhällsförhållanden», framhållit de vådor, som måste följa af friheten, eller hvad han kallade den oinskränkta konkurrensen, för så vidt samhället fattas oorganiskt, och för såvidt dess medlemmars rätt att begagna denna frihet icke normeras af högre personliga plikter. Jag erinrar blott om, huru han påpekat, att i det gamla samhället, det samhälle med hvilket han i viss mån brutit, folkets ledare, präster och adelsmän, intagit en ledande ställning just därför, att de fyllde högre plikter mot samhället, och huru han därefter varnande tillägger, att, om de korporationer, som utgjordes af adel och prästestånd, nu upphöra att hafva samma betydelse som förr, och om sedan i stället en ny aristokrati uppstår, som endast grundar sig på den rikedom, den förvärfvat genom den fria konkurrensen, och som i denna rikedom endast söker ett njutningsmedel, det då är fara värdt, att massorna resa sig mot en sådan aristokrati af hvad han kallar »drönare och vattenbin».¹

Den stora brytningen i Geijers lif förtjänar där-

¹ Jmför »Vår tids inre samhällsförhållanden» första föreläs. och »fattigvårdsfrågan».

för i själfva verket icke att kallas ett affall, utan bör i stället betecknas såsom en *utveckling*. Den var blott den naturliga konsekvensen af den djupa inblick, han förvärfvat i folkens och särskildt *sitt* folks historia. Denna inblick satte honom till sist i stånd att klarare än de flesta af sin samtid bedöma hvad gammalt var färdigt att utmönstras, men den satte honom *ock* på samma gång i stånd att åtminstone antyda hvad som borde komma i stället.

Den geijerska historieskrifningens betydelse för vårt folk synes mig då ligga förnämligast i två omständigheter, först däri, att det är han, som lärt vårt folk rätt känna sin forntid samt i och med det samma lärt det att känna sig själft, och för det andra däri, att han med snilletts prisma kastat ljusstrålar öfver framtiden, ljusstrålar framåt, hvilka kunna och böra tjäna vårt folk som ledstjärnor.

Därför har ock det svenska folket i historieskrifvaren Erik Gustaf Geijer sett något mera än blott vetenskapsmannen. Han har för det framstått äfven i denna egenskap såsom en nationalheros, hvars lifsgärning kan tjäna det såsom märke under dess kamp för utveckling. Hans historiska skrifter äro därför för oss icke blott lärda verk, utan de äro en fyrbåk, som kastar sitt ljus öfver vårt folks dunkla färd öfver tidernas haf.

Må äfven vi då bringa vår hyllning åt minnet af *historieskrifvaren* Erik Gustaf Geijer, åt minnet af honom, som lärt vårt folk att känna sig själft, men på samma gång varit siaren, som gett det vägledning för dess väg framåt.

Tal vid Uppsala studentkårs vårfest den 11 maj 1889.

Af gammalt har varit sed bland Uppsala studenter, att de äfven vid sina glada fester ej skytt att rikta tanken på allvarliga ämnen; ty de hafva känt, att den glädje är den friskaste, som blommar på allvarets grund. Och särskildt har detta allvarliga moment på sådant sätt pläгат inläggas i våra fester, att minnet fått ur det förgångna framkalla bilder af väckande och manande art. En osökt anledning hafva vi i dag att låta en dylik allvarets ton inblanda sig i vårglädjens brusande jubel, då vi erinra oss, att just i dessa dagar ett sekel förflutit, sedan en af världshistoriens mest gripande och innehållsrika epoker tog sin början. Det var nämligen i de första majdagarne 1789, som den riksförsamling öppnades i Versailles, som blef begynnelsen till den franska revolutionen.

Jag sade, att det var en allvarets ton jag ville anslå. Ja, djupt allvarligt är det minne jag uppkallat. Att fira det blott med jubelrop vore för visso en fåvitsk tanklöshet; ja, det vore omänskligt, då det måste erkännas, att franska revolutionen för tusenden, ja, för millioner medfört ousägliga lidanden. Och särskildt för vårt folk har den blifvit anledningen till det

bittraste minne, som vår historia bevarar, ty det var en svallvåg från den franska revolutionens stormar, som slet Finland ur Sveas modersfamn. Men fåvitskt vore ock att inför detta minne blott känna fasa och afsky.

Hvilka känslor bör då detta minne ingifva oss?

Jo, mig synes — just känslor af det djupaste allvar, det allvar, som människan måste känna, när det förunnas henne att någon gång få lyfta en flik af slöjan, som döljer det eviga rådslag, hvilket vi ana och tro att världshistorien förverkligar i tiden. Ty få händelser visa tydligare än den franska revolutionen, att ett förnuftigt sammanhang finnes i mänsklighetens historia. Och då ingen tanke kan för mänskliga hjärtan vara mera tröstande än den, att en förnuftig plan röjer sig i mänsklighetens öden, att dessa ej äro ett verk af en blind slump, utan uttryck för en förnuftig ordning, blifver detta allvar ett glädjens allvar.

Hvari består då denna förnuftiga ordning? En stor skald har sagt: »Världshistorien är världsdomen». Och en sanning ligger häri, därom vittnar revolutionens historia. Ty denna revolution var för visso en dom, en förskräckelsens dom öfver ett släkte, som förlorat tron på och intresset för livvets högre makter och gifvit sig fånget i egoismens och njutningslystnadens bojar, en dom som tillika bekräftar världshistoriens djupa och förskräckliga hemlighet, att fädernas missgärningar straffas på barnen. Men den var ock en dom i den mening, att därigenom institutioner utdömdes, som ej mera motsvarade sitt ändamål.

Men världshistorien är ej blott en världsdöm. Ty skulle den förnuftiga ordningen i världshistorien

blott yttra sig såsom en sådan, då vore visserligen tanken därpå ej trösterik, utan i stället ägnad att fylla oss med förskräckelse och bäfvan. Dock — lofvad vare Gud! — världshistorien talar ej blott om förstörande straffdomar, utan ock om ett framåtskridande och en pånyttfödelse. Den visar oss, att, när en världsdöm går fram öfver vår jord, då uppspira midt ur förstörelsens fador frön till en högre utveckling; och äfven härom vittnar på ett alldeles särskildt sätt den franska revolutionen. Och så hafva vi kommit till det, som gör denna händelse förtjänt att ihågkommas med tacksamhetens glädje.

På hvad sätt har då den franska revolutionen bidragit till mänskligheten framåtskridande, till ny utveckling? Vi svara: förnämligast därigenom, att genom densamma de stora idéerna om frihet, jämlikhet och humanitet sattes högt på mänsklighetens standar. Visserligen hade dessa idéer äfven förut varit med på vägen under mänsklighetens ökenvandring, men att de blefvo fullt medvetna för folken, det är dock närmast ett verk af revolutionen och dess andliga rörelse, hvarur denna framgick. Men då nu revolutionen åstadkommit så mycket ondt, var — kan man fråga — ej detta dessa idéers skuld, visar ej just revolutionen, att, om dessa idéer också i och för sig äro vackra, de dock blott äro chimärer, att hvarje försök att realisera dem på vår jord endast leder till förstörelse? Vi svara härtill *nej*. Att revolutionen delvis misslyckades, berodde ej af, att man då sökte realisera en *verklig* frihet, jämlikhet och humanitet, utan tvärt om därpå, att idéerna därom ej fingo göra sig fullt gällande, att man i deras ställe ofta satte deras vrångbilder. I stället för den verkliga friheten

satte man en ny despotism, som med friheten intet annat hade gemensamt än namnet; i stället för den jämlikhet, som ensam är möjlig och som består i likhet inför lagen, sattes en mot mänsklighetens och tingens natur stridande absolut jämlikhet, och den är visserligen en chimär, för så vidt som hos människosläktet olika anlag finnas, hvarför ock försöken att tillämpa densamma måste leda till den onaturligaste despotism; i stället för den verkliga humanitet, som söker utveckla hvad som gör människan förtjänt af att kallas människa, nämligen hennes högre natur, gaf man fritt spelrum åt den djuriska sidan af hennes väsen.

Och härvid återkomma vi till revolutionen såsom en dom. Den var det äfven i den meningen, att just genom henne dessa vrångbilder fingo sin dom, ty då visade sig på ett ovedersägligt sätt, att försöket att genomföra *en dylik* frihet, *en dylik* jämlikhet och *en dylik* humanitet ej leder till allmän lycka utan till allmänt elände. Men äfven denna dom har sin trösterika motsida. Nästan aldrig hafva dessa förstörelsens makter visat sig starkare än då, men *de lyckades dock ej alldeles förkväfa den goda säden*. Trots dem bestodo de berättigade idéerna, och de hafva uträttat mycket godt för mänskligheten och skola på Guds makt fullborda sitt segertåg genom världen.

Och härvid må erkännas, att äfven vårt folk står i en tacksamhetsskuld till den franska revolutionen. Jag nämnde nyss ett åttioårsminne från revolutionsperioden af sorglig art för vårt folk. Nu vill jag frammana ett annat af samma ålder, fast annan art. Det var nämligen i dessa majdagar för åttio år sedan, som vårt nuvarande statsskick grundades. Visserligen är

det detta statsskickets yppersta förtjänst, att det vuxit upp ur nationell grund, men ovedersägligt är dock, att till dess uppkomst äfven bidrogo just dessa den franska revolutionens berättigade idéer. Hvem vet nämligen ej, att den egentliga författaren af 1809 års regeringsform, Hans Järta, i sin ungdom tillägnat sig dem, och att det var under det dubbla inflytandet af dem och sina forskningar i fosterlandets historia, som han hade mognat för det verk, som han 1809 utförde, och i hvars hägn vårt folk sedan i 80 år njutit en lagbunden frihets välsignelser?

Till sist — efter denna fest är en studentfest — må det tillåtas mig att låta det minne jag frammanat, tala ett särskildt ord till Eder, studenter. I åtnjuten så tillvida framför andra en stor fördel af samhället, att I här fån ösa ur bildningens rika källa, och de kunskaper I här förvärfven skola antagligen bereda många af Eder tillfälle att en gång intaga en ledande ställning i samhället. Må då den dom, som genom franska revolutionen öfvergick de klasser, som i det adertonde århundradets Frankrike uppfostrades att blifva samhällets ledare, men som sveko denna uppgift och glömde, att fördelar motsvaras af skyldigheter — må denna dom blifva Eder en varning att ej låta Eder fångas af egoismens och njutningslystnadens garn, att ej glömma det ansvar, som bildningen medför, på det ej samma dom en dag må öfvergå Eder! Men äfven ett glädjens och hoppets ord skulle jag önska att detta minne kunde tala till Eder. Det säges, att öfver vår tid hvilar en andlig tyngd, och att särskildt ungdomen ej kan vara verkligt glad. Och dock är det ungdomens friskhet, hvilken, liksom våren i naturen, skall drifva utveck-

lingen framåt, och med atenaren Dexippos skulle man därför vilja utropa:

»Zeus, gif släktet gosselynne, hoppfull håg och fantasi!
Då är träldomsoket fallet, då är världen skön och fri.»

Orsaken till denna misströstans, surmulenhetens och krankhetens ande, om den finnes, har man, åtminstone delvis, att söka däri, att vår tid ej vågar rätt tro och hoppas på det godas seger och på framtiden. Och visserligen finnes det många företeelser i vår tid, som synas kunna gifva skäl till en dylik misströstan, till fruktan, att humaniteten ännu en gång skall undanträngas af bestialiteten, men mot denna fruktan skulle jag nu vilja uppkalla revolutionens hundraårsminne. Ty aldrig hafva förstörelsens krafter varit starkare än de då voro, *och dock segrade de ej!* Därför vill jag tillropa Eder, I unge, som skolen taga framtiden i arf:

Det sägs, att solen sänks, att dagen grånar.
Valan, så kämpen under aftonrodnån;
dag är det nog ännu att vinna slaget.

Och skullen I, framtidens män, i denna kamp också personligen duka under, skulle förstörelsens makter synas segra, så skall dock denna seger blott blifva skenbar. Hafven I uträttat något verkligen godt, något af det, som ingår i mänsklighetens sanna lif, så skola därur midt i förstörelsen uppspira nya skördar, då skall det *lefva*, så visst som »dygnets tomma lif är blott en dröm, och verkligt det, som ej förgår i livvets ström».

I detta hopp om det godas seger, i denna tro på framtiden och på Sveriges ungdom föreslår jag nu ett lefve på denna vårens fest för minnet af det storslagna försök, som för ett sekel sedan gjordes att föra mänskligheten framåt, och för det verkligt goda, som då utsåddes och trots ogräset burit frukt.

Tal till Uppsala studentkår

d. 5 okt. 1889

med anledning af tillträdet till e. o. professuren i historia.

Mina herrar! Jag tackar Eder hjärtligt för de vänliga ord, som till mig yttrats af eder ordförande, och särskildt tackar jag Eder, för att I på detta sätt kommit mig till mötes vid början af min fasta akademiska lärareverksamhet och sålunda beredt ett tillfälle till ömsesidig hälsning. Att det är med glädje jag börjar denna min nya verksamhet, är visst. Icke att jag ej skulle vara tacksam för att jag fått utöfva det kall, som hittills varit mitt hufvudsakliga: elementarlärarens. Ingen kan högre än jag skatta dettas betydelse. Det är ju på den grund, skolan lagt, som vi här helt och hållet hafva att bygga, och hvilken betydelse har ej grunden i alla mänskliga företag! Och ingen verksamhet, tror jag, kan skänka sin utöfvare en större och ädlare glädje, än den elementarläraren känner, när han ser sig omgifven af en ynglingaskara, som villigt och gladt mottager den undervisning han har att meddela. Och denna lycka vågar jag med tacksam glädje säga hafva kommit mig till del. Därför må det ock nu tillåtas mig att, då bland Eder torde finnas några af mina

forne lärjungar vid Uppsala h. allm. läroverk, till dem och genom dem till alla, till hvilka jag stått i samma förhållande, uttala ett hjärtligt tack för det förflutna. Den hugnad, som min nu avslutade verksamhet skänkt mig, — för den har jag i främsta rummet dem och deras villighet och uppmärksamhet att tacka.

Men hur tacksam jag än har skäl att känna mig, för att jag hittills fått verka i skolans tjänst, framstår det dock för mig såsom den största framgång jag kan begära af lifvet, att jag nu får helt egna mig åt universitetets tjänst, och detta af två skäl: det ena är, att jag härigenom får tillfälle till en friare vetenskaplig verksamhet; det andra är, att, om jag känt det som en lycka att få meddela glada gossar från en del af fosterlandet, hvad jag mäktat fatta af historiens höga lärdomar, och hvad däraf kunnat vara lämpligt för dem, så måste lyckan af en dylik verksamhet blifva ännu rikare, om lärjungarne nu blifva mogna ynglingar och kunna komma från olika delar af vårt land.

Men i denna stund, då jag står öga mot öga med Eder, känner jag dock närmast ansvaret af min nya ställning. Från tre synpunkter framträder detta ansvar för mig: från fosterlandets, som fordrar af mig, att jag i min mån skall rätt vårda de höga ideella intressen, som universiteten hafva sig anförtrodda, — i min mån tillse, att de ynglingar, som härifrån utgå i samhällets tjänst, hafva förvärfvat en bildning, som motsvarar de anspråk, hvilka fosterlandet kan ställa på de akademiskt bildade. Men detta ansvar framträder äfven såsom ett ansvar gent emot edra hem. Ve mig, om någon af Eder, om något af dessa hem, som anförtrott sitt käraste åt universitetets vård,

en gång skulle kunna med rätta förebrå mig, att genom mitt förvållande ett ungt lif bragts på villovägar eller hämmats i sin utveckling! Må därför, så ofta jag genom mitt ämbete kommer i beröring med någon af universitetets ungdom, det alltid stå lefvande för mig, att här är ej blott ett objekt för min ämbetsverksamhet, utan en *människa*, och därtill en ung människa, hvars framtid det gäller, och må jag aldrig glömma den oändlighet af uppoffringar och kärlek, som från hemmens sida möjliggör eder vistelse här! Den tanken skulle jag önska äfven blifva en ledstjärna för en hvar af Eder under edert universitetslif.

Men för att universitetsläraren må kunna rätt gagna den studerande ungdomen, fordras ej blott, att han själf iakttager, hvad plikt och heder bjuda honom, utan ock att hvad han kan gifva villigt och sympatiskt mottages af denna ungdom. Och härvid tänker jag ej blott på den egentliga undervisningen, utan ock på den ledning, han bör gifva de unge vid deras sträfvan att utbilda sin *personlighet*. Visserligen är det sant, att universitetets specifika uppgift är af teoretisk art. Det kan ej officiellt pröfva sina lärjungars verkliga sedlighet. Det måste officiellt nöja sig med, att de iakttaga yttre ordning och skick samt inhämta det nödiga kunskapsförrådet, och de betyg det meddelar gälla blott detta. Men hvarje mänsklig verksamhet måste ställas i de sedliga ideernas tjänst, och detta dess mer, ju högre den är. Den vetenskapliga bildningen gör ej i och för sig sina idkare sedlige. En af kristendomens härligaste sanningar är den, att den enfaldigaste och okunnigaste människa kan i Gudsriket vara en bättre medborgare än det lårdaste snille; men *om* en teoretisk bildning ställes i

de sedliga ideernas tjänst, då uppkommer visserligen en *rikare* personlighet, än när den sedliga viljan måste sakna det rikare material, som bildningen förmår skänka. Den bildade Paulus' lifsverksamhet i kristendomens tjänst blef vida rikare än hans mera obildade medapostlars. Därför får också eder teoretiska verksamhet här först då sin rätta betydelse, ett verkligt värde, om den får blifva material för en sedlig vilja. Därför har också den unge studenten här en verksamhet sig förelagd, som i själfva verket torde vara den viktigaste, ehuru den aldrig kan pröfvas i tentamen, aldrig kan uttryckas i betyg, nämligen att af det gifna kunskapsmaterialet utbilda åt sig en verklig lifsåskådning, med ett ord — att utveckla hela sin personlighet. Och vid detta arbete kunna visserligen vi äldre, som redan böra hafva detta arbete åtminstone till dess grundstomme färdigt, gifva honom stöd och hjälp.

Att en dylik inverkan är för universitetsläraren möjlig, därom vittna, många andra exempel att förtiga, *han*,¹ hvars bild möter oss vid uppgången till denna byggnad, och *han*,² den ädle åldringen, som vi i våras följde till den sista hvilan, men som genom sina just i dessa dagar utkommande lefnadsanteckningar åter börjat tala till oss ord, i hvilka barnets fromhet och den manligaste sedliga kraft så underbart blandas, — ord, i hvilka många af oss äldre igenkänna hvad som varit oss en ledstjärna under vår ungdoms strider, ord, som nu äfven böra kunna blifva en sådan ledning för dem, som aldrig haft lyckan att känna honom personligen. Dessa två, de voro nu heroer på detta område — det personliga

¹ E. G. Geijer.

² V. E. Svedelius.

inflytandets på ungdomen —, men äfven vi, som blott äro män i ledet, böra i någon mån kunna utöfva ett dylikt inflytande; vi böra med den erfarenhet, som lifvet skänkt oss, kunna bringa Eder, som söken och arbeten på eder lifsåskådning, en hjälp och ett stöd under detta arbete. Men därvid behöfves just den sympati från eder sida, som består däri, att I viljen mottaga.

Och här kan en fara uppstå. Ehuru sanningen ej växlar, skiftar dock vår ofullkomliga uppfattning däraf. Därför te sig sakerna ofta nog under olika synpunkter för olika generationer. Blir nu denna olikhet sådan, att den yngre generationen ej vill mottaga något af den äldre, då är detta ett tecken, att tiden är sjuk, ty en verklig utveckling beror däraf, att den ena generationen tager arf af den andra. För att undgå denna olycka behöfves därför, att både äldre och yngre ej förfalla i halsstarrigt rätthafveri, som omöjliggör samverkan.

Den unges arbete på hans personlighets utveckling är en jäsningsprocess, och därför kan det lätt hända, att därigenom åtskilligt odugligt till en tid bringas i dagen. Faran för oss äldre är då att däraf låta oss afskräckas från att med sympati följa de unges sträfvanden. Men faran för de unge är ej mindre stor. Om det förefaller dem under deras sökande efter en lifsåskådning, att deras jäsende ideer ej kunna bringas i samklang med vår relativt färdiga åskådning, då kan det hända, att de unge tillsluta sina hjärtan för oss, försmå det stöd, som bjudes af den faderliga eller den äldre broderliga handen, men då har det sjukdomssymptom inträdt, hvarom jag nyss talat, då brytes mot den sunda utvecklingen

lag, att den yngre generationen skall taga arf af den äldre.

Mot detta missförhållande finnes dock ett bote-medel: att I aldrig glömmen, att den verkligt sanningssökande anden är en ödmjuk ande. Hafven I denna sanningens ande, då kan det ej falla Eder in att tro, att med den andliga jäsningsprocess, som hos Eder föregår, normen för mänsklighetens lif är funnen. Då biden I eder tid, tills ideerna klarnat. Och härvid vågar jag framkalla hans exempel, som gjort den största insatsen i mänsklighetens lif. Till och med han fann det nödigt att, innan han började sitt verk, söka öknens stillhet för att få tillfälle till begrundande själfpröfning. Och hafven I denna sanningskärlekens ande, då möten I också oss med den vilighet, hvarförutan vi ej kunna bringa Eder hjälp. Ej är menadt, att I skolen svärja *in verba magistri*, men hvad som kan fordras är, att I ej själf tillräckligt stöten ifrån Eder, utan till allvarlig pröfning mottagen, hvad som bjudes Eder af den större erfarenheten. Det är detta sympatiska mottagande vi från eder sida behöfva, och att I viljen låta detsamma komma äfven mig till del vid min lärareverksamhet, därpå vågar jag se ett bevis i den vänliga hälsning I nu bragt mig, för hvilken jag ännu en gång tackar Eder af hjärtat.

Vilhelm Erik Svedelius.

Tal hållet vid det akademiska förbundets i Uppsala minnesfest
den 29 mars 1890.¹

Ungdomen är minnesgod för bevisad välvilja. Detta gäller först och främst om den tidiga ungdomen, — barndomen. Vända vi blicken tillbaka mot vårt lifs morgon, torde de flesta af oss finna, att bland våra äldsta, bäst bevarade minnen framstår bilden af någon äldre vän, som genom att skänka barnet ett välvilligt intresse lyckades vinna dess kärlek och förtroende. Men detsamma gäller också om den mera framskridna ungdomen, ungdomen i egentlig mening. Denna tid är en brytningstid, då känslor och intryck i öfversvallande rikedom liksom trängas och kämpa med hvarandra för att lämna material åt den pågående karaktärsutvecklingen. Då äro de unga i hög grad i behof af sympati och äfven mången gång af ett kraftigt stöd, och därför pläga de äfven i tacksam hågkomst förvara dem, som ägt den visserligen ej åt alla beskärda förmågan att förstå deras kamp och kunna visa dem vägen till seger.

Den minnesfest, vi i afton begå, ger vid handen, att bland den studerande ungdomen vid Uppsala universitet en tacksamhet af detta slag kan göra sig gällande, ty **VILHELM ERIK SVEDELIUS**, han ägde mer än de flesta den gåfvan att vara en dylik ungdomens vän, och — hvad

¹ Förut tryckt i Ny Svensk Tidskrift 1890.

mera var — han brukade den så länge krafterna det tilläto, med aldrig sviktande kärlek och plikttrohet, och så har åtminstone jag fattat meningen med denna högtidlighet, att hvad därmed i synnerhet afses är att bringa den bortgångnes minne ungdomens tack för denna sida af hans lifsgärning. Att just jag blifvit anmodad att vid detta tillfälle föra det akademiska studentförbundets talan, har jag också ansett bero däraf, att den lyckan varit mig beskärd att under min egen ungdom få värmas och ledas af hans ädla personlighet, och därför har jag ej heller trott mig böra undandraga mig att efterkomma denna uppfordran. Man skulle till och med kunna säga, att det ännu mer borde tillhöra oss äldre att anordna minnesfester öfver Svedelius än den ungdom, som nu lefver sitt unga lif vid denna högskola, ty Ni, mina herrar, Ni hafven i allmänhet ej såsom vi stått under det omedelbara inflytandet af hans personliga umgänge; från det stora flertalet af Eder hade ålderdomens bräcklighet stängt honom, redan innan döden upprest den oöfverstigliga skiljemuren. Och dock är det äfven å den nuvarande studentgenerationens vägnar, som jag kan tala. För alla dem, som här i anda och sanning lefvat eller nu lefva studentens lif, för dem betyda ej orden »Uppsala studenter» den ena eller andra årsafdelningen, utan en idéell personlighet, hvars lif ej är bundet vid växlande generationer. Den mogne mannen, ja åldringen, som i sin ungdom organiskt ingått i denna personlighet, han känner sig alltid i någon mån som student, ty för att ansluta oss till Svedelii ord:¹ »Det är ungdomens gudomliga makt att göra den gamle ung» och studentlifvets ungdomsande, där den en gång funnits, han kan »lefva under kala hjässor»,

¹ Tal i Studerlunden i Kristiania vid studentmötet 1852. Smärre skrifter II, s. 141.

han kan »röra de grå håren så väl som han spelar i ynglingens yfviga lockar och speglar sitt anlete i kindernas friskaste rodnad». I denna mening tror jag, att de äro många, som på sig kunna tillämpa skaldens intryck från den kanske stämmingsfullaste af våra studenthögtidligheter:

»Så ofta som uppför backen
ånyo det böljar hvitt,
han känner, att Valborgselden
den varder han aldrig kvitt.»

Och på samma sätt känner hvarje närvarande studentgeneration sig solidarisk med de gångna. Är det ej så, att när vi läsa om forna studenthögtidligheter långt förrän vi voro här, är det ej så, att vi då glömma, att de, hvilka vid dessa tillfällen läto sig ryckas med af stundens hänförelse, redan äro åldrade män eller kanske länge sedan lagt sina hufvuden till ro, är det ej så, att då för oss framträder blott bilden af en ungdomsskara, af hvilken vi själfva känna oss såsom medlemmar, ungdomen vid detta universitet, alltid densamma, alltid lika ung, fastän individerna åldras och dö? Men förhåller det sig så, då kan också en efterföljande studentgeneration tala i de föregåendes namn, känna sig ha del i en kärlek, som närmast kommit dessa till del. Därför, då de studentgenerationer, som *personligen* fingo mottaga uttrycken af Svedelii varma intresse för studenterna, ej äro i tillfälle att själfva härför bringa honom *studentens* tack, bringas honom nu i stället genom denna enkla minnesfest ett sådant tack ur de led, som för närvarande bilda ungdomshären, till tecken däraf, att en kärlek sådan som den, han ägnade den studerande ungdomen vid Uppsala universitet, kräfver ett erkännande från denna ungdom såsom sådan. Dock ej blott

såsom representanter för den här studerande ungdomen i allmänhet, utan ock för sin egen del hafva de nuvarande studenterna skäl att ära Svedelii minne. Hans inflytande på ungdomen var nämligen ej bundet vid hans personliga umgänge; den ande, som gjorde detta värderikt, lefver nämligen i hans skrifter, och i åtskilliga af dessa vänder han sig till studenterna i allmänhet, oberoende af den tid de tillhöra. Jag behöfver i detta hänseende blott nämna hans märkliga afsked till studenterna, när han frånträdde sitt akademiska lärarekall. Den kärlekseld, som han dittills under det personliga umgänget haft tillfälle att liksom i spridda strålar låta utgå öfver de unga, sökte han här samla till en enda stor låga. Det var summan af den lefnadsvishet han inhöstat för de ungas räkning, som han nedlade i denna skrift, och hans mening var att därmed kunna gagna likaväl den ungdom, som nu fyller eller framdeles kommer att fylla de akademiska lärosalarna, som den, hvilken då bragte honom sin tack för god vakt.

Men om det sålunda framför allt är åt minnet af Svedelius såsom ungdomens vän och särskildt såsom vän af ungdomen vid denna högskola, som vi i afton bringa vår hyllning, så kunna vi dock ej underlåta att på samma gång vidröra hans betydelse äfven i andra hänseenden, och detta så mycket mindre, som det just var genom de andliga resurser, som arbetet i vetenskapsens tjänst, arbetet på hans egen personliga utveckling beredde honom, som han blef i stånd att verka så upplyftande och förädlande på de unga.

Härvid ligger då närmast till hands att tänka på hans verksamhet såsom akademisk lärare vid detta universitet. Att denna var i hög grad betydelsefull är ett faktum, som ej ens kan försvagas af Svedelii eget påstående i anteckningarna om sitt lif, att hans föreläs-

ningar ej voro talrikt besökta. Detta må i någon mån hafva varit förhållandet under hans sista professorstid, då de offentliga föreläsningarna härstädes på grund af åtskilliga förhållanden, hvilka det nu ej är tillfälle att utreda, i *allmänhet* besöktes mindre än som kunnat vara önskligt, och då dessutom ålderdomen, som hos honom onekligen lät sig märkas ganska tidigt, kanske i någon mån försvagat hans kraft. Erfarenheten från denna tid, som stod frisk för hans sinne, när han nedskref sina minnen, har antagligen framkallat detta missmodiga yttrande, men visst är, att under den föregående tiden den Skytteanska lärosalen ofta hade svårt att rymma åhörareskaran, och exempel förekommo på, att den måst utbytas mot en rymligare lokal. Och hvad ännu viktigare är: Svedelii lärareverksamhet var i hög grad lifgifvande för det statsrättsliga studiet vid detta universitet och har på hela den statsrättsliga bildningen hos vårt folk utöfvat ett inflytande, som knappast kan skattas nog högt. Hvem har åtminstone ej hört talas om dessa hans anteckningar för akademiska examina i statskunskap, hvilka, ursprungligen utarbetade till föreläsningar, sedan utgäfvos på trycket och voro samt, ehuru nu af annan man lämpade efter förändrade tidsförhållanden, ännu äro enastående inom vår litteratur?

Få akademiska läroböcker hafva hos oss haft så många läsare, hafva studerats med så lifligt intresse och så mäktigt influerat på det allmänna bildade åskådningssättet som detta arbete. Så väl genom dem som genom sina föreläsningar för öfrigt i statskunskap har Svedelius hos ett ej ringa antal af dem, som nu i vårt land utöfva en offentlig verksamhet, ingjutit denna aktning för och kärlek till lagbunden frihet, som utgjorde början och slutet af hans politiska visdom.

Och dock, huru kraftigt Svedelius än verkade såsom lärare i sitt egentliga läroämne, så torde hans verksamhet på historiens fält varit ännu betydelsefullare. Men är då Svedelius att räkna till de stora epokgörande andarne inom historieforskningen? SjälF var han snarare benägen att underskatta än öfverskatta hvad han inom denna uträttat. Oss tillhör det att söka göra honom rättvisa, men också blott rättvisa, ty en dålig hyllning skulle det i sanning vara åt en man, så fri från all fåfängans flärd, så nästan ängsligt mån om att ingen oförtjänt ära skulle komma honom till del, som han både i umgänget och sedan i sina själfbiografiska anteckningar visat sig, en dålig hyllning, säger jag, skulle det vara åt en sådan man, ifall här smickrets röst finge ljuda. En ledning för att bestämma Svedelii plats i vår historiska litteratur torde lämpligast vinnas, om vi kasta en blick på några olika slag af historieskrifning.

I hvarje historieskrifning, som förtjänar att benämnas vetenskaplig, ingår först och främst ett noggrant studium af källorna, förenadt med en samvetsgrann undersökning af deras halt och ett omsorgsfullt vägande af deras vittnesbörd. Stannar historieforskaren också blott härvid, så förtjänar han dock till fullo namnet vetenskapsman; genom dylika detaljundersökningar hafva vackra, ja lysande resultat vunnits åt vetenskapen, villor hafva skingrats och nya sanningar hafva framdragits i ljuset. Men visserligen är ett dylikt detalj-arbete blott förberedande. Materialets framskaffande och bearbetande är ej målet; det är blott förutsättningen för att en byggnad skall kunna uppstå, hvars stolta skönhet tjusar ögat och höjer sinnet. Svedelius var långt ifrån att underskatta betydelsen af denna blygsamma, men aktningvärda historieforskning; han skulle ej varit en historisk vetenskapsman, om han undandra-

git sig att själf lägga hand därvid, och han har också åstadkommit värderika arbeten i denna väg. Men egentligt road däraf var han icke och tyckes, att döma af hans utsago om den svårighet, som arkivforskning alltid vållade honom, ej heller ägt egentlig fallenhet därför. För att förstå hans egentliga betydelse såsom historiker behöfva vi vända oss till hvad man skulle kunna kalla de högre arterna af historieskrifning. För- enar historieforskaren med noggrannhet i detaljforskningen en skarp psykologisk blick och förmågan att lefva sig in i förgångna tidens åskådning samt att fatta händelserna i deras inre sammanhang, och mäktar han att af en hel epok i ett folks eller i mänsklighetens lif gifva en klar, lefvande och uttömmande skildring, hvori alla dessa olika moment kommit till heders, då uppstå dessa den historiska vetenskapens mästerverk i den stora stilen, genom hvilka forntiden i objektiv åskådlig- het rullas upp för våra blickar och eftervärlden får se åtminstone en skymt af den lagbundna ordning, som gör sig gällande i mänsklighetens utveckling, fastän samtiden, som står midt i händelsernas mångfald och ryckes med af lidelsernas ström, vanligen ej mäktar urskilja densamma. Böra nu endast de, som åstad- kommit verk af detta slag, räknas till historieskrifnin- gens heroer, då kan Svedelius icke tillerkännas en plats i deras krets, ty dylika arbeten har han ej efterlämnat. Detta kan bero däraf, att hans ämbetsgöromål ej gäfvit honom tid därtill; en orsak kan ock vara hans anmärkta svårighet för arkivforskning; den förnämsta förklarings- grunden torde dock vara att söka däri, att han mindre hade sinne för det objektiva sammanhanget än för det personliga inom historien. Själf kände han det som en väsentlig brist, att han ej tagit del i denna mera om- fattande historieskrifning, och han ville på grund däraf

knappast tillerkänna sig själf rätt att kallas historieskrifvare. Och dock fanns det en art af historieskrifning och därtill en sådan, som med fullt skäl kan räknas till den högre, hvori han utvecklade en verklig storhet.

Hvaruti denna bestod, framstår klarast, om vi för ett ögonblick fästa vår uppmärksamhet på en öfverdrift, hvartill en historisk skola i våra dagar låtit föra sig af det i och för sig berättigade sträfvandet att söka sammanhanget och lagbundenheten i historien. Denna skola anser, att de historiska företeelserna äro produkter af andra sådana eller, hvilket är detsamma, att de historiska karaktärerna lika väl som de historiska händelserna böra förklaras ur tidsförhållandena. I denna uppfattning ligger en viss grad af sanning. Tidsförhållandena äro utan tvifvel viktiga faktorer i utvecklingen; genom att personer och händelser sättas i relation till dem, kan mycket förklaras, och när denna metod användts af skarpsinniga och genialiska forskare, sådana som den franske historikern Taine, hafva tack vare densamma verkligt lysande resultat uppnåtts. Men detta åskådningssätt innehåller ej hela sanningen.

Ordspråket, att hvar människa är barn af sin tid, som af denna skola upphöjts till allmängiltig regel, gäller ej obetingadt. Det har dock alltid funnits människor, hvilka liksom brutit sig igenom tidsomständigheterna, som ställt sig i bestämd opposition mot sin tids hela åskådningssätt; det kan hända, att de härvid lyckats ombilda detta, det kan ock hända, att de dukat under för denna motsats, men vare sig det ena eller andra inträffat, bevisar dock deras tillvaro, att hos människan en inre kraft måste finnas, som ej är produkt af den omgifvande andliga atmosfären. En uppfattning af den historiska utvecklingen, som ej inrymmer någon plats åt denna inre kraft, åt *själfva personligheten*, blir

därför nödvändigt ensidig och skef, och det är till detta fel, som nämnda skola gjort sig skyldig. I första häpenheten öfver, att vissa lagar för utvecklingen visa sig kunna abstraheras fram ur de historiska förutsättningarna, har hon trott, att dessa lagar utgöra hela det maskineri, som drifver tidens ur, ehuru de blott äro så att säga enstaka kuggar däri. Vissa konsekvenser, hvartill hon förts eller som följa af hennes premisser, äro också sådana, att de uppröra vår känsla eller visa sig oförenliga med erfarenheten. Enligt hennes betraktelsesätt måste nämligen hela den historiska utvecklingen blifva en blott naturnödvändighet och den mänskliga ansvarigheten försvinna; vi skulle lika litet kunna känna sympati för en historisk personlighet och hans verk, som man kan känna sådan för resultatet af en kemisk process; ja, för så vidt de förutsättningar, under hvilka vi lefva, äro andra än de, under hvilka förgångna tidens människor utvecklade sig, skulle dessa till oss ej stå i någon som helst andlig gemenskap; vi och de skulle knappast vara kommensurabla storheter.

Till en dylik uppfattning stod Svedelii sätt att se historien i en afgjord motsats. Han var öfvertygad om, att utvecklingen framgår ur brytningen mellan den mänskliga viljan och de yttre omständigheterna och att därför personlig ansvarighet finnes. Ehuru de sedliga idealerna så till vida äro relativa, att deras yttre form kan i åtskilligt växla med tidehvarfven, fann han dock i sedligheten själf, d. v. s. i viljans riktning på det goda, en konstant norm, efter hvilken alla människor kunna dömas, och därför kunde han också antaga tillvaron af något allmänmänskligt, som ej af någon tidernas omskiftelse låter sig utplånas, och i kraft hvaraf den ena tidsåldern kan känna sig liksom hafva del i en annans lif. Men det var ej nog med, att Svedelius hade en

dylik uppfattning, hvilken ju äfven delas af många andra både historici och icke-historici. Det egendomliga hos honom var, att just detta allmänmänskliga framför allt intresserade honom, att den uppgift, hvilken mer än någon annan lockade honom såsom historiker, var att intränga till detta, det innersta i de historiska personligheternas lif, för att sedan kunna låta dem för eftervärlden framstå till föredöme eller varning. Och denna uppgift förmådde han också lösa på ett mästerligt sätt.

Med öfvertygande kraft låter han oss känna, att den fordran, som lifvet ställde på riddaren i brynja och hjälm, på statsmannen i burgundisk dräkt eller frihetstidens råds mantel, egentligen icke var någon annan än den, som ställes på oss själfva, nämligen att handla efter samvetets bud och högre än allt på jorden älska det land, som sett oss födas. Af Gustaf Adolfs karaktärsutveckling gaf han en sådan bild, att den för hvarje yngling med ädel håg står fram såsom ett upplyftande ideal, och de tankar, som tänktes af Gustaf Vasa, då han i Dalarnas skogar »bar sorgen» för Sveriges framtid, dem återgaf han så, att de för alla tider kunna tjäna såsom den kraftigaste maning till dådrik fosterlandskärlek och aldrig sviktande förtröstan på honom, »som förmår att slå den starke till stoft och gifva segern genom den värnlöses arm». Men fastän han sålunda liksom ryckte fram forntidens lif till nutidens, må man ej tro, att han offrade den historiska troheten. Hans skildringar hvilade tvärtom på den noggrannaste undersökning af det för honom tillgängliga historiska materialet, på en verkligt lärd forskning. På samma gång som han var sedelärare var han alltid verklig vetenskapsman, men han förstod i ovanlig grad att låta re-

sultaten af sina vetenskapliga mödor framträda i en sådan form, att de snart sagdt för alla blefvo njutbara.

Och härmed hafva vi då funnit det område inom historieskrifning, som var Svedelii egentliga, nämligen den *biografiska monografiens*, och det framställnings-sätt, som bäst passade honom, nämligen ett *populariserande med etiskt syfte*. Andras begåfning må ligga åt annat håll; detta var den för honom egendomliga, och genom att följa dess ledning uppnådde han verklig storhet såsom häfdateknare. Ty huru stort det än må vara att kunna gifva en objektiv bild af en hel tidsepoks lif, en verklig storhet ligger dock äfven i detta att hafva låtit häfdens mäktiga gestalter framstå för eftervärlden såsom lefvande vittnesbörd om det rättas makt, såsom lefvande maningar till troget arbete i idéernas och fosterlandets tjänst, att i högsta mening hafva gjort historien till denna *magistra vitæ*, denna läromästarinna för lifvet, som de gamle älskade att i henne se. Också har Sveriges folk vetat att uppskatta detta hans verk. Med hänförelse mottogos hans historiska skildringar i de vidsträcktaste kretsar, särskildt när de i talets form frambyros af hans egendomliga och storslagna vältalighet, och tacksamt har fosterlandet tillerkänt honom en hedersplats bland skildrarne af sina ärorika minnen.

Och i detta Svedelii historiska författareskap har man enligt min uppfattning också att söka det medel, hvarigenom han kraftigast verkade på ynglingasinnets. En stor del af hans historiska tal hölls inför auditorier af studenter. Till dem älskade han i synnerhet att låta historiens bilder tala maningens och varningens ord, och på detta sätt torde mer än ett ädelt beslut hafva tändts, hvaraf fosterlandet sedan fått skörda frukten.

Den psykologiskt etiska riktningen i Svedelii historiska författareskap stod i närmaste öfverensstämmelse

med hans lifsåskådning i allmänhet. Det har sagts om Gustaf II Adolf och kan tillämpas på det stora flertalet af den svenska storhetstidens bildade män, att deras bildning var »en äkta protestantisk, sådan den framgått ur reformationen och humanismen i förening. Bibelns lärdomar utgjorde de fasta normerna, kring hvilka slöto sig exemplen ur den klassiska fornåldern.»¹ Det samma gäller i viss mån om Svedelius, och detta icke blott så, att den undervisning, som under barndoms- och ungdomsåren kom honom till del, förnämligast var grundad på bibeln och klassisk litteratur — detta var ju förhållandet med flertalet af hans samtida — utan förnämligast så, att den lifsåskådning, han ur dessa bildningselement åt sig utvecklade, blef en, man kan säga: gammal-protestantisk-humanistisk. Den kamp af tvifvel och oro, som så mången yngling i vår tid måste genomgå för att komma till en bestämd religiös öfvertygelse, har han, enligt hvad han själf betygat, aldrig behöft utkämpa, utan liksom våra förfäder tog han den protestantiska kristendomen från början såsom en afgjord sak, liksom de fattade han också religionen i äkta humanistisk ande, ej såsom en mörk och dyster makt, som skall vända oss bort från lifvet utan fastmer såsom den kraft, hvilken först rätt kan sätta oss i stånd att lefva ett sundt och dådkraftigt lif. Och då denna protestantisk-humanistiska lifsåskådning, om också en nyare tid äfven må kräfva andra bildningselement, dock är själfva den urgrund, hvarpå den svenska bildningen hvilat, så torde häri ligga en förklaring till det starkt nationella draget i Svedelii skaplynne liksom ock till hans förmåga att förstå de mäktiga karaktärerna från vår storhetstid. Men med detta, att han på grund af

¹ Weibull: i Sveriges historia från äldsta tider till våra dagar, IV, s. 22.

denna sin lifsuppfattning var lifligt genomträngd af den öfvertygelsen, att i hvarje människa finnes ett gudomligt innehåll, som det åligger henne att realisera i denna världens former, sammanhängande säkerligen i väsentlig mån hans lifliga intresse för det rent mänskliga, för det personliga i historien. Och äfven hans intresse för ungdomen hämtade helt visst näring ur samma rot: på grund däraf såg han i hvarje yngling en förhoppning om ett ädelt mänskligt lif, och att kunna bidra till, att denna förhoppning blefve en verklighet, framställde sig därför för honom såsom en den skönaste uppgift.

Kanske kan dock äfven en yttre omständighet hafva haft sin del i denna hans förkärlek för de unga. Svedelius har i sina minnen antydt, att han till sin natur var förbehållsam och ej älskade att träda i ett intimare förhållande ens till dem, som kunde kallas hans vänner. Med anledning häraf skulle det möjligen kunna förefalla, som om han, hur varmt hans hjärta än klappade för människor i allmänhet, dock ej hade något behof af så att säga individuell ömhet och förtroende. Det egenomliga kapitlet i hans biografiska anteckningar, hvaröfver han satt tecknet G. S. L., har dock uppdagat för världen, att han tvärtom i hög grad hade ett sådant behof, ehuru han, när den rena ungdomsvänskap, hvori det sökt sig uttryck, bröts af döden, slöt det inom sig själf och liksom koncentrerade det på den borttryckte vännens minne. Man må, om man så vill, i detta moment af hans sjäslif se en psykologisk gåta, ja en abnormitet, det vittnar dock äfven det om en ovanlig sinnets renhet och högstämndhet, och den tanken har trängt sig på mig, att detsamma i själfva verket kan hafva bidragit till att utveckla en af de ädlaste sidorna af hans personlighet. Ty skulle det ej kunna vara möjligt, att just detta, att mannens och gubbens inner-

sta själslif liksom koncentrerade sig omkring en ädel ynglings gestalt, haft sin del däri, att ungdomen i främsta rummet blef ett föremål för hans kärlek? Kan *det* ej utgöra en förklaringsgrund till hans ifver att med ädla ideal fylla de ungas sinnen? Skulle man ej kunna tänka sig, att han liksom känt ett behof af att på detta sätt utveckla de ynglingar, med hvilka han kom i beröring, till öfverensstämmelse med den ideala ynglingabild, hvarmed hans tankar så mycket sysselsatte sig? I sådant fall har denna ungdomsvänskap, hvars blomstring blef så kort, dock satt frukter, som blifvit många följande ynglingagenerationer till välsignelse.

Så har vår tanke återförts till det, som utgjorde vår utgångspunkt: Svedeli förhållande till den studerande ungdomen. Några få antydningar tjänande att belysa beskaffenheten däraf må avsluta denna teckning.

Härvid träder oss först och främst till mötes hans lefvande medkänsla för ungdomens glädje och sorg. »Där ligger», yttrade han vid ett tillfälle, »i ungdomslynnnet en alldeles egen mottaglighet för glädjens intryck. Denna sinnesstämning har sitt upphof i den känsla af friskhet och kraft, som genombrusar organismen så till kropp som själ i den ålder, då man begynner känna, att man äger en själfständig verksamhetsförmåga. Det är en glädje utan mått och som ej låter sig med talets ord beskrivas, då man kastar de lystna blickarne framåt

in i sin framtid, ett förtrolladt land,
som ligger blånande vid himlens rand
med äreportar och med gudastoder,
och silfversvanor simma på dess floder,
och åren springa i bevingad dans,
och ek och lager bjuda ut sin krans.»

Men så kunde han också tala om fattigdomens pröfningar för den yngling, »hvars själ genomtränges af bildningsbegäret», som »känner, att han äger andens kraft, som kan eröfra framtidens besittning — om blott han ägde bröd för dagen». ¹ Och mer än en gång återkom han i sina tal till denna »ynglingahjärtats melankoli», som hos somliga ynglingar »vill äta på hjärtat midt i glädjens ålder». ² Men i denna medkänsla låg intet af den missriktade ömhet, som klemar med ungdomen och lägger hyende under dess svaghet. Hans anteckningar visa, att nästan intet var honom så olidligt som åsynen af en själfsvåldig ungdom, och huru han ville, att den unge skulle känna sig såsom en ansvarig människa, visar följande yttrande i det nyss citerade studenttalet, ett yttrande som äfven må bestyrka hvad jag förut anfört om hans uppfattning af individens ansvarighet i allmänhet: »Det är ett inre sammanhang mellan åldrar och tider, ett solidariskt ansvar hos forntid och nutid och framtid för mänsklighetens utveckling i det hela, men detta förhållande upphäver icke den domen, att den endast, som syndar, skall dö! . . . Studenten är till den ålder kommen, då det icke passar att krypa bakom busken, när det gäller att bära en fri mans ansvarighet för gärningen — det skall vara något af lejon uti honom — och han är också kommen till den bildningens ståndpunkt, att han bör begripa

hvad rätt och ärligt är,
 hvad kyskt, hvad ljufligt lyder,
 hvad dygdens stämpel bär,
 hvad ung och gammal pryder.

¹ »Om nationsföreningar och studentlif, föredrag inom Västmanlands och Dala nation vid Uppsala universitet den 25 november 1871.»

² »Om konung Gustaf II Adolfs karaktärsutveckling» s. 22.

Han bör kunna begripa skillnaden mellan rätt och orätt, emellan dygd och last, emellan anständighet och oskick.»

Hvad jag nu anført till belysande af Svedelii förhållande till studenterna är hämtadt ur hans offentliga föredrag, men det var ej blott från talarestolen och katedern, som han sökte inverka på dem, utan ock i det förtroliga umgänget. Ett tillfälle därtill erbjöd honom i främsta rummet kamratlifvet på Västmanlands och Dala nation, där han i sina yngre år flera gånger var kurator och i sina äldre inspektor. Det ligger nästan i sakens natur, att en man af så gammalsvensk riktning som Svedelius skulle hysa en stark känsla för hembygden. Att så var fallet, har han ock med starka och vackra ord betygat i sina minnen, därom vittna ock hans många »rundresor» i Västmanland och Dalarna. För dem, som ej närmare kände honom, kunna dessa färder synas såsom tämligen betydelselösa tilldragelser. Att de ej tedde sig så för honom, framgår af den noggrannhet, hvarmed han inregistrerat dem i anteckningarna öfver sin lefnad. Genom dem hämtade hans ande i själfva verket ny lifskraft liksom sagans jätte genom beröringar med den moderliga jorden, och genom dem förstod han tillika att i hemprovinsen hålla intresset vaket för det studentsamfund, hvars medlemmar därifrån ledde sina anor. Hvad han i själfva verket var för detta samfund, torde också vara så allmänt bekant, att det här ej behöfver närmare utvecklas. Men för allt ensidigt kottoriväsande var Svedelius främmande, och huru högt han än älskade hembygdens studentförening, lät han sig dock ej stängas inom dess gränser. Hvar helst tillfälle bjöds honom att umgås med studenter, samlade i ett aktningvärdt syfte, vare sig detta var ett allvarets eller ett glädjens, infann han sig gärna.

Han, den strängt nationelle, var i sina yngre år en af de ifrigaste förkämparne för den då framträdande tanken att åstadkomma en gemensam studentförening, och en af de sista händelser af något allmännare natur, som förmådde väcka hans intresse, var stiftandet af »*akademiska förbundet*». När jag omtalade för honom, att detta önskade få räkna honom såsom sin medlem, var det, som om den gamla elden från forna dagar åter velat flamma upp, men krafterna räckte ej till; huru gärna han än önskade det, förmådde han dock aldrig infinna sig i vår krets. Det blef oss blott beskärdt att i afton få hedra hans minne.

Utan tvifvel var umgänget med studenterna för Svedelius en källa till glädje och trefnad. Det beredde honom i själfva verket en ersättning för familjelifvet och i viss mån äfven för umgänget i en intim vänkrets. Men man skulle mycket misstaga sig, om man trodde, att det var blott sin egen trefnad han sökte däri. Må det tillåtas mig att genom en liten tilldragelse, som jag själf bevittnat, belysa, hur han fattade sitt förhållande till detta umgänge. En afton, då han i en trängre studentkrets, såsom fallet vanligen var under hans kraftiga tid, ledde samtalets gång, sågo vi honom allt emellanåt upptaga och betrakta ett litet papper. När vi bröto upp, fann en af de närvarande detta papper på golfvet, och när vi med ungdomlig nyfikenhet skärskådade det, befanns det utgöra en promemoria öfver alla de ämnen han under aftonens lopp bragt på tal. Denna lilla episod innehåller i själfva verket ett stycke karaktäristik. Svedelius såg i sitt umgänge med de unga en af sitt ämbetes plikter, och han beredde sig därpå likaväl som på en offentlig föreläsning, på det han skulle vara säker om, att hans unga vänner däraf skulle erhålla en verklig behållning. Men ingalunda

meddelades därför de lärdomar, han hade att gifva, på ett docerande och pedantiskt sätt. Tvärtom, de inblandades i oskyldigt skämt ofta med en tillsats attiskt salt, och hvad man hade i behåll från ett samkväm, hvarpå han tryckt sin prägel, var ej blott ädla tankar och ansatser, utan ock glädje och vederkvickelse.

Nu har den gamle studentvännen lagt sig till ro, men hans ande kan såsom sagdt ännu tala ur hans skrifter, och må det föredöme han gifvit af gudsfruktan och sedlighet, af fosterlandskärlek och plikttrohet i arbetet finna många efterföljare särskildt bland den ungdom han så högt älskat. Det är för visso det bästa sätt, hvarpå hans minne kan hedras.

Till promovendi.

Vid doktors-promotionen i Uppsala den 30 maj 1891.

Det kan måhända synas underligt, att jag genom den skildring jag härmed afslutat¹ låtit en så dystert ton spela in i denna dags festglädje, men endast den segerglädje ger hopp om nya segrar, som leker öfver en grund af allvar, och därför må det ej hafva varit ur vägen att låta häfdens röst tala ett allvarets ord till dagens segrare vid våra pythiska spel. Den lagerkrans de här skola mottaga anvisar på grund af de kunskaper, af hvilka den är tecknet, åt dem skyldighet att på ett eller annat sätt gifva vårt folk ledning, och lagerns lätta blad äro därför i själfva verket tunga nog, ty de innebära en påminnelse om plikter och ansvar.

De olyckor jag nyss behandlat berodde just i väsentlig mån däraf, att de män, som ledningen då ålåg, sveko sin uppgift, eller ock därpå, att de med förnämt förakt sågo ned på de djupa leden och försmådde att föra dem an. Nu liksom då ligger en tyngd öfver Sveriges folk, och orsaken är densamma, nämligen en modlös känsla af egen svaghet i jämförelse med mäktiga grannar, men ock en loj liknöjd-

¹ »Några drag ur historien om härjningarna på Svenska Ostkusten 1719», tryckt jämte det här meddelade talet i Nord. Tidskr. 1891.

het, nu kanske ännu farligare, emedan den ej, såsom då, är en följd af krafternas öfveranstängning, utan af ett långvarigt lugn, som invaggat i säkerhet. Skall vårt folk kunna ryckas upp ur denna dvala, så att det med friska krafter vårdar och förkofrar arvet af sin ärorika forntid, vare sig det får ske i lugnet, eller de hotande ovädersmolnen urladda sig, så behöfves det förvisso, att i främsta rummet de, hvilka förvärfvat sig bildningens resurser, känna sitt ansvar och äga mod och god vilja att vid arbetet ställa sig i första ledet, så att folkets stora skaror i dem se, ej en för sig främmande öfverklass, utan sina naturliga ledare.

Och härmed har jag berört en fara, som hotar icke blott vårt land, utan hela den moderna kulturen, nämligen den afundsjukans samhällslära, som, därför att ej alla samhällets medlemmar kunna uppnå en högre kulturståndpunkt, vill ur samhället utrota all högre kultur, en falsk, naturvidrig jämlikhetslära, som glömmer, att, lika visst som härföraren ensam icke vinner slaget, lika visst vinna de djupa leden inga segrar utan anförare. Geijer har en gång yttrat om dessa djupa led, det s. k. folket, att till dess behof hör något att akta och vörda. »Väl bekant», fortsätter han, »med de *nödtvungna* uppoffringarna, finner det företrädesvis föremålen för denna aktning och vördnad *i förmågan af de frivilliga*, och här var den ursprungliga hemligheten af de högre ståndens makt. Ty både krigarens och prestens kall är *ställdt på lif och död* och därigenom upphöjdt öfver bägge. Domaren i den samvetsgranna utöfningen af sin makt står ej mindre högt. Sådant känner och förstår massan och följer och låter till en tid äfven tygla sig genom skenet, om ock verkligheten allt mer försvinner».¹ Men det

¹ *Vår tids inre samhällsförhållanden*, första föreläsningen.

är fara värdt, att folket ej nu såsom förr följer dem, som på grund af bildningens makt borde kunna vara dess ledare. Jag tror ej, att orsaken härtill är, att den »verklighet», hvarom Geijer talade, gått förlorad inom våra studerade klasser, om med »verkligheten» menas ett plikttroget arbete i fyllande af kallets yttre åligganden, men däremot torde det nämnda missförhållandet i någon mån bero däraf, att dessa klasser allt för mycket själfva isolerat sig ifrån dem de borde leda. Det har onekligen funnits en tid, då inom militärståndet en yrkesande gjorde sig gällande, som med öfvermod såg ned på de civila folkklasserna — vi hafva i den nyss afslutade skildringen sett ett talande exempel därpå. Och är, om ock denna ande nu försvunnit, det icke just detta, som i viss mån hämnar sig i den obenägenhet, som vår tids borgerliga kretsar visa för att mottaga militärisk ledning och öfning? Männe icke den lutherska presten stundom för mycket isolerat sig inom sin studerkammare eller i sin sociala ställning och därigenom mer än nyttigt varit, släppt ifrån sig det personliga inflytandets makt? Och har man alltid tillräckligt ihågkommit, att den svenske domaren ursprungligen var häradets höfding, d. v. s. ämnad att vara en bondehöfding i ordets bästa mening, som ej blott genom officiella akter träder i förbindelse med menigheten, utan i råd och dåd är dess ledare?

Men är det så, att en klyfta sålunda uppstått mellan de klässer, som genom sin plats i samhället och sin bildning äro ämnade att leda, och de djupa leden, då *måste* den fyllas, och detta kan endast ske på sådant sätt, att dessa klasser ej inskränka sig till uppfyllandet af de »nödtvugna» d. v. s. officiella plikterna, utan just visa sig äga denna »förmåga af frivilliga»

plikter, hvilkas uppfyllande såsom beroende af det personliga initiativet just verkar med det personligas makt. Så skall folket i dem åter igenkänna sina naturliga ledare, och de verkligt kunna fylla sin bestämelse i samhället. Ty detta, att vissa samhälls medlemmar få tillfälle till vetenskaplig odling, det är sannerligen icke för att de skola komma i besittning af ett prerogativ eller ett slags andlig lyx, utan för att samhället genom dem må äga tillgång till krafter, af hvilka det för sina ändamål har behof.

Möjligen skulle det kunna tyckas, att det nu sagda mindre har tillämpning på Eder, dagens hjältar, som ägnat Eder åt den rena vetenskapen. Men detta är icke fallet. Den pliktuppfyllelse, hvarom jag talat, är i vår tid icke bunden vid vissa stånd eller ämbeten. Hvar helst en på högre bildning grundad förmåga att leda finnes, där finnes ock skyldighet att utöfva den, och för så vidt Ni förvärfvat denna förmåga, åligger Eder också plikten att bruka den.

Och äfven genom utöfvandet af själfva den vetenskapliga verksamheten hafven I tillfälle att bidra till fyllandet af denna olycksaliga klyfta, som i vår tid uppstått mellan det intelligenta arbetet och det kroppsliga. Eder tillhör det nämligen att efter måttet af edra krafter bidra därtill, att massorna få blick för vetenskapens värde och betydelse i och för sig. Och sättet härför är hvad man kallar vetenskapens popularisering. Naturligtvis får därvid den egentliga forskningen icke efterskänka något af sin vetenskapliga karaktär. Endast då kan en fruktbringande popularisering äga rum, när den hvilar på grunden af en sträng vetenskaplighet. Den vetenskapliga forskningen är som elden i härden, populariserandet såsom de därifrån utströmmande värmestrålarne. Men vetenska-

pens motto får ej längre vara den antike skaldens förnäma: »Odi profanum vulgus et arceo», utan den moderne skaldens ord, tillämpade på vetenskapen:

O, den som kunde skänka dikten så
den enkla form, som tusenden förstå,
den form, som frambär kraftigt hvardagsbröd
till tjänst för hunger, ej för öfverflöd!

O tänk, att bilda i en lycklig stund
den bågare, som anstår hvar mans mund,
som fylls från tidens djupa brunn en gång
för tusenden, som törsta efter sång!

Först så kunna dessa tusenden lära sig förstå
dess värde.

Måtte det då beskåras Eder, I vetenskapens
ämnessvenner att äfven framgent få bära bränsle till
vetenskapens heliga eld! Den bör ej brinna blott
vid universiteten, utan äfven andra härdar behövas
därför. Det kräfvdes äfven inom vetandets rike en
decentralisation, och hvar och en, som en gång svurit
dess fana, måste, hvar helst hans plats än blir, ständigt
anse sig såsom en utpost därför.

Glömmen därvid blott icke att under arbetet för
den rena forskningen äfven i mån af edra krafter
»låta edert ljus lysa för människorna».

Ord

vid Fosterländska studentförbundets Gustaf-Adolfsfest i Uppsala
den 6 november 1891.¹

Bland mycket annat, som i vår tid blifvit föremål för klander, ja hån och begabberi, är också firandet af historiska minnesfester. Än har man däri sett blott en tom slentrian, än chauvinismens narraktiga skryt, som glömmer orden: »Yfs ej af fäderns ära, en hvar har dock blott sin», än har man sagt, att ett sådant firande framkallar en falsk idealism, en känslöstämning, som brusar högt under högtidsstundens jubel, men fördunstar med detta utan att kvarlämna någon sedlig behållning för lifvet. Giltigheten af dessa domar vågar jag dock bestrida, och jag kan göra det med den visshet, som en personlig erfarenhet gifver. Jag *vet* nämligen, att ett af det oförgätligaste och bästa intrycken i mitt lif varit hvad jag erfor, när jag första gången fick deltaga i Uppsala studentkårs gripande hyllning åt hjältekonungens minne den 6 november. Då jag under festtåget blickade upp mot den mörka, men af stjärnor gnistrande kvällshimmelen, mot hvilken standaren stolt aftecknade sig, förekom det mig, som skrede jag fram under det svenska minnets tempeldom; suset i de hvita fändukarna ljud som en andehviskning, och när slutligen

¹ Förut tryckta i Svensk Tidskrift 1891.

»Hjältar, som bedjen, striden och blöden», uppstämdes framför minnesstenen, då var det mig, som om jag ställts ansikte mot ansikte inför hela vår ärorika forntid, och på ett förut aldrig känt sätt greps jag af glädje öfver den samma, men ock af ödmjuk bäfvan vid tanken på det ansvar, som ett sådant arf innebär så väl för vårt folk i dess helhet som för hvar och en af dess medlemmar. Och dessa intryck hafva, om också ej med samma rent af öfverväldigande makt som första gången, förnyats, så ofta det blifvit mig förunnadt att deltaga i denna högtidsstund, och jag är viss om, att otaliga i de skaror, som under årens lopp fylkats i ungdomståget den 6 november, gjort samma erfarenhet som jag och däraf haft verklig behållning för lifvet.

Förkastelsesdomen öfver en sådan sak som den, att nutiden på ett högtidligare sätt erinrar sig sin tacksamhetsskuld till de ädle hädangångne, af hvilkas verk hon njuter frukterna, blir ej berättigad därigenom, att missriktningar möjligen kunnat förekomma, att, såsom vid allt mänskligt, utförandet stundom visat sig behäftadt med ofullkomligheter. Att en *sådan* sak med något gehör hos oss kunnat göras till föremål för hån och begabberi, är i själfva verket *ett* af de blott allt för många tecken till en nationell dekadans, som under de senare tiderna framträdt hos vårt folk, tecken som i sanning äro ägnade att väcka allvarliga bekymmer, men som, om de rätt beaktas, dock på samma gång — låtom oss hoppas det — böra kunna blifva ett medel till upprättelse. Men en dylik förkastelse vittnar dessutom om psykologiskt oförstånd.

Hvem erkänner ej *minnets* betydelse för individen? Endast genom denna själsförmögenhet vinnes sammanhang i vårt lif, som annars skulle, åtminstone för oss

själfva, sönderfalla i atomer. Genom minnet blifva vi i stånd att hämta lärdom af våra erfarenheter. Den skyddande kraften i föräldrahemmets kärlek, den frestelse, som vi besegrat, den frestelse, för hvilken vi dukat under, olyckan, glädjen, allt detta kan först genom minnet blifva lefvande insatser i vår följande utveckling. Men för att det så må kunna blifva, fordras också, att vi någon gång unna oss ro att låta bilderna ur minnets laterna magica träda fram för vår inre syn för att under stunder af stilla eftertanke tala sitt tysta men sedligt stärkande språk. Men hvad minnet är för individen, det är historien för folken. Det är hon, som sprider ljus öfver sammanhanget i deras öden och vittnar om denna generationernas solidaritet, som är på en gång det fruktansvärdaste och det trösterikaste i mänsklighetens lif. Det fruktansvärdaste, då den framträder i straffdomar, som fädernas missgärningar draga öfver ofödda släkten; det trösterikaste, då den visar, . . . att hvad den ena generationen åvägabragt för realiserandet af mänsklighetens förnuftiga innehåll, det blir ett arf, på hvilket de följande få bygga vidare; framträder såsom den framåtskridandets och utvecklingens lag, hvilken låter oss hoppas, att inom mänskligheten »gudsbelätet blir» allt »härligare danadt ut genom släkte efter släkte», och att så mänskligheten »skall, hur långt än öknen räckte», dock »Jordanen nå till slut». Men liksom individen för att tillgodogöra sig välsignelsen af minnets gäfvor behöfver däråt ägna stunder af ostörd ro, så behöfva ock folken stundom låta *sitt* minne, det vill säga sin historia, på ett särskildt sätt tala till sig, och detta sker genom de historiska minnesfesterna, på hvilka historien, trädande ut ur vetenskapens verkstad, där hon i tysthet arbetar på att klargöra sammanhanget i folkindividens lif, låter detta sammanhang lefvande

träda fram för *hela* folkandan. Ett folk, som ej ägnar särskilda dagar åt högtidlighållandet af sina stora minnen, synes mig därför likna en människa, som så uppgår i hvardagslifvets släp, att hon aldrig ger sig ro att genom erinran och eftertanke söka bringa sammanhang i sitt lif och vinna kraft och mod att sträfva till förbättring.

Det intresse för våra stora fosterländska minnen, som, särskildt bland ungdomen, nu tyckes hafva vaknat till nytt lif, ger emellertid hopp om, att vårt folk ej skall hemfalla under en sådan dom, och jag älskar att i detta intresse se ett tecken till, att den nationella dekadans, hvarom jag nyss talat, nu är på väg att öfvervinnas. Om dessa förhoppningar verkligen skola realiseras, det beror dock därpå, huruvida den nyväckta entusiasmen blir af det rätta slaget, ej ett känslorus, utan ett *viljemotiv*, huruvida minnena vid våra fester få verka i sådan ande, som Manhems skald antydt med de orden:

På segerrika marker Svensken träder,
där berg och skogar tala forntids bragd.
Han ropar dig den sång, som stormen kväder
kring kämpars aska, djupt i högen lagd:
Kan du förgäta dina stora fäder
och ibland deras skuggor stå försagd?
Steg då med deras ätt och deras seder
Ock Nordens kraft i grafvens sköte neder?

Nej, *renom* det, de forna dygders tempel,
för evigheten rest på denna jord!
Ar hon ej med naturens egen stämpel
till manlighetens starka boning gjord?
Upplifvom dem, de forntida exempel
af ära, kraft och tro uti vår Nord!

Ingen dag lämpar sig bättre att gifva oss en sådan maning än *hans* dag, *hans*, som af alla vårt folks söner

lämnat det ädlaste föredöme af kraft och tro. Men göra vi af den dagen allt, hvad i detta hänseende kan göras? Jag tror ej, att så är fallet, trots det varma intresse, hvarmed dess högtidlighållande nu börjat omfattas. Andra folk, hos hvilka det nationella medvetandets vågor gå högt, de hafva en särskild nationell högtidsdag, tyskarne sin Sedan-dag, norrmännen sin 17 maj, nordamerikanarne den 4 juli, men *vi* med vår historia, *vi* hafva icke någon sådan! Detta synes mig vara en brist, som borde afhjälpas. *Afven vi borde hafva en särskild nationell högtidsdag.* Och hvilken dag skulle vi då hellre välja därtill än den, som är helgad åt minnet af vårt folks största insats i världsutvecklingen? Den dagen är nu blott *en* minnesdag bland andra minnesdagar; jag skulle vilja, att den blefve dagen framför andra dagar, den dag, på hvilken det nationella krafvet finge liksom i lefvande gestalt träda fram för hög och låg, för ung och gammal, med ett ord för hela folket! Ej minst skulle den fosterländska rörelse, som nu tyckes hafva gripit vårt folk, vinna ökad styrka, om den på detta sätt finge, så att säga, en samlingspunkt.

Men Gustaf Adolfs storhet, skall man kanske säga, var ju framför allt krigarens. Är det då lämpligt, att ett folk i det upplysta och humana 19:e århundradet gör en krigets dag till sin högtidsdag? Just i våra dagar har en åskådning med synnerligt eftertryck sökt göra sig gällande, som, om den vore berättigad, skulle gifva absolut giltighet åt denna invändning. Jag menar den eviga fredens lära. Denna har fått till målsman en bland tidens på visst sätt störste och ädlaste andar, den ryske författaren Leo Tolstoj. Det torde därför ej vara olämpligt att ägna ett ögonblicks uppmärksamhet däråt. En sådan granskning har ej blott

betydelse för det framkastade förslaget, utan äfven för själfva vår högtidsstund. Ty är denna uppfattning berättigad, då vore det ej blott olämpligt att göra Gustaf Adolfs dödsdag till vår nationella högtidsdag; då vore *hvarje* firande däraf obefogadt.

Det är i den rena idealismens, ja, i själfva den kristna religionens namn som Tolstoi framställt sin fredslära, i det han till stöd åberopat budet att ej stå det onda emot, att, om man mottager ett slag på den ena kinden, i stället för att försvara sig vända den andra kinden till. Men dessa hans åsikter hafva äfven vunnit genklang i ett alldeles motsatt läger, i kretsar, hvilka ej vilja veta af hvarken idealism eller kristendom, utan hylla en materialistisk världsåskådning. Härom må då till en början anmärkas, att ett sådant tal från det senare hållet — materialismens — är helt enkelt meningslöst. Ty om människan, såsom materialismen lär, blott tillhör sinnevärlden, då är hon ock helt underkastad dennas lagar, och den kanske förnämsta af dessa är stridens lag, är kampen för tillvaron. I sinnevärlden gäller blott styrkans rätt. Med full sanning säger ordspråket: »Det är så världens lopp, — den ene skall den andre äta opp.» Hvarje organisms lif betingas här af andra organismers död, af en strid, hvars offer de blifva. Tillhör mänskligheten blott sinnevärlden, då är det lika naturligt, att människorna sönderslita hvarandra, som att vilddjuren göra det. Krafvet, att mänskligheten bör undandraga sig stridstillståndet, att människorna böra visa försonlighet och hålla frid sins emellan, innebär därför ett erkännande af, att mänskligheten lyder äfven under andra lagar än sinnevärdens; ja, blotta tillvaron af ett sådant kraf är ett bevis på den materialistiska världsförklaringens otillräcklighet. Det visar nämligen, att människan

har erfarenhet af och fordringar på sig ställda från en annan värld än den sinnliga med andra lagar än dennas. Den världen är förnuftets, andens, Gudsrikets, och en af *dess* lagar möter oss just i det af Kristus uttalade freds- och försonlighetsbudet. Vore nu människan blott medborgare i detta andliga rike, då hade hon att absolut rätta sig efter dettas lagar, men lika visst som hon tillhör förnuftigheten med en sida af sin varelse, lika visst tillhör hon här sinnevärlden med den andra, och därför måste hon ock lyda de lagar, som i »hennes kött äro», och således äfven stridens lag. Hon kan lika litet undandraga sig denna som t. ex. hungerns lag. Denna innebär ju en djurisk drift, och man skulle då kunna säga, att *dess* tillfredsställande är något oandligt och därför människan ovärdigt. Vore nu människan blott ett andligt väsende, så behöfde hon ej heller tillfredsställa densamma, men nu är hon äfven sinnlig, och därför vore det en absurditet, om hon trodde sig kunna frigöra sig från detta sinnlighetens kraf. På samma sätt förhåller det sig med den i den sinnliga världsordningen grundade stridslagen. Söka vi undandraga oss denna, så förneka vi själfva verkligheten. Detta är hvad man kallar falsk idealism, och all sådan leder blott till sin egen motsats. Så ock i detta fall. Om man nämligen upphörde att göra motstånd mot våldet, då skulle våldet just triumfera, styrkan bli högsta lag, ty alla de brutala krafterna inom mänskligheten skulle då få fritt spelrum, både *inom* samhället och *mellan* samhällena. Medeltidens feodala förtryck är exempel på det förra. Ty det uppkom just därigenom, att en del af folket — de ofrälse — upphörde att fullgöra sin försvarspflicht. Icke åstadkommo de därmed, att all strid upphörde, utan tvärtom, att de, som fortfarande ägnade sig åt vapnens bruk, grundade ett det fullstän-

digaste våldsregemente, hvars offer de vapenlösa blefvo. Och på samma sätt går det med hvarje *folk*, som sviker sin försvarspflicht. Det afväpnar ej därigenom sina grannar, utan frestar dem blott till öfvervåld, och försöken att realisera fredsutopierna äro därför mer än något annat ägnade att låta »mordtid och stormtid» gå öfver världen. Skola vi då förkasta såsom orimligt Kristi fridsbud? Nej, men vi skola anse det som en hälsning från den andliga värld, såsom hvars målsman han här uppträdde och i hvilken vi ock äro ämnade att vara medborgare, oss gifvet till ett ideal, efter hvars realiserande vi här skola sträfva. I denna andens värld gäller det budet absolut, och för att framhålla detta har Kristus också framställt det i absolut form, på det att det må blifva oss en ledstjärna, hvars ljus ej af något fördunklas. Men att jordevandraren följer stjärnans ledning, det innebär ej, att han förnekar sin bundenhet vid jorden, söker färdas fram under den förutsättningen, att han kan fritt höja sig i rymden till stjärnans omedelbara närhet — ett sådant försök skulle blott låta honom fullständigt hamna i gruset — utan det innebär, att han under sin vandring på jorden och enligt de för en sådan vandring gällande lagarne låter sig ledas till ett mål. *Alla* de i vår förnuftiga natur grundade krafven äro oss ämnade till dylika ledstjärnor under vår jordiska vandring. Vi skola ej tro oss genom dem lösta ur sinnevärldens villkor, utan vi skola med deras hjälp söka göra oss till herrar öfver dessa villkor, så att de blifva medel i förnuftkraftvens tjänst, eller vi skola endast så till vida underkasta oss deras välde, som detta kan ske utan kränkande af vår högre naturs lagar. Tillämpas detta på stridens naturlag, vare sig den gäller folk eller individer, då blir striden berättigad, för så vidt rättvisan endast genom strid

kan upprätthållas; eller den enda strid, som är människan värdig, det blir en sådan, som har friden till sitt mål och får förmildras af barmhärtighet och försonlighet. Så, men endast så kan Gudsrikets fridslag åtminstone till någon del realiseras här och det blifva »frid på jorden och människorna en god vilje». Men söka vi realisera den utan att taga hänsyn till jordlifvets lagar, så att vi lämna mänsklighetens sinnliga krafter fritt spelrum, då blir det i stället strid på jorden och människorna en ond vilje.

Den strid, i hvilken Gustaf Adolf lät sitt lif, den var icke en roflystnadens och hatets strid, utan just en strid för frid och god vilje. Och hvem känner ej, hur han ständigt sträfvade att förmildra krigets hårda nödvändighet genom skonsamhet och humanitet. Därför var ock hans strid berättigad, och därför kunna vi, både folket och individen, med frimodig beundran blicka upp till honom just i hans hjältelif och hjältedöd och hämta styrka och kraft af det föredöme han däri gifvit.

Men, kan man säga, låt vara, att Gustaf Adolfs strid var berättigad; *den* var en strid för en hög idé, för mänsklighetens framåtskridande. Men är striden också berättigad, när det gäller blott ett särskildt land, kanske blott någon gränsprovins? Jag ber då att få säga, att enligt min tanke är intet mera skeft än att fatta Gustaf Adolf såsom en protestantismens korsriddare, som kastade sitt folk i ett förödande krig *blott* för att hjälpa Tysklands protestanter. Hade han så gjort, så skulle hans strid ej varit berättigad, huru vackert ett sådant handlingssätt än vid en ytlig betraktelse kan synas. Då hade han i själfva verket blott handlat så som sin olycklige namne Gustaf IV Adolf, denna bedröfliga karrikatur på våra stora »kungatankar», ty äfven Gustaf IV Adolf kastade sig i kriget

af verklig kärlek till rätt och sanning; då han grep till svärdet, var det icke af roflystnad, maktbegär eller fåfänga utan för att sätta gränser för orättvisan och våldet, men den orättvisa, han ville stäfja, hade ej begåtts mot *hans* folk, och därför — ej blott därför att han så ömkligt misslyckades — framstår hans politik såsom ett Donquixoteri. Den enskilde må hafva lof att strida för idéen i allmänhet, men en regent, som inlåter sig i krig, han drager faror utan tal öfver ett helt folk, öfver millioner andra än sig själf, och därtill är han ej berättigad, om ej detta folk, dessa andra, ha ett omedelbart intresse af krigets mål. Men Gustaf II Adolf var ej en fantast, utan en fosterländsk statsman. Därför, att reaktionen i Europa var en fara för hans eget folk, kastade han detta i striden; därför, att Sveriges säkerhet endast genom reaktionens besegrande i Tyskland bunde betryggas, ansåg han sig berättigad att fordra, det Sveriges söner skulle gjuta sitt blod på Tysklands valplatser. Man läse protokollen öfver rådssammankomsterna i Uppsala den 27 oktober och 3 november 1629, då han vann rådets bifall till kriget. Sveriges betryggande genom reaktionens bekämpande — det är *A.* och *O.* i hans långa bevisföring för krigets nödvändighet, och till yttermera visso yttrade han efter vunnit bifall: »Jag befinner intet tjänligare till vår säkerhet, reputation och äntlig frid än att man animose griper fienden an. . . Ty jag hafver ingen annan intention därmed än patriæ utilitatem. . . Satur sum gloriae ut ampliozem non petam. Ergo förser jag mig, det I icke mena mig vanam gloriam eller annan orsak härtill hafva utan solam utilitatem et securitatem patriæ.» Men visserligen räddade han genom sitt uppträdande reformationen i allmänhet och därmed mänsklighetens framtid. Och medvetandet härom var hans glädje och stolthet, liksom det ock må vara vår. Men hvad som

i hans egna ögon gaf honom *rätt* att lägga en sådan uppgift på sitt folks skuldror, det var att Sveriges lycka och säkerhet därigenom betryggades. Det är därför ej det abstrakta idé-kriget, utan det nationella kriget, som Gustaf Adolf med sitt exempel äfven i sin kamp för idén har helgat.

Därför är ock fosterlandsförsvarets plikt det, som Gustaf Adolfs dag framför allt inskräper hos hans folk. Och den gör detta nu än mera allvarligt än vanligt, ej blott för det myckna vi i detta hänseende försummat, utan ock därför att den politiska horisonten i vår världsdel allt mer mörknar; och bryter stormen lös, då kan det — nu som på hans tid — gälla vår nationella tillvaro.

Från studentgeneration till studentgeneration har på sångens toner framburits löftet: »Med lif och blod försvaras skall den fria jord, som än är vår». Hafven I, som utgören den nu varande generationen, betänkt, att det löftets uppfyllande kan komma att krävas just af Eder? Det är en fråga, allvarlig såsom döden själf, och den frågan riktar till en hvar af Eder den stora skugga, som vi i afton hafva frambesvurit. Och ej blott Eder, I unge, utan en hvar ibland oss frågar hon: »Ären I beredde att offra kraft och egendom, eget lif eller lif, som äro för Eder kärare än edra egna, för att åt efterkommande kunna lämna i arf den nationella själfständighet och kultur, som jag med offret af mitt eget lif åt Eder betryggat?»

Må vi, hvar i sin stad, så besvara denna fråga, att svaret blifver ej en öfvergående känslöstämning, utan en insats i vårt lif. Då och endast då hafva vi rätt begått denna minnesfest. Må i denna anda den store hjältekonungens minne lefva och verka ibland oss!

Tal vid Nordiska festen i Uppsala den 2 mars 1894.

Dö skola dina hjordar, dö skola dina fränder, dö skall du ock själf, men ett jag vet, som aldrig dör, och det är domen öfver hvarje död»; sådan var de forntida nordbornas uppfattning af lifvet och döden, detta folk, hvars första bruk af skrifkonsten synes ha varit att på bautastenar föreviga sina fäders minne, detta folk, för hvilket gästbudets yppersta fröjd var att lyssna till sång och saga om bortgångna kämpars bragder. Är det samma uppfattning, som förmått oss, senfödda ättlingar af samma folk, att till medelpunkter för våra nordiska fester göra bautastenar med namn på dem, som under det sist förflutna lustret skattat åt förgängelsens obevekliga lag? Ja, utan tvifvel! Ty trodde vi icke, att det lefde en dom efter döden så skulle minnesstenen liksom denna fest vara betydelselös.

Denna dom efter döden den var i våra förfäders ögon mera värd än hvad de skattade såsom lifvets högsta glädjeämnen: rikedom och goda släktförbindelser, ja mera värd än lifvet själf, ty den besatt en egenkap, som alla de öfriga saknade, den egenskapen att ej dö i döden. Och så är det ock.

Men detta gäller icke den dom, som fälles af kortsynta människor, ty den domen är i bästa fall blott skuggan af verkligheten. Nej, den dom, som lever

som en verklighet, är den, som fälles af våra handlingar själfva, af hela vår lifsgärning, ty så långt som dennas verkningar sträcka sig, så långt sträcker sig ock i dem en dom öfver oss, som icke kan jäfvas. I denna tanke ligger för visso en stärkande kraft, som kan hindra förgängelsen att kasta fördystrande skuggor öfver lifvet. Må dettas glädjeämnen fly, må sorgen komma, ja, må döden själf bryta vår bana, ha vi i tanke och verk sökt det rätta och ädla, då ha vi därmed öfvervunnit förgängelsen. Ty då kvarstår såsom en frukt af vårt lif ett varaktigt godt.

Men i denna tanke ligger också en kraftig varning. Likaväl som den goda gärningens frukter varda beståndande, lika väl öfverlefver den onda sådden sin säningsman såsom en fruktansvärd dom.

En dom af det ena eller andra slaget fälles ej af oss; den innebor i de dödas verk. Men vi ha ett behof att, där vi tro oss kunna ana, att de bortgångnes lifsgärning burit evighetens underpant, få glädjas öfver deras trogna arbete och bringa dem vårt tack därför, äfven om vi ej våga fullt döma om halten af deras verk. I sådant syfte ha dödsrunor på minnesstenarne ristats. . .

Men ej blott till tacksamhet manar oss de bortgångnas minne utan ock till efterföljd och själfpröfning. Endast då fira vi det på ett värdigt sätt, om det får inskräpa hos oss känslan af livvets ansvar, elda oss till att själfva med friskt mod gripa oss an med fyllandet af våra plikter.

Så var det ock, som man i fordomtima i Norden hedrade fädrens minne. När sonen drack arföf efter sin fader, höjde han löftets bågare. Vi äro arfvingar till hvad nyttigt de nu bortgångna verkat för Norden. Må vi då lofva oss själfva att genom eget plikttroget arbete söka fullfölja och utveckla detta.

Jag har tillåtit mig att från det forntida vishetsordet hämta synpunkter för vår fest i afton, och det må ju vara på sin plats, då man genom den nordiska festen just velat anknyta sig till en fornnordisk sed. Men det torde äfven så till vida vara berättigadt, som vår tid med all sin förfining och kultur för visso har mycket att lära af våra förfäders enkla förhållanden. Hos dem fanns verklig lifsglädje, denna lifsglädje, som nu med trängtande rop blott allt för ofta förgäfves kallas af ett disharmoniskt släkte. Och hvarför hade Nordens son fordom ett så friskt lefnadsmod? Orsaken var just denna hans lifsåskådning, som funnit uttryck i Havamals ord. *Han* väntade sig ej något annat, *än att* stundens flyktiga njutningar skulle förgå, men trodde dock på en oförgänglig behållning af lifvet, den behållning, som lefver kvar i domen öfver ädel manlig bragd.

Därför, att han sålunda ej begärde något annat af jordelifvet än hvad det *kan* gifva, »njöt han hvad jorden gaf och tålte som en man», »så glad i lifvet in och trygg i grafven neder». Men nu i vår upplysta tid har en andlig tvinsot börjat gripa sinnerna — en utländsk och onordisk smitta, och man kallar den också med ett utländskt namn »fin-du-siècle». I sin sorgligaste form framträder den som ett aldrig tillfredställt begär efter njutningar, men njutningsförmågan slappas, och så måste nya retmedel, det ena lumpnare, vidrigare, onaturligare än det andra, sökas, tills en allmän lifsleda inträder. Och hvarför så, jo därför att lifvets njutningar ej få vara hvad de böra vara: af förnuft och heder reglerade hvilomedel utan göras till lifvets hufvudsak.

Våra förfäder talade om en neslig strådöd. Seende lifvets högsta uppgift i kamp och strid, menade de

därmed en död, som drabbade den fege, den, som för att få så länge som möjligt njuta af lifvets förgängliga fröjder, undandrog sig stridens dödsfara. Vi se ej i krigisk bedrift det högsta lufsverket. Men äfven för vår tid gifves det en neslig strådöd. Det är den, som drabbar oss, om vi feft fly den strid, som för en hvar är lifvets högsta plikt, striden mot frestelserna i vår egen barm, mot framtidsmördande njutningslystnad, mot egoismens och lättjans lockelser. Döden efter ett sådant dådlöst lif blir en neslig död, i hvilken form den än må komma, och dock må *vår* dom äfven här egentligen blott blifva en dom öfver oss själfva, ty hvad vi berört, är ett tidslyte och för ett sådant bär ej blott den förolyckade individen, utan hela samtiden, i viss mån ansvaret. Men äfven i en annan form kan den tidens sjukdom framträda, nämligen såsom en missmodig fruktan för vår kulturs framtid, ett Hamletartadt grubbleri, som förbyter »beslutsamhetens friska färg» i »eftertankens kranka blekhet», i — för att åter tala med Shakespeare —

»En feg betänksamhet, som grufvar sig för sakens utgång — hvilket grufvande är sammansatt af trenne delar feghet, och en del klokhet blott».

Ehuru vida skild från den krankhet, som alstras af njutningslystnadens bojor, beror dock äfven denna symptom af tidens onda därpå, att man öfverskattar tillvarons förgängliga och växlande glädjeämnen, att blicken skymts för det oförgängliga i lifvet. Låt vara att vår kultur, åt hvars många ädla segrar vi med rätta glädja oss, låt vara, att den samma en dag kommer att förstöras af barbariska händer. Detta har skett förut i mänsklighetens historia, men ur förödelsen föddes då

en ny rikare utveckling, och de, som under förödelsen ej förlorade hoppet utan genom troget arbete vårdade det goda, som innebodde i denna döende kultur, de beredde därigenom möjligheten till kulturens framtida återuppståndelse, och de hafva sannerligen icke lefvat förgäfves. Deras lefnad har i själfva verket haft ett högre värde än mången lefnad, som i ostörd ro fått förflyta under lugna och lyckliga tider.

Så är hvad förgängelse du kallar
graf och vagga på en gång, där höljde
slumra sött, som bröder, lif och död.

Och blott mänskan skulle, feg, förveten,
grubbla på sin lott och skulle lämna
mod och hopp uti en hopplös tid?
Nej, den kraft, som lifvar mänskligheten,
känner icke död och skall sig hämna
och med ära kämpa ut sin strid.

Ett blott gäller en och gäller alla:
att det goda sker, — om med bedrifter,
som dig höja, störta: lika godt!
Kan du icke stiga, lär att falla!
Och en bättre ätt på våra grifter
skall en gång då minnas rörd vår lott.

(Geijer: Majbetraktelse.)

Bort därför med misströstans försoffande tungsint-
het! Låt oss vid tanken på, huru de bortgångnas verk
öfverlefver förgängelsen, ur själfva förgängelsen hämta
tro på lifvet, tro på odödliga ideal. Och Du ungdom,
som framför andra är den rätta arfvingen till hvad de
bortgångna uträttat, kan Du blott lära Dig att genom
dådkraftig handling fria Dig från den smygande, främ-
mande smittan, så att åter i nordanlanden trifves fäd-
rens ungdomsfriska lefnadsmod, då *är* tiden ej hopplös,

då behöfver den nya utvecklingen ej framgå ur förödelsens styggelse.

I detta hopp vill jag dricka skålen för fädrens minne. Heder åt det ädla de tänkt, det goda de velat och verkat. Må detta ädla och goda lära oss att tro på det oförgängliga i lifvet, så att våra sinnen stål-sättas till lefnadsmod och handlingskraft. Då skall ock efter oss kunna kvarstå såsom lifvets behållning en god dom, som icke dör.

Tal

till Västmanlands-Dala nation vid tillträdet af inspektoratet
den 6 oktober 1901.

Mina landsmän!

För det förtroende, Ni visat mig genom att välja mig till eder inspektor, liksom för den vänliga hälsning Ni nubragt mig, tackar jag på det hjärtligaste. Utan öfverdrift kan jag säga, att af alla uppdrag, som kommit mig till del, intet varit i rent personligt hänseende för mig så tilltalande, som det jag nu af Eder erhållit. Allt från min studenttid, då V. E. Svedelius såsom vår nationsförenings främsta målsman med sin rika personlighet tryckte sin prägel på dess lif, har nationsinspektoratet för mig framstått i ett idealt ljus, och ehuru jag ej såsom Ni haft studentens erfarenhet af hans båda efterträdares* verksamhet, vet jag, att genom dem traditionen från hans dagar upprätthållits. Tungt känner jag ansvaret af att på en sådan plats efterträda sådana män, och dock, jag tillstår det öppet, fylles jag af glädje vid tanken, att på den plats, hvarifrån Svedelius gaf mig och mina jämnåriga så mycket, jag nu skall få efter måttet af mina krafter söka gagna min hembygds här studerande ungdom.

Att jag tänker högt om inspektoratet beror naturligtvis också på, att jag tänker högt om den institution, som utgör dess föremål — om nationsinrättningen vid våra universitet. Äfven detta beror af personlig erfarenhet. Ty till mina bästa ungdomsminnen hör just, hvad nationslifvet under studentåren gaf mig. Jag

* E. Clason och O. Alin.

har också mången gång sökt för mig klargöra nationsinrättningens raison d'être, och en synpunkt, som därvid bland många andra framträdte för mig, vill jag nu antyda.

Landskapsindividualiteten är stark inom vårt folk, och detta är enligt min åsikt en lycka, ty därigenom uppstår en mångfald i enheten, som gör vår kultur rikare. Men att den ungdom, som vid universitetet utbildas för det gemensamma fosterlandets tjänst, där får under sin mest bildbara tid fortfarande röna hembygdens inflytande, det är ägnadt att hos den starka hemlandskaraktären, som därigenom kan kraftigare göra sig gällande i dess blifvande verksamhet. Jag tror, att *vårt nationslif* varit en verklig orsak till att det Västmanno-Dalekarliska kynnet kunnat göra den insats, det gjort i svenska folkets kultur, och jag önskar intet högre, än att det en gång må kunna sägas, att den ungdom, som under mitt inspektorat utgjort Västmanlands-Dala nation, här fortfarande »lyssnat till den granens susning, vid hvars rot dess bo är fästadt.»

Möjligen kunnen Ni tycka, att hvad jag nu sagt om mitt intresse för nationen motsäges däraf, att jag under de senare åren så föga deltagit i nationslifvet. Men det har berott af, att en mångfald uppgifter lagts på mina skuldror, som ej gifvit mig tillfälle därtill. Men det har känts som en verklig brist. Genom edert val hafven Ni åt nationslifvet återbördat den gamle studenten, och det är med verklig fröjd, jag tänker på, att Västmanlands-Dala nation nu åter måste blifva ett af mina största intressen. Men att jag så känner, det gör, att jag vågar hoppas att i någon mån kunna motsvara det förtroende Ni gifvit mig.

Tal

vid aftäckandet å Västmanlands-Dala nation af professor
O. Alins porträtt den 26 oktober 1901.

Västmanlands-Dala nation står nu i begrepp att införlifva sin hädangångne inspektors bild i det porträttgalleri, som pryder nationens hem härstädes och hvaröfver hon med rätta är stolt. Den glädje, hon alltid känner öfver ett sådant förvärf, blandas dock denna gång med djupt vemod, ty nu är bilden det enda synliga, som hon får kvar af dess föremål. Vid andra tillfällen kan nationen hafva förvärfvat bilden utan att behöfva sakna mannen. Men Oscar Josef Alin skall aldrig mer i verkligheten synas i dessa rum; hans vänliga anlete skall aldrig mer sprida sitt ljus i vår krets; hans trofasta blick ej med denna underliga makt, som var den egen, tränga till våra hjärtan. Om ett synligt återsken af allt detta skall finnas kvar hos oss, blir nu uteslutande bildens verk, men därför är den ock för oss så mycket dyrbarare.

Innan vi då med *konstens* tillhjälp återse den bortgångnes kära drag, vilja vi med *minnets* tillhjälp frammana åtminstone något af den personlighet, som gaf det åt förgängelsen hemfallna jordiska omhöljet dess värde, och särskildt vilja vi därvid tänka på det i hans personlighet, hvarigenom han hörde oss till.

Länge blef det ej Oscar Alin förunnadt att verka såsom nationens inspektor, men betydelsefull var dock

den insats han därigenom hann göra i nationens lif. Samma allvar och plikttrohet, som präglade hans uppträdande på livvets större skådebanor, lät hans verksamhet här utöfva ett stärkande och förädlande inflytande. Hans viktiga och kräfvande offentliga uppdrag, som tvungo honom att tidtals vara frånvarande från nationen, blefvo dock genom de förbindelser, de förde med sig, till stor nytta för nationen; och den hjärtats godhet, som verkade så tilldragande på alla, med hvilka han kom i närmare beröring, gaf den rätta sympatiska färgen åt hans förhållande till den ungdomsskara, hvars målsman han kallats att vara. Att denna ungdom verkligen ägnade honom en varm tillgifvenhet, därpå utgör den bild vi nu skola aftäcka ett påtagligt bevis. Väl har dess förvärfvande underlättats genom frikostig offervillighet från ett håll, till hvilket nationen redan förut står i stor tacksamhetsskuld, men här må framhållas, att den ekonomiska grundvalen dock erhöles genom en insamling bland nationens aktiva medlemmar, som genom deltagarnes talrikhet blef en den vackraste hyllning åt den bortgångna inspektorns minne.

Sambandet mellan Oscar Alin och Västmanlands-Dala nation berodde emellertid ej blott på hans inspektorat. Under hela sin studenttid liksom under tiden mellan denna och inspektoratet ägnade han nationens angelägenheter det lifligaste intresse. Må det tillåtas att särskildt dröja något vid hans studentår.

Huru hängifven han än var sina studier, deltog han dock med lif och lust i nationens förhandlingar, och därvid røjde sig hos ynglingen samma öfvertygelsens fasthet och energi, som blef så utmärkande för mannen. Men den flitige studenten, den intresserade nationspolitikern hade tillika öppet sinne för ett ädelt kamrat-

lifs fröjder. Jag säger ädelt, ty i den kamratkrets, där Oscar Alin var med, där trufdes intet simpelt och rätt. Om törst efter vetande, kamratanda och sund lifsglädje bilda idealet af en student, då förverkligade studenten Oscar Alin i ovanligt hög grad detta ideal. Sådan var också uppfattningen bland hans jämnåriga, och därför ägnade de honom i rikt mått den hyllning, som det är ungdomens glädje att gifva, när den ser något af sina ideal realiseras. Men sådan var också uppfattningen hos den vördade, oförgätlige man, som då stod i spetsen för nationen. Det faderliga intresse, som Vilhelm Erik Svedelius i allmänhet ägnade sina unga landsmän, det liksom koncentrerade han på denne son af en sin ungdomsvän. Och den kärlek han gaf blef ej lönlös. Ty genom sitt intresse för den faderlöse studenten, hvilket af denne återgäldades med den vackraste hängifvenhet, fick den enslige åldringen smaka något af den glädje, som annars blott plägar komma den till del, som själf äger en lofvande och öm son.

Flytta vi så vår tanke framåt, så finna vi, huru den mognande mannen genom sin verksamhet som universitetslärare, genom sin vetenskapliga skriftställareverksamhet och genom sitt deltagande i det politiska lifvet i rikt mått infriade de löften hans ungdom gifvit. Hvad som framför allt utmärkte hans offentliga verksamhet var en brinnande, ja förtärande kärlek till Sveriges ära och själfständighet och ett manligt sinne, som icke blott icke någonsin dagtingade med sin öfvertygelse utan var färdigt att för denna offra allt. Att män af sådant skaplynne deltaga i vården af fosterlandets öden, är för visso en lycka. Meningarna om den offentliga mannens verksamhet blifva lätt skiftande, och naturligtvis blefvo de det i hög grad om en

sådan principernas man som Alin. Men genom sorlet af stridiga omdömen bröt sig vid hans bår fram ett allmänt erkännande, att genom hans död Sverige mistat en riddersman utan fruktan och tadel, en aldrig tröttande väktare öfver allt, som syntes honom beröra fosterlandets lifsintressen. Genom den insats, han sålunda gjort i fäderneslandets historia, är hans minne dyrbart ej blott för hans första hembygd vid älf och dal och hans senare hembygd vid Fyris' strand utan ock för fosterlandet i dess helhet. Men detta är för oss blott ett ytterligare skäl att här förvara hans bild. Ty sådant har Västmanlands och Dala nations porträttgalleri blifvit, att det nästan kan sägas utgöra ett stycke provinsiellt Panteon. Det förvarar bilder ej blott af dem, som haft betydelse för vår studentförenings lif, utan ock af mången hembygdens son, hvars namn inristats i den fosterländska häfden.

Så falle då förhänget från den bild, som trots förgängelsens makt skall låta den hädangångne vännens drag åter framstå för vår syn och som hos kommande studentgenerationer från Västmanland och Dalarne skall hugfästa minnet af en hembygdens son, som en gång var vår nationsförenings stöd och ära.

Tal

vid protestmötet i Uppsala mot den landsförrådiska agitationen
bland de värnpliktige den 21 april 1906.

Detta möte är intet partimöte. Partier finnas och partier kämpa mot hvarandra — och de *må* kämpa mot hvarandra med lojala vapen — nämligen *på ett gemensamt fosterlands grund* om hvad som efter deras olika uppfattningar är ägnadt att främja detta fosterlands väl. Men angripes denna gemensamma grund, då upphör all partiskillnad, då gäller det för *alla* partier att samverka. Det är för att så göra, som män och kvinnor af vidt skilda åskådningar i afton kallats och kommit tillsammans, ty sådana angrepp hafva ägt rum.

Och, ohyggligt att säga, det är nu icke utifrån, som skam och fördärf hotar landet, utan inifrån, från en del af dess egna barn. Är samhällsandan sund hos ett folk, då kan det resa sig efter hårda ödesslag, men blir själfva samfundsandan fördärfvad, då finnes ingen upprättelse. Ytterst beror hvarje folks tillvaro såsom sådant därpå, att hos dess medlemmar lefver kärlek till det gemensamma kulturarfvet, vilja att det vårda och förkofra till gagn för kommande släkten och redobogenhet att för ett sådant mål underkasta sig, vore det ock de tyngsta offer. Vi hafva nödgats upplefva, att mot själfva detta grundvillkor för vårt folks välfärd och framtid attentat begås. Man predikar öppet, att våra

vapendugliga ynglingar skola söka undandraga sig de plikter, som lagen till bevarandet af fosterlandets bestånd dem ålagt, eller, då detta ej kan ske, att de böra söka förstöra den disciplin, som härför är nödvändig. Och giftet synes sprida sig, och skulle det få öfverhand, då vore allt fåfängt, som gjorts för att betrygga vårt själfbestånd. Vål är jag viss om, att, gällde det en gång verkligan fosterlandets vara eller icke vara, då skulle fosterlandskärlekens i hvarje normalt sinne nedlagda instinkt bryta igenom hos mången, som nu fåvitskt skränat sitt bifall till förförarnes läror, och att sålunda många i handling skulle visa, att de äro bättre än de själfva trott. Har då förstörelseverket lyckats med afseende på vårt försvarsväsende, så skola de emellertid, ett nytt olycksaligt landtvärn, finna sin offervillighet fåfång, och om de då förbanna den agitation, hvar öfver de en gång jublat, men som nu bragt hjälplöst elände öfver dem själfva och fosterlandet, så är det för sent.

I främsta rummet har agitationen riktats mot försvarsplikten, men dess mål är i själfva verket att förstöra all samhällsordning, *allt* som kräfver inskränkning i det individuella godtycket. Försvarsplikten väljes blott därför till första angreppsmål, emedan på denna punkt framgång lättast synes kunna vinnas. Man förkunnar, att det för ett litet folk är gagnlöst att offra något för försvaret, och kortsyntheten tror det, ej besinnande, att kriget i vår tid blifvit något så fruktansvärdt, att den mäktigaste stat måste betänka sig, innan den inlåter sig därpå, äfven mot en mindre mäktig, nämligen om denna är beredd att försvara sin frihet och rätt, men att just försvarslösheten lockar till angrepp. Så en annan sak. I vår tid har inom den västerländska civilisationen en tankeriktning framträd, som hotar att få makt öfver äfven ädlare sinnen

särskildt bland ungdomen. Det är en *individualism*, som tror, att personlighetens rätt kräfver, det individen ej underkastar sig någon *yttre* ordning, och då nu en sådan underkastelse med nödvändighet måste på ett synnerligt påtagligt sätt fordras vid den militära utbildningen, för att denna skall motsvara sitt ändamål, så utmålas all militärisk disciplin såsom ett oberättigadt våldförande af individens själfbestänningsrätt. Men skall själfbestänningsrätten i detta fall vara högsta lag, hvarför ej då också i alla andra fall? Så beredes vägen för den uppfattningen, att den enskilde ej behöfver göra annat än hvad han själf finner godt, ej behöfver för allmänt väl underkasta sig några genom lagen påbudna inskränknningar i det egna jagets godtycke. Utan lagar är dock intet ordnadt samhällslif möjligt och utan ordnadt samhällslif ingen mänsklig kultur. Redan en af den grekiska forntidens vise gjorde gällande, att en utanför allt ordnadt samhällslif stående varelse är antingen en gud, d. v. s. en fullkomlig varelse, som är sig själf nog, eller ett djur. Nu äro vi människor inga gudar, men väl finnes hos oss mycket, som drager till djuriskhet. Och denna djuriskhetens seger är just hvad — väl ej de opraktiska svärmarne, men fosterlandslöshetens profeter hos oss åsyfta, om de också söka bemantla sitt verkliga syfte med sken af nitälskan för frihet och människorätt.

Detta kan synas ett hårdt tal. Men om man underkastar sig den själföfvervinnelsen att taga del af deras vidriga publikationer, skall man finna, att det är sant. Vid sidan af uppviglingsförsöken mot den militära disciplinen förekomma här ursinniga anlopp mot själfva begreppen: *allmänt väl*, *fosterland*, *nation*, emedan i dessa begrepps namn offer af bekvämlighet och egenvilja kunna fordras af den enskilde. Öppet förklarar man

sig icke erkänna något annat rättesnöre för sina handlingar än hvad de egna begären ingifva, och tydligt skönjes, att den innersta orsaken till försöken att förstöra vårt försvarsväsende är förbittringen öfver, att staten i detta äger ett maktmedel till stäfjande af inre laglöshet lika väl som mot utländskt våld, ehuru gärna angreppen riktas mot försvarsväsendets betydelse i sistnämnda hänseende. Och härmed är jag inne på det tredje lockelsemedlet (de två förra voro försvarets s. k. gagnlöshet och den oinskränkta individualismen). Den fosterlandsförrädiska agitationen ger sig ut för att vilja föra den moderna freds rörelsens talan. Ingenting kan vara mera oberättigadt. Hvad man än må tänka om möjligheten att förverkliga denna rörelsens mål i hela dess utsträckning, så måste dock erkännas, att den är en verklig kulturrörelse. Dess motiv är en människokärlek så stor, att den anser våld mot medmänniskor böra undvikas, äfven när det gäller tvister mellan stater. De s. k. fredsapostlarne i »Brand» och de socialistiska ungdomsklubbarne jäsa åter af hat och mordlust mot alla, som hindra dem att fritt tillfredsställa sina lustar, och det är blott fruktan för rättvisans straffande arm, som lägger kapson på mordbegäret. Den verkliga freds rörelsen vill, för att realisera sitt fredsideal, till förhållandet mellan staterna eller folken utsträcka den fasta rättsordning, som det är kulturens stora verk att hafva upprättat inom folken, så att dess medlemmar vid sina mellanhafvanden ej få vädja till våldet. Den fosterlandsfientliga agitationen åter vill förstöra äfven denna frukt af den mänskliga odlingens framsteg. Den vill ej ens medgifva, att individernas intressekamp bindes vid lagliga medel. Med hvad fog kan den då göra anspråk på att vara målsman för en kulturrörelse, som söker att i *alla* förhållanden

låta våld ersättas af rätt? Nej, den är lika litet i detta hänseende som i något annat en verklig kulturrörelse. Smuts blir aldrig renhet, man må hur högljudt som helst pocka på, att den så må kallas.

En annan humbug, hvaraf den fosterlandsfientliga klicken begagnar sig, är, att den åberopar sig på socialdemokratiens grundsatser. En af dess medlemmar förkunnade nyligen, att han af det socialdemokratiska upplysningsarbetet lärt, att ett lands produktionsmedel ej böra vara privategendom. Därpå drog han den slutsatsen, att individen ägde att fritt tillägna sig dessa medel, därvid öppet förnekande rätten att för ett allmänt väl skall inskränka individens godtycke härutinnan. Men detta är att vända upp och ned på det socialdemokratiska idealet, ty hvad detta menar med privategendomens upphäfvande, det är, att samhället till allmänt väl skall handhafva de ekonomiska tillgångarna; att de enskilde sålunda ej alls skola få förfoga öfver dessa. Hvad åter dessa socialismens föregifna lärjungar vilja är just den mest vidsträckta privatbesittning — med inga andra gränser än individens förmåga att roffa åt sig. Det skulle verkligen roa mig att se, huru dessa den oinskränkta njutningslystnadens apostlar skulle trifvas i en socialdemokratisk stat med dess kollektiva egendoms- och arbetsordning. För min del tror jag ej på det socialdemokratiska idealets förmåga att lyckliggöra mänskligheten, ty jag är öfvertygad om, att det likaväl vore till skada för kulturens utveckling att alldeles klafbinda individen som att lösa honom från alla samhällliga band. Men det bör erkännas äfven af den, som så anser, att det socialdemokratiska partiet dock åsyftar ett *allmänt* väl och det ej blott för de nu lefvande utan ock för kommande släkten, och ett allmänt väl, med sådan utsträckning

— oafsedt meningsskiljaktigheterna om dess beskaffenhet — är just statsidéns, fosterlandsidéns innebörd.

Det är därför en begreppsförvirring, när verkliga socialdemokrater förneka fosterlandet; och de svenska arbetare, som drifvas af nitälskan för ett allmänt väl, sådant de fatta det, hvilka för detta måls befrämjande ofta äro villiga att underkasta sig tunga personliga offer, de äro sannerligen för goda att gå i tropp och farnöte med dem, hvilkas mål blott är de egna lustarnas tillfredsställande. Det svenska arbetarepartiet borde inse, att, om en gång vårt folks flertal skulle få den uppfattningen, att den enskilde ej behöver underkasta sig hvad som i laga ordning stadgas till befrämjande af allmän välfärd, d. v. s. till fäderneslandets bästa, om sålunda det ej vidare hos oss skulle erkännas, att *öfver* individen står det gemensamma samhället, då blir en samhällsordning på socialdemokratisk grund lika omöjlig som den nuvarande s. k. kapitalistiska samhällsordningen, då skall i stället för den utjämning af sociala missförhållanden, hvarpå socialdemokraterna hoppas, följa ett allmänt elände, som öppnar tillfälle åt de starke och hänsynslöse — utländska eller inländska — ått upprätta ett våldets regemente öfver förtryckta skaror. Jag räknar därför den svenska socialdemokratien med bland de partier, som i denna sak *borde* kunna samverka, ty den har dock med oss andra en gemensam grund — sträfvandet efter en samhällelig kulturutveckling, och med tillfredsställelse erkänner jag, att dess mest betydande man nyligen tagit bestämdt afstånd från den samhälls- och fosterlandsfientliga agitationen. Men mycket återstår dock härutinnan för detta parti att förbättra och försona. I dess eget intresse skulle jag vilja uppmana det att i tid besinna sakernas läge. *Antingen* lyckas den foster-

landsförrädiska agitationen att förgifta vårt folks lifskällor, men då är det ute både med Sverige och med den socialdemokratiska samhällsdrömmen. *Eller ock räddas Sverige på det enda sätt, hvarpå det i denna sak kan räddas, nämligen därigenom att folkets flertal reser sig mot de fräcka, som syfta till dess fördärf, men har då det socialdemokratiska partiet förbundet sin sak med dessas, så kommer äfven det att drabbas af den allmänna meningens dom.*

Hvad bör emellertid göras för att stäfja denna kulturfientliga agitation? Jo, först och främst måste landets regering kraftigt sörja för att lagen kan ingripa, och denna fordran måste ställas på hvarje regering, hvilket parti den än tillhör, ty en stats regering, som icke brydde sig om att med statens medel värna statens bestånd, vore i sanning en orimlighet. Den förvisning man i detta hänseende har rätt att hysa, har ej heller gäckats af vår nuvarande regering, som ej blott uttryckligt tillkännagifvit, att den vet sin plikt, utan ock trädt i författning om att, för så vidt den befintliga lagstiftningen ej är betryggande, nödiga förbättringar däri må vidtagas. Men det duger ej att slå sig till ro under afvaktan på den bebådade reformen, utan landet har rätt att fordra, det myndigheterna använda de maktmedel, som äfven den nuvarande rättsordningen onekligen erbjuder. Men skall det kanske invändas: mot *ordets* frihet få ej maktmedel användas. Ja, skall detta gälla absolut, då skulle det ej heller vara berättigadt att straffa den, som öfvertalat annan till straffbart brott, ty han har ju blott begagnat sig af det fria ordet. Eller säges det kanske: man bör ej skapa martyrer. Härpå svaras: Är uppmaning till landsförräderi och den lagliga ordningens omstörtande ett verkligt brott, men skall man af fruktan för ett möjligt rop om mar-

tyrskap lämna det obeifradt, då är det så godt, att staten afstår från all straffrätt, ty lika väl kunna alla andra bestraffade brottslingar göra anspråk på martyrglorian.

Tvångsmedel äro emellertid ej tillräckliga. De måste uppbäras och stödjas af ett allmänt och starkt rättsmedvetande. Att med afseende på denna sak skapa ett sådant, att öppna folkets ögon för hela vederstyggligheten i det förstörelsearbete, som förehafves, att rycka bort den förklädnad, hvarunder de kulturfientliga makterna drifva sitt spel, det är för visso af största vikt. Och det är just ändamålet med det möte, till hvilket vi i dag hafva samlats, och till alla liknande. Det duger dock ej heller att tro allt vara väl beställt med möten och mötesresolutioner. Äfven i det dagliga lifvet måste vi reagera mot det smygande giftet, ej minst genom föredöme af fosterländsk samhörighetskänsla.

Tvenne klasser af medborgare kunna därvid uträtta mycket.

Först och främst vår officerskår, om den fattar sin uppgift såsom ett nationellt uppfostringsarbete, och med tillförsikt vågar jag påstå, att en sådan uppfattning är och allt mer blir rådande inom denna kår. Härvid behöfver den emellertid stöd af den civila befolkningen. Äfven inom icke försvarsfientliga kretsar finnes en oresonlig avoghet mot officerskåren. Härpå måste blifva ett slut. Må felaktigheter strängt beifras, men må våra officerare kunna känna, att de i sina goda sträfvanden uppbäras af allmän sympati. Annars förlamas deras kraft.

Men vidare alla de värnpliktiga ynglingar, hos hvilka fosterlandskärlekens heliga låga brinner klar och stark. Det borde för dem kännas såsom något upp-

lyftande, om deras militärtjänst äfven i fredens dagar kan vara ett fosterländskt försvarsverk, och ett sådant blir det, om de genom föredömet af gladt och villigt uppfyllande af sina militära plikter gifva ett stöd åt svagare kamrater mot förförelseförsök, som hota fosterlandet med en kanske större fara än t. o. m. ett krig. Och till dem bland dessa värnpliktiga, hos hvilka till äfventyrs fosterlandskärleken kämpar med den af tidens individualism alstrade föreställningen, att det militäriska tvånget illa står tillsammans med personliga frihetskraf, skulle jag till sist vilja rikta en maning. I ären färdiga att, om så fordras — gå *i döden* för fosterlandet. Nå välan: hafven då också karaktärsstyrka nog att fylla *livvets* plikter mot detta fosterland! Och den livvets plikt, som nu åligger Eder, är att i eder stad villigt befrämja den militäriska disciplin, som är nödvändig för att hjältedöden ej skall blifva ett gagnlöst offer. Gören I det, då skall tvånget för Eder ryckas upp i frihetens sfär. Ty den, som af sedliga motiv villigt underkastar sig yttre bud, han är midt under det skenbara tvånget verkligt fri, ty allt, som är en sedlig viljas verk, men också endast det, har rätt till den sanna frihetens namn.

Tal

vid ungdomsmötet i Mora midsommardagen 1906.

» **H**ärförarn ensam vinner icke slaget; de djupa leden vinna det åt honom », är ett sant ord af vår store Tegnér. Men lika sant är, att de djupa leden ej vinna några segrar utan en anförare, som ger dem mål, uppgift och ledning. Den plats, där vi befinna oss, Mora minnesrika strand, vittnar om båda dessa sanningar. Utan Dalamännens djupa led skulle Gustaf Vasa ej kunnat utföra befrielseverket, men om han ej satt dessa led i rörelse och fört dem an, skulle verket blifvit ogjordt. Ej må man undra, att vår tanke själfmant flyger till honom på denna plats, där han begynte fosterlandets räddning, och vid denna årstid, midsommartiden, då han fullbordade den genom sitt intåg i Stockholm. I sanning det kunde vara frestande att *här* och *nu*, då både plats och tid minna om hans verk, tala om detta. Men att skildra ens hufvuddragen af allt, hvad Sverige har att tacka honom för, blefve för långt. Detta verks betydelse låter sig dock sammanfatta i några ord: *Det är Gustaf Vasa vi mera än någon annan hafva att tacka för, att vi hafva ett fosterland att älska.* Vi skulle ju då på detta möte, som afser fosterländsk samling, kunna något besinna, hvad det innebär att *hafva ett fosterland att älska.*

Dit hör för det första själfva landet — landet, där vi födts, där vårt hem är beläget, där vi lärt oss mo-

dersmålet, där vår blick först, medvetet eller omedvetet, tjusats af naturens skönhet. För oss Dalarnas barn, till hvilka vårt sommarljus, våra allvarssköna berg, våra skogars djupa sus, våra sjöars och älfvars blåa speglar tala ett så mäktigt språk, behöfver ej detta närmare utvecklas, ty

»Hvem det landet en gång sett, han längtar dit igen.»

Men på samma sätt om ock i andra färger tala de öfriga bygderna i Sveriges sköna land till sina barns hjärtan.

»Ljuder icke modersmålet skönast,
binder ej vårt hem med tusen garn,
lyser icke själfva ljungen grönast
på den tufva, där vi lekt som barn?»

Och hembygden den binder ej blott, den formar oss ock; den trycker sin prägel på vårt väsen. En del af oss Dalabor igenkännes på dräkten; om oss alla kan det sägas, att vårt tungomål röjer oss. Men det är ej blott sådant, som utgör vår egendomlighet. Det är i ännu högre grad en viss sinnesriktning, en egen karaktär, till hvilken Dalanaturen säkerligen ej oväsentligt bidragit. Och på samma sätt har Norrlands storslagna och karga natur, Mälardalens blida skönhet, skärgårdarnas friskhet, Skånes bördighet o. s. v. inverkat på sina inbyggares skaplynne. Men enheten af denna skiftande mångfald, som i så hög grad beror af den natur, hvori vi fått våra första intryck, det är *den svenska nationalkaraktären*.

Landet ensamt är dock ännu ej ett fosterland. I och för sig är det blott en samling af boningsplatser. Utlänningen, som besöker oss, äfven han kan tjasas af vårt lands skönhet; äfven han kan taga intryck däraf, om han länge vistas inom Sveriges landamären; men

upptages han ej till medlem af vårt folk, så blir Sverige ändock ej för honom ett fosterland. Nej ett land att bo i, vore det ock det härligaste, är ej nog för att ett fosterland skall uppstå. Därtill fordras något mer, och detta är, att landet bebos af ett själfständigt folk, hvilket känner sig såsom en enhet, känner sig hafva ett gemensamt arf från gångna tider, hoppas på en gemensam framtid för sina efterkommande, af ett folk, som för att skydda detta arf och lämna det förökadt åt kommande slakten vill samverka, vill låta sig bindas af en gemensam rättsordning och, om så fordras, bära tunga bördor för gemensamt bästa.

Allt samhällslif kräfvär i själfva verket bördor och offer af de enskilde — offer af deras godtycke, af deras personliga fördel, ja stundom till och med af deras lif. Men ett sådant offrande har varit och förblir villkoret för att människorna skola kunna utveckla, hvad som gör dem förtjänta af att kallas människor. Människan är en *samhällsvarelse*, och endast såsom samhällsmedlem kan hon därför fylla sin bestämmelse. Vår tid talar och tänker högt om kulturen såsom mänsklighe- tens mål, men kultur uppstår endast genom samverkan, och den är ej blott en skapelse af samverkan mellan de samtidigt lefvande; den är ock den gemensamma frukten af olika tidsåldrars arbete.

I Dalamän och Dalakvinnor! Från alla håll strömma besökande till edert land. De tilltalas ej blott af dess skönhet utan ock af eder redbarhet, edert sinne för lagbunden frihet, eder trygga själfständighet och ej minst af eder vackra hemslöjd. Jag frågar Eder: »Är det Ni nu lefvande, som med egen kraft åstadkommit dessa prydnader för Dalarnes folklif?» Ni måsten erkänna, att så ej är. Den lagbundna friheten grundades en gång af edra fäder med offret af lif och blod, och den

vårdades sedan af andra edra förfäder under följande släktled genom själfstyrelse i edra byalag och på edra sockenstämmor. Den sedliga riktningen — den inplantades och ansades af dessa gamla allvarsamma, med folket nära förbundna präster, som på en tid, då den lutherska kyrkan var så godt som den enda kulturbringaren i dessa bygder, voro Dalalmogens naturliga ledare, t. o. m. i örlog, såsom »vår Daniel», med hvilken till själfvald anförare edra förfäder utförde den fredligaste af alla våra eröfringar. Och det skönhetssinne, som röjer sig i edra vackra bonader och dräkter, har uppstått hos och utvecklats af edra stammödrar och stamfäder under — och detta är det ärorika och underbara — tider, då här rådde en sådan fattigdom, att man kunde tycka, att människorna ej skulle haft tid och sinne för annat än att sörja för lifvets nödortf. Detta skönhetssinne det är ett arf från eder »ärorika barkbrödstid».

Dalamän och Dalakvinnor! Barkbrödstiden är förbi, både den lekamliga och den andliga. Nya, kraftiga, för hela vårt folk gemensamma medel till vårdandet af en lagbunden frihet stå nu Eder till buds; religion och kunskaper komma till Eder, ej såsom förr blott på en enda väg — genom statskyrkan, utan på otaliga sätt, och Ni hafven tillfällen att göra lifvet skönt och rikt, om hvilka edra förfäder ej kunnat drömma. Hvad borden då ej Ni kunna lämna i arf till edra efterkommanden! Dröjen vid denna allvarstanke. Sådan är mänsklighetens obevekliga lag, att ej blott fädernas välgärningar utan ock deras missgärningar, deras försummelse bestämma kommande släktens öden. En tidsålder kan ej blott lägga grunden till följande tidsåldrars välfärd; den kan ock lägga grunden till deras ofärd. Historien förtäljer ej blott om menigheter, som gått framåt, utan ock om sådana, som gått tillbaka.

Hvilken skam, om Ni, åt hvilka fäderna i sin fattigdom och sin okunnighet beredt så mycket godt, skulle med edra större möjligheter bereda edra efterkommande det senare ödet!

Jag har tagit exempel från Dalabygden för att belysa betydelsen för kulturen af samarbetet både mellan de samtidigt verksamma och mellan föregångare och efterföljare. Ett sådant samarbete är det, som samhällslifvet och endast samhällslifvet möjliggör. Och dock finnas i vår tid de, som tro, att människan kan lösgöra sig från samhällslifvets plikter, som säga, att den enskilde är eller borde vara sig själf nog, att han endast behöfver taga hänsyn till det, som synes vara nyttigt och godt för honom. Så till vida ligger något berättigadt i detta framhåfvande af individualiteten, att endast *det* goda är af inre värde för människan, som hon gjort till sin personliga egendom, som är ett verk af hennes egen vilja. Men häraf följer icke, att vi få godtyckligt frigöra oss från sammanlefnadens band. Det berättigade i personlighetskrafvet är, att samfundsplikterna, på samma gång de äro och måste vara yttre ovillkorligt tvingande bud, alltmer böra framstå för oss såsom något, som äfven vårt eget samvete ålägger oss att iakttaga. Om vi lägga märke till tidens tecken, skola vi lätt finna, huru fåvitskt det talet är, att den enskilda är sig själf nog. Om något är utmärkande för vår tid, så är det sannerligen föreningsväsendet. Men hvarpå bero alla dessa föreningar och samfund — samhällen i smått — som uppstå öfverallt, om ej på behöfvet att stödjas genom samarbete? Kanske skall dock någon fråga: »Kan det ej vara nog med just dessa frivilliga föreningar eller med de samhällen, som utgöras af de olika bygdena?» Det talet är lika dåraktigt. Frivilliga föreningar äro bildade hvar för sitt ändamål och full-

följa blott detta. Funnes endast sådana, då skulle det hela upplösas i ensidiga, ofta stridiga sträfvanden. När orgelns toner i skönhetsfullhet brusa fram, då beror denna skönhetsfullhet på en samverkan mellan de många stämmorna. Hvar för sig eller utan en enande kraft skulle dessa blott ljuda skärande; först samlade till en högre enhet, åstadkomma de harmonisk skönhet. Så måste ock de olika särföreningarna sammanhållas af en högre enhet, för att ej allt skall upplösas i ensidigheter och inbördes strider. Och om Sverige bestode blott af fristående bygdesamhällen, huru litet skulle ej då kunna åstadkommas? För åvägbringandet af ett rikt kulturlif fordras, att de många bygderna kunna samverka. Våra stamfränder tyskarna kunna härvid tjäna oss till exempel. De voro splittrade i en mängd små samhällen och följdén blef en allmän förlamning. Först sedan hos dem genom stora offer en högre enhet vunnits, ett tyskt *rike*, har en verklig nationell kraft utvecklats. Men en sådan högre enhet, som står öfver de skilda intressena, utjämnar deras motsatser och samlar de olika bygderna till ett kraftigt helt, det är det stora samhället, *staten*, det under en gemensam rättsordning enade, själfständiga, från generation till generation fortlefvande *folket* eller med andra ord *fosterlandet*. Först då ett lands invånare bilda en sådan enhet, först då uppstår ett fosterland. Du tänker kanske: »Det är landet jag älskar, och det finnes kvar, äfven om det ej innehas af ett enhetligt folk, äfven om det lyder under främmande välde.» Ja väl! Landet funnes kvar, men det vore då ej längre ett enande band, som möjliggjorde, att de skilda krafterna inom det af naturen själf utstakade område, som kallas SVERIGE, kunde i egendomlighet och fullhet utveckla sig från släkte till släkte. Att älska sitt fosterland är därför ej blott att

älska landet, utan det är ock att älska det folk, som i landet har sin sammanhållande kraft; älska det kulturarf, som fädren beredt; älska landets rättsordning, dess andliga och materiella odling; det är att tro och hoppas på dess framtid, värdera allt detta så, att vi därför äro färdiga att offra lif och gods, ja hvad som t. o. m. kan kännas svårare — våra partimeningar; detta sista är ej så att förstå, att ej olika meningar skulle få finnas och brytas mot hvarandra — sådant är tvärtom villkor för utveckling — utan så, att vi alltid ihågkomma, att målet för våra meningsbrytningar är ej rättshafveri utan fosterlandets bästa. Råder ej den samstämmigheten, då finnes ej heller den kraft, som skapar ett verkligt fosterland. Och på historiens blad står med eldskrift inristadt, huru folk, som saknat nationalande, som låtit partihatet öfverrösta samfundskänslan, förlorat sin själfständighet, väl kunnat få behålla sina boningsplatser men ändock upphört att hafva ett fosterland.

Skall för de enskilde och deras sammanslutningar möjlighet till verklig kulturutveckling gifvas, så kräves sålunda, att det finnes ett gemensamt stort helt — vi må kalla det staten eller det under en och samma lag enade folket eller fosterlandet. Denna högre enhet har makt att fordra trohet, lydnad, offer af alla sina barn, men först om denna trohet, denna lydnad, dessa offer *gifvas i kärlek*, blir det ett verkligt fosterland, som fullt kan uppfylla sin bestämmelse. Fosterlandet beror därför ytterst på nationalanden, och i denna mening kan det sägas, att fosterlandet egentligen är något, som lefver i våra bröst. Först när ett folk känner sig såsom ett enhetligt folk, först då får det verkligen ett fosterland.

Därför har ej heller Sverige alltid varit ett fosterland för sina invånare. Det fanns en tid, då hvarje landskap utgjorde ett helt för sig, ja det var icke ens öfver allt så. Uppland t. ex. bildade tre sådana landskapssamhällen; Dalarna var endast en utmark åt Västmanland. Invånarna i dessa olika bygdesamhällen de kände sig ej såsom svenskar utan såsom östgötar, västgötar o. s. v. Sverige var för dem ej fosterlandet, utan, om de tänkte sig ett sådant, så var det bygdelandet. Hvilken kultur skulle kunnat utveckla sig här, om denna splittring fortbestått? I själfva verket varade splittringen, äfven sedan landskapen förenats under en gemensam konung, ty samhörighetskänslan, uppfattningen af Sverige såsom fosterlandet hade ännu ej vaknat. Dock var en grund därtill lagd, i det konungadömet åvägabragt gemensam lag och rätt för alla landskapen. När den danska konungen och hans fogdar, under hvilkas välde landet råkat just till följd af, att det nationella medvetandet ej fanns, när de kränkte denna lag och rätt, då uppstod den Engelbrektska folkresningen — ty ej laglöshet utan häfdande af lag och rätt var denna rörelses mål —, och genom den var det, som hos de djupa leden omsider vaknade uppfattningen, att alla inbyggarna i det land, som man vant sig att kalla Sverige utan att förstå betydelsen däraf, voro *svenskar*; och därmed var begynnelsen gjord till att de olika landskapens invånare erhöllo ett gemensamt fosterland. Från Dalarna har sålunda den fosterlandsbildande kraften utgått. Men det var dock ännu blott en begynnelse. Den nyväckta fosterlandskänslan öfverväxtes af partiintressen, och följden blef, att landet åter genom list och våld bragtes under främmande välde och därmed prisgafs åt det ohyggligaste förtryck.

Då var det, som Gustaf Eriksson började sitt verk på den historiska mark, där vi nu äro samlade. Den halft utsläckta låga, hvartill Engelbrekt gifvit den första gnistan, den bragte han att flamma upp till en stark eld, som från Dalarna spred sig öfver hela landet. Och ej nog därmed. Utan nationalkänsla intet fosterland, men *känslöstämning* enbart är ett osäkert ting. Den behöfver för att ej förflyktigas upptagas och skyddas i fasta former, och att här sådana fasta former erhöles, det är också Gustaf Vasas verk. Dem skapade han under ett mödosamt, slitande, stundom, som det kunde synas, nästan hopplöst arbete under sin långa regering. Men när han omsider lade sitt trötta hufvud till ro, då stod där ett svenskt folk, kännande sig som ett verkligt folk, enadt genom en fast rättsordning, samladt till stora gemensamma uppgifters lösning, och så stark var nu dess nationella enhet, att denna sedan kunde meddela sig åt landskap, som på Gustaf Vasas tid ej ännu voro svenska, ehuru de af naturen själf danats att vara det — så att allt det land, som utbreder sig från Lapplands fjäll till Öresunds vågor, blef vårt gemensamma fosterland.

I män och kvinnor, I ynglingar och jungfrur, som i tusental här samlats, alla hafven I säkerligen under dessa mötesdagar betraktat bilden här på stranden af den man, hvilken, såsom jag sökt visa, vi mera än någon annan hafva att tacka för, att vi äga ett verkligt fosterland. De finnas, som känt sig främmande, kanske rent af besvikna inför denna bild. Det beror enligt min tro därpå, att, när man tänker sig Gustaf Vasa talande till Moramännen, så tänker man sig honom lätt i ljuset af den följande framgången, tänker sig honom såsom den segervisse hjälten. Men uttrycket i denna bild är ej segerglädje, det är snarare förtviflan. Jag tror dock,

att konstnärens ingifvelse härvid träffat det rätta. Den Gustaf Vasa, som kom till Morabygden, var flyktingen, som jagats likt ett vildt djur, som ingenstädes funnit gensvar för den fosterländska hänförelse han bar i sitt bröst. Till Moramännen stod hans sista hopp. Skulle äfven det gäckas? Hvilka känslor skulle då hans anletsdrag vid mötet med dem uttrycka? Jag håller ej för osannolikt, att den sorg och förtviflan, de *måste* hafva återspeglat, hos Moramännen kvarlämnat ett intryck, som mera än hans ord slutligen öfvervann deras första obeslutsamhet. Det verkligt stora, som uträttats i vår värld, det har ofta framgått ur våldsamma själsstrider, ur en mörk förtviflans stunder, ur en kamp, liknande patriarkens brottning med Gud. Så tror jag ock, att det var i de mörka stunderna af sorg och förtviflan under kringirrandet i Dalarna, som Gustaf Vasas befriande hjältekraft föddes.

Vårt land hotas ej mer af samma slags faror, som hotade det, när han uppträdde, men tiden är dock allvarstung. Nu liksom då beror räddningen på, om fosterlandskärleken kan låga upp med ny styrka, en fosterlandskärlek, som är färdig till offer för gemensamt bästa, som är mäktig att bringa stridande meningar till samverkan under ett högre mål. Och en sådan fosterlandskärlek är en allvarets dotter. Jag skulle önska, att vi, som samlats här till detta fosterländska möte, bland intrycken därifrån kunde taga med oss något af den allvarsstämning, som präglar bilden här af honom, hvars verk slutligen skaffade honom namnet fäderneslandets fader, och att ur denna vår allvarsstämning framginge ett fast beslut att troget verka för vårt folks, vårt fosterlands framtid, vare sig vi fått en ledares uppgift eller vår plats är bland de djupa leden.

Fosterlandet och partierna.

Föredrag i Leksands kyrka den 26 augusti 1906.

Olika klasser och partier.

För att ett land skall vara ett verkligt fosterland fordras, att dess bebyggare vilja samverka om att släktled efter släktled vårda och förkofra det landets egendomliga kultur. Fosterlandskärlek innebär därför såväl känsla af förpliktelse mot gångna släkten — förpliktelsen att tacksamt vårda det kulturarf de efterlämnat, som ock känsla af förpliktelse mot efterkommande — förpliktelsen att lämna till dem detta kulturarf bevaradt, förökadt. Men fosterlandskärleken kräver jämväl samhörighetskänsla mellan de samtidigt lefvande. Enhetskrafvet är dock ej så att förstå, som att folket skulle behöfva utgöra en likartad massa. I vår tid finnas de, som fördöma det nuvarande samhällstillståndet därför, att det gifves olika klasser inom folket. Bort med klass-samhället, ropas det. Men arbetets fördelning är en nödvändighet för kulturen. Det måste finnas andligt arbete, kroppsligt arbete, båda af olika slag och med olika utbildning. Och olika slags arbete trycker ovillkorligt sin prägel på dem, som utföra det, fordrar olika förutsättningar och förhållanden, d. v. s. skapar olika klasser. Men detta att olika klasser måste finnas, innebär ej, att en klass skall högmodas mot en annan, söka undertrycka den,

eller att en klass skall misstro och hata andra. Alla böra vi känna oss såsom tjänare åt samma gemensamma fosterland, endast så till vida olika hvarandra, som fosterlandet behöfver olika slags arbete. Att predika klasshat är därför att undergräfvä ett sundt folk-lif och därmed också kulturutvecklingen, som endast möjliggöres genom förtroendefullt samarbete mellan dem, som på tidens haf färdas i fosterlandets gemensamma farkost.

Liksom folkets enhet icke kräfver frånvaron af klasser, så kräfver den ej heller frånvaron af partier, d. v. s. af olika åsikter om fosterlandets väl. Sådana äro tvärtom nyttiga, ja nödvändiga, ty vi människor se endels, och ingen sitter inne med den fulla sanningen. Därför behöfves, att olika uppfattningar kämpa med hvarandra. Men om partierna gäller detsamma som om klasserna. De få aldrig glömma, att de blott äro tjänare, som arbeta åt det gemensamma fosterlandet, att dettas bästa, ej partiets bästa är målet.

Revolution — en lifsfarlig operation.

Naturligtvis få och böra ett partis eller en klass' medlemmar arbeta för hvad de anse rätt, men olyckligt det land, där det ej sker på den lagliga ordningens grund! Den första välsignelse, som människorna hafva af att tillhöra ett verkligt fosterland eller hvad som är detsamma, en stat, det är, att deras inbördes förhållanden bestämmas, deras tvister afgöras icke genom våld utan genom lag och rätt. Sådana kunna omständigheterna vara, att fäderneslandet endast kan räddas från undergång genom ett brytande af den lagliga ordningen; man kallar detta revolution. Men en revolution är försvarlig, endast om folkets lif står på spel. Den är att berakta som en lifsfarlig operation.

En sådan är ett ondt, men försöket får vågas, när ingen annan utväg finnes att rädda ett människolif. Men hvad skulle vi tänka om den läkare, som i oträngdt mål grepe till operationsknifven? Så handlar mellertid ett parti eller en klass, som gör revolution blott för att genomdrifva saker, som, om de också synas önskliga, dock ej äro villkor för folkets tillvaro. Det partiet eller den klassen förgriper sig på själfva grundvalarna för mänskligt samhällslif, ställer sig utanför statens rättsordning och har därför för egen del ej längre anspråk på dess skydd. Här är det ordet tillämpligt: »Den, som griper till svärd, skall (eller får vara beredd på att) med svärd förgås.» Och blir det vana hos ett folk, att partiernas och klassernas mellanhafvanden skola afgöras med våld, då står undergången för dörren. Det var så det gick till i Polen, och nu äro polackerna utan ett fosterland och sucka under främmande välden, ja förgöra i förtviflans raseri sig själfva med sina förtryckare.

Samhörighetskänslan.

Men det är ej nog, att partier och klasser vid sina tvister afhålla sig från våldsdåd. Motsatserna få ej heller förkväfva den fosterländska samhörighetskänslan. Det duger ej, att man därför, att man i vissa fall har olika åsikter om fosterlandets bästa, hätskt söndrar sig från hvarandra.

Om också mycket skiljer dem, som stå på fosterlandskärlekens grund, så finnes dock mycket, hvori de kunna samverka. Den, som ej vill veta af en sådan samverkan, han visar, att han sätter klassen, partiet öfver fosterlandet. Genom klass- och partihat af detta slag förstöres samhörighetskänslan inom folket, men ett folk utan samhörighetskänsla är som ett träd, hvars

safter förtorkats, och öfver ett sådant lyder domen: »tag det bort».

Liberala och konservativa.

Vi vilja nu kasta en blick på de viktigaste partierna hos oss. En vanlig partiindelning är i *liberala* och *konservativa*. Med »liberaler» brukar man mena dem, som vilja förändringar, med konservativa dem, som vilja bevara det bestående. Detta är emellertid något bra obestämdt. Förändringar äro goda — om de äro förändringar till något bättre, men det gifves också förändringar till det sämre. Att bevara det bestående är riktigt, nämligen om det är lifskraftigt och för folket nyttigt, men att bevara det föräldrade och för en god utveckling hämmande är oförståndigt.

Därför borde i hvarje fall en sak bedömas efter sin egen beskaffenhet och icke efter om den kallas liberal eller konservativ. De, som räkna sig såsom liberaler, äro dock ofta böjda att godkänna allt, som har fått liberal stämpel, t. ex. kommer från en s. k. liberal regering, och förkasta allt, som hetes vara konservativt, t. ex. kommer från en s. k. konservativ regering. Och på samma sätt visa sig stundom de konservativa obenägra att göra rättvisa åt de liberala. Exempel härpå saknades icke i den konservativa pressen under den Staaftiska regeringens tid.

Jag vill anföra något, som visar, huru litet upplysande det i själfva verket är, om en sak kallas liberal eller ej. 1800-talets liberala parti spelade en viktig roll i vårt land. Det åstadkom utan tvifvel många nyttiga förändringar, men jag skall ej inlåta mig på dess politik i allmänhet; jag vill nu blott fästa mig vid en sida af dess verksamhet, som är belysande för, huru växlande begreppet liberalt och icke liberalt kan vara.

En hufvudlära i 1800-talets liberalism var, att staten ej skulle taga någon annan befattning med näringslivet än att tillse, att det ej stördes genom brottsliga handlingar. Staten skulle därför så litet som möjligt själf drifva näring, äga jord, grufvor eller hvad man kallar produktionsmedel. Sådant borde öfverlämnas åt den enskilda företagsamheten. En annan följd af samma lära var den så kallade »frihandeln», d. v. s. att staten ej genom tullar skulle till det inhemska arbetets skydd försvåra införsel af utländska varor. Men det var ej nog, att handeln på utlandet sålunda skulle vara fri. Staten fick ej heller söka reglera medborgarnes handel och ekonomiska uppgörelser med hvarandra. Under inflytandet af dessa liberalismens läror utdelades till de enskilda jordägarna med stor kostnad för staten, utom hvad som skäligen bort tillkomma hemmanen, stora delar af Norrlands och Dalarnas ödeskogar, om hvilka gamle kung Gösta sade, att de höra Gud och Sveriges krona till, och med dessa vidder lämnades de nya ägarne, som vanligen ej alls förstodo fångets värde, rätt att efter behag handla och vandla. Först sent omsider räddades åtminstone en del af skogsrikedomen genom att på sina ställen göras till sockenallmänningar, men detta var ett afsteg från liberalismens läror och betraktades därför på många håll med oblida ögon. Men hvad blef följden af denna liberalism? Vårt lands skogskapital till stor del förödt och Norrlands och Dalarnes själfägande bondeklass hotad med undergång! Må vi nu tänka efter, hvad som i vår tid gäller såsom liberalt med afseende på denna sak. Jo, våra dagars liberala hafva, därvid understödda af många s. k. konservativa, ifrat för den lag, genom hvilken i år staten inskränkt rätten för Norrlands och Dalarnes skogsägare att fritt handla med sina skogar, i

det de förbjudits sälja dem till bolag, en lag, som för 1800-talets liberaler skulle synts som en verklig styggelse.

Det anförda visar, huru vanskligt det är att tro på eller icke tro på något blott därför, att det kallas liberalt — eller konservativt. Det torde därför vara bäst att ej blindt följa en partifana, utan i hvarje enskildt fall pröfva hvad partiet har att bjuda på.

Rösträttsfrågan.

Jag gör ej anspråk på att vid en sådan pröfning kunna gifva någon ofelbar ledning. Att här behandla partiernas alla programpunkter vore ej heller möjligt. Men jag vill till den kraft och verkan det hafva kan söka belysa våra partiers ställning till *en* viss fråga, som emellertid för närvarande väl är den viktigaste i vårt land — *rösträttsfrågan*.

F. d. statsrådet F. Berg har, om man får tro tidsningsreferat, i ett af sina rösträttsföredrag under sommaren haft ett yttrande, som gick ut på, att vid röst-rättsreformen vore det ej så mycket fråga om, att Andra kammaren skulle allsidigt representera folket, som att folket erhöle ett dugligt arbetsinstrument i denna kammare. Detta kan väl ej betyda något annat, än att man vid en representationsordnings stiftande ej bör fästa sig vid de enskilda personernas eller klassernas anspråk att genom representationen få sina intressen tillgodosedda utan blott vid det genom tiderna fortlevande folkets, d. v. s. statens bästa. Jag är långt ifrån att vilja bestrida, att det ligger sanning i hr Bergs yttrande, men det har förvånat mig, att det framställts på ett håll, från hvilket man hittills alltid yrkat på utsträckt eller allmän rösträtt i den personliga rättvisans namn. Är det vid rösträttens anordnande blott fråga

om att tillgodose statens behof, då är man tydligen berättigad att från rösträtt utesluta dem, om hvilka man anser, att de ur statens synpunkt sedt ej äro lämpliga att taga befattning med allmänna angelägenheter. Det är på denna grund, som man ända till senaste tid i alla land uteslutit kvinnorna från rösträtten — icke därför att de stå lägre än männen utan därför att det — med rätt eller orätt — ansetts, att kvinnan genom deltagande i politiska strider skulle dragas bort från den största uppgift *hon* har att fylla i samhället — makans och framför allt moderns. Det är också på samma grund, som man fordrat en viss förmögenhet (census) såsom villkor för rösträtt. Man har nämligen ansett, att därförutan ej funnes tillräcklig själfständighet för att till det allmännas bästa utöfva denna, och särskildt har man befarat, att, om de, som äro i andras tjänst, hade rösträtt, arbetsgifvarne genom hotelse att beröfva dem arbetstillfälle och sålunda utkomst skulle kunna tvinga dem att rösta efter sin vilja. Nu mer stå hos oss arbetarne icke i ett sådant beroende af arbetsgifvarne. Det bör erkännas, att detta i mycket är de s. k. fackföreningarnas förtjänst, som åstadkommit, att den enskilde arbetaren ej är värnlös mot arbetsgifvarens godtycke. Vi veta, att fackföreningarna söka utestänga från arbete i facket alla, som ej tillhöra fackföreningen, d. v. s. beröfva dem deras utkomst. Detta kan man finna förklarligt ur fackföreningarnes synpunkt, äfven om man ej gillar det. Men utan att det har något att göra med fackföreningarnas uppgift hafva fackföreningarnes ledare sökt genomdrifva, att fackföreningarans medlemmar skola bekänna sig till en viss politisk partiåsikt — den socialdemokratiska. Det vill säga, att hvad man förut befarade från arbetsgifvarnes sida, nämligen att de med svälthot skulle

tvinga arbetarne att rösta på kommando, det försöka nu fackföreningarnas socialdemokratiska ledare åstadkomma: den industriarbetare, som ej vill underordna sig en fackförening med en viss politisk färg, han skall prisgifvas åt arbetslöshet och hans familj åt nöd. Vore det med afseende på rösträtten blott fråga om att erhålla en vederhäftig Andra kammare, då vore det förklarligt nog, om man ej ville vara med om en reform, som måste minska våra så själfständiga hemmansägares inflytande i riksdagen till förmån för af fackföreningarna politiskt tyranniserade industriarbetare.

Men nu är det så med den sanningen, att man vid rösträttsfrågans lösning ej behöfver fästa afseende vid de enskildes kraf, att denna sanning liksom så många andra sanningar här i världen ej är hela sanningen. Det är sant, att vid rösträttens anordnande hufvudfrågan måste vara att få en ur statens synpunkt god representation, men tager man ingen hänsyn till rättvisa mot de orepresenterade klasserna, då är fara värdt, att dessa alltid blifva utestängda, ty det ligger nära till hands, att de, som makten hafva, anse sig dugligast att handhafva den. Nej, rösträttskrafvet, som nu framträder så starkt hos oss, har sin styrka just i rättvisan däraf, att de hittills rösträttslösa må, så vidt det låter sig förena med allmänt väl, få möjlighet att utöfva inflytande på det offentliga lifvet för att i detta kunna göra också sina behof gällande. En representation må vara ett aldrig så godt arbetsinstrument, representerar det blott vissa klasser, så frestas den att ej hafva tillräcklig förståelse för de andras behof. Af denna orsak i förening med hoppet, att med den utsträckta rösträtten äfven skall följa en utsträckt fosterländsk ansvarskänsla, är det, som nu trots de faror, som det socialistiska fackföreningstyranniet innebär, den menin-

gen blifvit allmän i vårt land, att åtminstone hvarje till mogen ålder kommen man, som uppfyllt sina offentliga plikter, må erhålla *en* röst. Men är det sålunda för rättvisans skull, som allmän rösträtt skall införas så måste man också i rättvisans namn fordra, att ej de nuvarande röstberättigade genom rösträttsreformen förlora den rösträtt, som bör tillkomma också dem enligt grundsatsen: en man, en röst. Men detta kan ske genom ett olämpligt valsätt, och därför är det, som, ehuru man allmänt är ense om *valrätten*, frågan om *valsättet* blifvit ett sådant stridsfrö.

Enligt vår nuvarande valordning blir den vald till riksdagsman, som får största antalet röster, äfven om dessa röster äro till antalet mindre än de röster tillsammans, som tillfallit andra kandidater (*enkla majoritetsval*). Besegrade minoriteter få enligt denna ordning intet inflytande på valet. Det är, som om deras medlemmar saknade rösträtt. Detta är alltid obilligt, men då för närvarande bland de valberättigade ej finnes en till *ett* parti sammansluten klass, som genom begagnande af detta valsätt kan behärska alla eller flertalet valkretsar, blir missförhållandet ej så skriande. Det parti, som ligger under i en valkrets, kan vinna i en annan, och så blifva ändock de olika partiåsikterna representerade i kammaren.

Men hvad blir följden, om detta valsätt bibehålles efter införandet af allmän rösträtt, såsom den Staaffska regeringen ville hafva det (ty vid sådan röstsplittring, som ofvan är beskrifven, skulle enligt dess förslag utgången bero på omval med enkel majoritet)? Vi veta, att i landsvalkretsar och sammansatta stadsvalkretsar de hittillsvarande valmännen ofta splittra sig på ortskandidater, och alltmer torde i alla valkretsar de hittillsvarande valmännen komma att splittra sig på libe-

rala och konservativa kandidater. Genom den allmänna rösträttens införande skulle nu stora skaror af organiserade industriarbetare erhålla rösträtt, men *de* splittra sig ej, ty de måste lyda order af de socialistiska fackföreningsledarne, och så skulle socialistiska kandidater kunna komma att väljas i de flesta, om ej alla valkretsar, äfven i dem, där socialisterna ej alls utgöra flertalet. Socialisterna, ehuru blott en minoritet inom folket, skulle då kunna helt och hållet behärska Andra kammaren, och på detta sätt skulle den icke socialistiska majoriteten, till hvilken väl i allmänhet de nuvarande valmännen skulle höra, i verkligheten vara beröfvad rösträtt. Är detta rättvist? Är detta hvad som bör följa af, att man för rättvisans skull inför allmän och lika rösträtt?

Socialism och ungsocialism.

Men kanske det vore en lycka för landet, om socialisterna komme till makten, äfven om det skedde på rättvisans bekostnad? Det har på senare tider i dessa bygder talats och skrivits mycket om socialism. Många tro, att den är ett botemedel mot detta lifvets alla svårigheter, något, som skall bringa välstånd och lycka åt alla. Andra åter anse den blott vara af ondo. Men jag undrar, om man på båda hållen alltid vet, hvad socialismen verkligen är. Det torde ej vara ur vägen att något närmare syna den i sömmarne.

För det första är socialism *icke* det samma som ungsocialism, åtminstone att döma af de ungsocialistiska tidningarna. Socialism och ungsocialism är tvärtom hvarandras motsatser. Enligt socialismen skall staten vara så mäktig, att den kan helt och hållet styra och ställa för den enskilde. De ungsocialistiska tidningarne predika åter, att det icke får finnas någon

statsmyndighet alls, som kan inskränka den enskildes godtycke. Att fordra, att den enskilde för folkets, för fäderneslandets skull, för det allmänna bästas skull underkastar sig någon ordning och några uppoffringar, kalla de för tyranni. De enskilde behöfva ej, mena de, rätta sig efter någon annan lag än sin egen vilja, sina egna begär, och af produktionsmedlen, således också af jorden, som likställes med luften, säges hvar och en böra fritt få taga så mycket han vill. I utlandet kallas detta anarkism. När den enskilde ej bör underkasta sig några offer för allmänt väl, så blir naturligtvis försvaret af fosterlandet och allt hvad därtill hör en styggelse för ungsocialisterna. Däraf deras antimilitaristiska propaganda och ovilja mot skytterörelsen. De berömma sig af att därigenom tjäna civilisationens sak, då krigets våld strider mot civilisationen. Det skola *de* säga, som, om de lyckades afskaffa lag och rätt inom det egna landet, skulle lössläppa våldets alla krafter. Om till exempel hvar och en ägde taga den jordbit han ville, hur skulle det då gå med freden här i Leksand? Nej, ungsocialisterna äro kulturfientliga, ty de vilja beröfva oss den lagliga ordning, som kulturen åtminstone *inom* staterna lyckats åvägabringa i stället för allas krig mot alla. Om rätta arten af deras fredliga kultursinne vittna också deras bragder, när de uppträda såsom ligapojkar. Emellertid få vi komma ihåg, att dessa ungsocialister — jag talar icke om deras förförare — i allmänhet äro mycket unga. Kan det ej stundom hända, att en person, som nu är en riktigt bra karl, i sin ungdom trott sig vara »duktig», när han förargade äldre folk genom att tala öfvermodigt eller föra oljud på vägar och stigar? Jag tror, att ungsocialisternas öfverord ofta ingenting annat är än sådant rätt ungdomsokynne i nya former, fast de

själfva tro, att de därigenom blifva så märkvärdiga. Man får då söka med lagens hjälp sätta gränser för det okynnet liksom för annat ungdomsokynne, man får vädja till deras samvete, men vi böra också alla arbeta på, att den moder de skymfa — fäderneslandet — må framstå för dem såsom deras bästa vän. Föräldrars välgärningar lyckas ju åtminstone stundom bringa vanartiga barn till besinning.

Hvad vårt folk angår kan ungsocialismen för det vara en af dessa öfvergående sjukdomsytttringar, som i folkens lif pläga åtfölja utvecklingskriser, liksom barnsjukdomar åtfölja ungdomsutvecklingen i den enskildes lif. Men skulle det hända, att ungsocialismen blir bestående och smittar folkets flertal, så att detta ej mer frågar efter allmänt väl, ej vill underordna sig en laglig ordning utan att hvar och en blott vill fritt följa sina lustar, ja då betyder det för Sveriges folk sjukdom till döds. Historien visar, att äfven folk dö, och det sker, när ett folks flertal förlorar viljan att vara ett folk, att fylla de plikter, som däraf följa. Då blir antingen det folkets land en ödemark i stället för ett kulturland, eller ock kommer ett annat folk, som bevarat sin lifskraft, och underlägger sig det urartade folket, som ej ville eller förmådde upprätthålla villkoret för en egen kultur, och det måste tjäna främmande herrar.

Socialismen och försvaret.

Såsom redan är sagdt, vilja de äkta socialisterna i motsats mot ungsocialisterna hafva en fast samhällsordning, och de borde därför ej samverka med ungsocialisterna, men de göra det dock; af missnöje med den nuvarande samhällsordningen arbeta de *dem* i händerna, som ej vilja hafva någon samhällsordning alls.

De borde ej heller vara antimilitarister, ty, om en stat skall kunna ordna sina inre förhållanden, bör den väl i all rimlighets namn först och främst skyddas såsom en egen stat. En del socialister säga också, att de vilja hafva ett försvar, men detta hindrar dem ej att — liksom fru Dahlström gjorde här och den socialisternas ärenden gående borgmästaren Lindhagen gjorde i Ludvika — söka väcka ovilja mot och undergräfvat vårt försvarsväsende. Att våra socialister sålunda — låt vara i strid med sina egna grundsatser — arbeta den fosterlandsfientliga ungsocialismen i händerna, är ett skäl att ej låta dem blifva herrar i landet.

Socialismen och religionen.

Vidare uppträder socialismen i Sverige religionsfientligt. Icke heller detta *behöfde* ingå i socialismen. Denna åsyftar, att de ekonomiska förhållandena skola ordnas på ett visst sätt. Icke behöfde ett ordnande af egendomsförhållandena på ett visst sätt innebära, att människorna ej skola få tro och hoppas på ett högre lif än detta jordiska. Men socialisterna mena, att människorna genom socialismen skola blifva så lyckliga på jorden, att de ej behöfva evighetshoppet och att evighetshoppet skall hindra dem att mottaga den jordiska lyckan. De dårarna! De säga: låt oss bygga oss hyddor här, ty här är oss godt att vara. Men kunna de göra hyddorna eviga, kunna de hindra, att de kära i hyddorna ryckas från oss och vi från dem? Kan något timligt godt stilla evighetslängtan i våra bröst, vårt behof att »genom lifvets fångselgaller se i klara himlen upp?» Och skulle detta, att vi under fyllandet af jordelivets plikter tro, att vi därvid fylla ännu högre plikter, göra oss odugliga för jordelivet? Nej, tages Gudstron eller hvad som är det samma evig-

hetstron bort från ett folk, så tages därmed också bort dess starkaste kraft äfven för jordelifvet. Men detta vill mängden af våra socialister göra. Partiet har visserligen förklaradt, att religionen skall få vara en privat-sak. Men deras talare och tidningsskrifvare förkunna vanligen något annat; de låta tydligt nog förstå, att religionen bör *utrotas* såsom en dum vidskepelse. Och tron ej, att det härvid är fråga blott om statskyrkan. Den frikyrkliga religiositeten är dem lika förhatlig. Därom borde fru Dahlströms utfall här i Leksand kunna öfvertyga en hvar. Då våra socialister nu till stor del äro fiender till all religion, hafva de, som ej vilja ut-sätta vårt land för faran af religionsförföljelse, skäl önska, att socialisterna ej må få ensamma bestämma om vårt folks framtid.

Socialismens verkliga väsen och läror.

Jag har nu talat om sådant, som utmärker våra nuvarande socialister, utan att det ingår i socialismens eget väsende. Jag skall nu försöka gifva några antydningar om detta.

Socialismen har uppstått ur en vacker önskan att råda bot på den nöd, det elände, som utan fråga finnes i världen och ej minst inom de stora industristaterna. Därpå beror den makt, den kunnat utöfva öfver sinnena, men det är ej tillräckligt här i världen att hafva välmenta afsikter. Erfarenheten från lifvet lär oss, att många åtgärder, som vidtagits i bästa mening, stjälpit i stället för hjälpt. Villigt erkännes, att socialismen öppnat människornas ögon för mycket, som var fördoldt särskildt på den tid, då man under intrycket af 1800-talets liberalism ansåg, att de enskilde borde få hafva fullkomligt fria händer öfver allt, som hörde till näringslifvet. Nu har den uppfattning

gen börjat slå igenom, att staten bör använda de stora hjälpmedel, som skapas genom människors samverkan i samhällen eller stater, till allmänt väl äfven i ekonomiskt hänseende, och att staten till gagn för de svagare bör söka mildra den ekonomiska täflingskampen. Så har en lagstiftning uppstått till skydd för och hjälp vid olycksfall i arbetet; frågan om invalid- och ålderspensionering tränger sig fram; man anser ej längre, att ett lands naturliga tillgångar böra okontrolleradt utlämnas åt enskild vinningslystnad, utan att staten bör hafva sådan makt öfver dem, att de äfven blifva till allmän nytta, och stat och kommun ombesörja själfva nu åtskilliga allmännyttiga ekonomiska företag, såsom järnvägsdrift, gas- och vattenledning o. s. v. Den socialistiska rörelsen har härvid onekligen verkat och kommer troligen att ytterligare verka pådrifvande, men därför är ej nödvändigt, att hela den nuvarande samhällsordningen utbytes mot socialiststaten. Denna är emellertid socialisternas mål, och innan vi lämna dem alldeles fria händer, böra vi därför taga reda på, huru detta mål är beskaffadt.

Socialisterna vilja, att staten ensam skall äga hela landets kapital, både egentligt kapital och naturtillgångar. Staten skall därför själf drifva all rörelse. Alla invånare i landet skola sålunda direkt vara i statens tjänst, såsom ämbetsmännen nu äro, eller såsom arbetare i ett bolag nu äro i bolagets tjänst. I stället skall staten gifva dem alla garanteradt underhåll. På detta sätt förmenas, att ingen arbetsför skulle komma att lefva på andras bekostnad. Nå men de lata då — och lata lära väl alltid komma att finnas? Komma ej de att i socialiststaten lefva på de flitigas bekostnad? Jo helt visst, såvida ej staten anställer arbetsfogdar, som drifva dem till arbetet, när ej deras egen fördel

gör det. Så blefve staten en enda stor tvångsanstalt. Månne det blefve ett paradys på jorden?

Vidare hafva socialisterna yrkat på, att alla skulle hafva *lika* underhåll, lika lön, och mena, att, om afkastningen af landets näringar sålunda lika fördelas, skulle alla få det bra. Men de tillgångar, som nu finnas, huru hafva de skapats, och huru bevaras och ökas de? Månne ej framför allt genom företagsamhet af personer, som sätta in sin kraft på att förbättra sin ställning. Månne den drifkraften kan ersättas genom arbetsfogdens piska? Nej, om flit, omtanke och företagsamhet ej få sin lön, då lära snart de tillgångar, som nu finnas, hastigt smälta samman och en allmän nöd uppstå i stället för det förespeglade allmänna välståndet.

Också har på senare tid en del socialister måst frångå läran om den lika lönen och börjat erkänna, att ej blott ett *större* arbete utan ock ett *högre* allmännyttigt arbete måste få en högre lön. Men då uppstår frågan: hvem skall bestämman, om en person får ägna sig t. ex. åt ett andligt arbete, som kräfver år af förberedelser, hvilka ej kunna fullt kontrolleras, t. ex. läkarens, vetenskapsmannens, konstnärens, ingenjörens, uppfinnarens (och socialisterna säga sig ju lägga stor vikt vid sådant kulturarbete)? Om hvem, som vill, får ägna sig åt sådana värf och därigenom under årtal måste underhållas utan att hans arbete kan verkligt kontrolleras, då fruktar jag, att detta blir ett stort kryphål för lättjan. Nu måste den, som ägnar sig åt studier, själf söka på enskild väg bereda sig medel, och detta afhåller åtminstone i någon mån, ehuru tyvärr icke ens det alltid tillräckligt, lättingar och oduglingar från studiebanan. Jag kan ej inse någon annan utväg, än att det blir betygen från underskolan, som skola bestämman, hvilken skall uppfostras till sådana

värf. Men erfarenheten visar, att ofta de största snil-lena ej varit utmärkta i nederskolan. Så var i viss mån fallet med Linné, som sålunda i en socialiststat sannolikt ej alls fått blifva vetenskapsman. Äfven här alltså undertryckande af de krafter, som skulle kunna föra kulturen framåt. Men det måste äfven blifva socialiststatens styresmän, som bestämma, hvilket arbete alla andra skola utföra och hvar det skall ske. Hos en socialistisk författare, som till på köpet hör till de socialister, som ej alldeles förlorat synen för den personliga duglighetens betydelse, har jag sett öppet förklaras, att i socialiststaten ingen utan myndighe-ternas samtycke får lämna den arbetsplats, han en gång fått sig anvisad. Således lifegenskapens förban-nelse, under hvilken Sveriges folk hittills aldrig behöft sucka! Icke heller har jag hos andra socialistiska författare funnit någon annan rimligare lösning af ar-betsfördelningsfrågan i socialiststaten. Undras, huru nöjda våra arbetare, som nu förmås att svärma för so-cialismen, skulle blifva, om de fingo smaka dess verk-liga frukter!

Och så kommer frågan om den odlade jorden. Ut-gående från, att det stora jordbruket liksom storin-dustrien gäfve den bästa afkastningen, tänkte sig socia-listerna ursprungligen, att allt jordbruk skulle för sta-tens räkning drifvas på stora gods. Själfägande bönder eller arrendatorer skulle sålunda ej mer få finnas, utan alla jordbruksarbetare skulle blifva såsom stat-drängar åt staten. Detta sammanhänger med, att socialisterna ursprungligen — och många göra det än — ville afskaffa familjelif. Människorna skulle lefva i stora kaserner och barnen uppfödas på barnhus. Emel-lertid har det trots alla socialistiska läror visat sig, att egna småbruk lämna bättre vinst än det stora jord-

bruket, och därför har nu en del socialister måst tänka sig — ehuru detta alls icke öfverensstämmer med den socialistiska ordningen för öfrigt — att när väl staten slagit under sig all odlad jord, skall denna utlämnas till småbruk, skötta af familjer — men såsom arrenden. Här i Dalarna, där jorden af gammalt är uppdelad i småbruk, skulle sålunda socialismens seger *i bästa fall* medföra, att de, som nu äro ägare af sina gårdar, blefve arrendatorer. Jag undrar, om verkligen arrenden skötas mera till landets fromma än egna hem och om jordbrukarna känna sig lyckligare på en arrenderad än på en egen gård. Jag undrar, om det ej vore bättre att arbeta på, att de verkligt egna hemmen må blifva så talrika som möjligt — än på socialismens seger.

Nu tror jag ej, att socialismen kan utan vidare undertryckas. Liksom andra folkrörelser måste den hafva sin tid. Man måste blott se till, att den hindras från att genomföra hvad som är fördärfligt däri, så att den, så att säga, blott får sätta af hvad nyttigt kan medfölja densamma. Detta kan dock endast ske, om de, som inse hvad som är fördärfligt däri, tappert gripa sig an med att begränsa dess framfart.

Partierna och rösträttsfrågan.

Härvid framträder nu sambandet mellan socialismfrågan och de olika partiernas ställning till rösträttsfrågan.

Socialisterna förklarade, åtminstone i början, att de — tillsvidare — skulle nöja sig med en rösträttsreform enligt den Staaffska regeringens förslag, emedan de i en sådan sågo en »inkörsport» till socialismen. Att den skulle blifva detta, var dock ej hr Staaffs afsikt och är ej heller hans icke socialistiska anhängares, de s. k. *liberalernas*. Ända tills på sista tid hafva dessa

sagt sig vilja bibehålla en oförändrad Första kammare. Att döma af vissa tecken synes åtminstone en del af partiet nu vara på väg att frågå detta. Deras funderingar härom äro emellertid ännu så oklara, att jag lämnar dem därhän och antager, att partiet i allmänhet står kvar på den Staaffska ståndpunkten: en oreformerad Första kammare och enkla majoritetsval (vid omvalen) i enmansvalkretsar till den Andra. De skäl, som härvid bestämma partiet, synas vara dessa. Man hoppas, att äfven för framtiden vid majoritetsval i enmansvalkretsar olika partier skola segra i olika valkretsar och att sålunda reformen ej skall medföra en socialistisk Andra kammare, och man tror, att kampen om majoritetsvalens utgång skall blifva ett ypperligt medel att framkalla politisk lifaktighet hos vårt folk och skall kunna skaffa det en handlingskraftig regering. Ett stöd för dessa antaganden söker man i England. Där har af gammalt funnits två nästan jämnstarka partier, som vid majoritetsvalen kämpa under stor politisk lifaktighet. Det parti, som segrar, bildar en kraftig regering, men hindras af fruktan för det andra partiet från att missbruka sin makt.

Det Staaffska förslagets motståndare, de kallas vanligen *konserverna*, tro emellertid icke, att Englands exempel är tillämpligt på svenska förhållanden. I England hafva åtminstone ej hittills fackföreningarne sökt påtvinga arbetarne socialistisk partifärg, utan arbetarne hafva i politiken fått handla som fria män. De två engelska partierna äro starka genom landets historia, liksom inväxta i folkmedvetandet. Så ej i Sverige, och starka politiska partier skapas ej i en handvändning. (För öfrigt hafva äfven i England, trots dess egendomliga partiväsende, majoritetsvalen börjat betraktas såsom orättvisa och föråldrade. Så

ock i andra land). Då nu förhållandena i England och Sverige äro så olika, synes det långt ifrån säkert, att här såsom i England skall ur en rösträttsordning sådan som den Staaffska framgå en Andra kammare, skiftesvis behärskad af två starka, icke socialistiska partier.

Sannolikare förefaller det, att socialisternas förhoppning verkligen besannas, d. v. s. att reformen leder till en rent socialistisk Andra kammare. Men mellan en sådan och en Första kammare af det nuvarande slaget kan intet samarbete äga rum, utan ohjälpliga slitningar måste uppstå, som omöjliggöra allt sundt reformarbete, ja förlama hela vår utveckling.

Då finge socialisterna den önskade förevändningen att gå till storms mot hela tvåkammersystemet — hvilket de redan öppet bekänna vara sin afsikt — i hopp att, sedan det störtats, kunna genomföra den rena socialiststaten, som dock måste verka fördärfligt, emedan den är onaturlig, ty onaturligt är att borttaga hvad som enligt naturens ordning är villkoret för allt framåtskridande: möjlighet för den större dugligheten att göra sig gällande.¹ Det kan nu hända, att dessa farhågor ej gå i fullbordan. Ingen kan se in i framtiden, men en hvar har att söka bilda sig ett omdöme i en sak af sådan vikt. Om nu personer tro sig ha skäl att befara för fäderneslandet fördärfliga följder af en rösträttsreform, som de dessutom anse i och för sig orättvis och föråldrad, har man då rätt att tillskrifva dem oädla bevekelsegrunder för att de arbeta för en bättre? Det är en sådan jag för min del hoppas skola bjudas af vår nuvarande regering.

¹ Goda utsikter att nå ett sådant mål finge naturligtvis också socialisterna, om med en reform af Andra kammaren i den Staaffska stilen förbundnes en reform af Första kammaren i socialistisk anda, hvilket på sista tiden börjat blifva en socialistisk lösen.

Det proportionella valsättet och en reformerad Första kammare.

Hvad man har anledning vänta af regeringens röst-rättsförslag är för det första ett enkelt och lättfattligt proportionellt valsystem till Andra kammaren med 3-högst 5-mansvalkretsar. Det valsystem, som nuvarande statsrådet Petersson i Påboda bragt på tal, är *enkelt*, trots att motståndarna påstå, att all proportionalism är krånglig. Skulle det verkligen öfverstiga de svenska valmännens förstånd att i stället för att såsom nu skriva 1 namn skriva högst 3 eller 5 namn och stryka ett streck under det eller de af dessa namn, som de mest hålla på? Det är dock hela konsten för valmännen. Besvärligare, men ej mycket konstigare blir det för k. bfhde, som skall göra sammanräkningen, men k. bfhdes uppgift är att stå allmänheten till tjänst. Att rösträkningen sker ärligt, därför borgar ej blott, att k. bfhde handlar under ämbetsansvar, utan ock att räkningen naturligtvis öfvervakas af de olika partiernas ombud.

Huru skulle nu detta valsystem verka? Jag skall blott taga ett exempel. Om i 3 nuvarande valkretsar finnas 3 nästan jämnstarka partier i hvar, A, B, C, men A är blott något starkare i hvar, så vinner det i alla tre. Föreana sig åter partierna B och C, så får det starkare partiet A ingen representant, men af de båda andra har det ena måst på hvart ställe taga en representant, som det ej önskar. Sammanslås enligt Påbodaförslaget de tre valkretsarna och väljes proportionellt, så får däremot hvardera partiet hvar sin representant. Således också socialisterna hvad dem rättvisligen tillkommer. Hvad är rättvisast och återger bäst folkmeningen?

Anhängarna af det Staaffska reformförslaget påstå nu, att proportionellt valsätt i motsats mot majoritetsval skulle verka lojhet och likgiltighet, då hvart parti vore säkert om att få representanter i förhållande till sitt antal. Detta är med förlof ett fåvitskt tal. Naturligtvis måste med ett proportionellt valsätt hvarje parti anstränga sig att vinna så många som möjligt för sin lista, då partiets vinst vid valet just beror af, huru många röster det kan samla. Skillnaden är blott, att vid majoritetsval är kampen hopplös för minoritetspartierna, vid proportionella val kunna de hoppas på en rättvis frukt af sina ansträngningar. Hvilketdera bör väcka den största lifaktigheten? Det påstås vidare, att proportionella val skulle förfalska den allmänna rösträttens grundtanke. Denna grundtanke är dock, att en hvar med sin röst skall kunna inverka på representationens sammansättning. Sker detta bäst, när vid majoritetsval minoritetens alla röster blifva fullkomligt betydelselösa, eller när de vid proportionella val få betyda just ungefär så mycket som deras antal angifver?

Vidare har man anledning vänta af regeringens rösträttsförslag, att det inför proportionella val äfven till Första kammaren, att det minskar storkapitalets inflytande på denna kammare och att det så väl härigenom som genom andra åtgärder underlättar en verklig samverkan mellan denna kammare och den Andra, som äfven med proportionellt valsätt blir i mycket högre grad demokratisk än nu. Genomföres på ett förståndigt och effektivt sätt en sådan dubbelreform, så är det mitt hopp, att landet skall undgå den upprifvande strid mellan kamrarna, som med skäl kan befaras skola blifva följderna af det Staaffska förslaget, och att ett

kraftigt reformarbete i sund demokratisk riktning just skall möjliggöras.

Till slut några ord om att vår konung icke biföll den Staaffska regeringens fordran på upplösning af Andra kammaren. Hade han gjort det, skulle folket icke fått tillfälle att genom de nya valen pröfva det Staaffska förslaget *under jämförelse med* ett verkligt utarbetadt förslag om proportionella val och en reformerad Första kammare. Nu få först kamrarna och sedan folket genom de nya valen (åtminstone vid periodens slut) tillfälle att välja mellan båda dessa förslag. Är ej detta rent spel och bör man ej vara vår konung tacksam för, att han beredt sitt folk tillfälle till allsidig pröfning af en fråga, hvars rätta lösning för dess välfärd är af sådan betydelse?

Hvad jag här talat har ej haft till ändamål att söka påtruga någon mina åsikter, men det skulle glädja mig, om mina ord i någon mån bidragit till insikt om, huru viktigt det är att under den politiska kris, som vi säkerligen gå till mötes, skälen för och mot verkligen vägas och ej blott slagord följas. Må vi hvar i sin stad betänka, att det här kanske gäller fäderneslandets hela framtid. Ja, Gud bevarare vårt Sverige!

Föredrag

vid Västmanlands-Dala nations fest den 1 dec. 1906 till firande
af 75-årsdagen af nationshusets invigning.

Sjuttiofem år hafva i dag förflutit, sedan denna byggnad invigdes till ett hem för Västmanlands-Dala nation; 75 år — det är en stor tidrymd i förhållande till nuet; i mänsklighetens och folkens lif är det blott en droppe, och ger man akt på, huru detta tidsmått förhåller sig till generationernas växling, så visar det sig ej heller synnerligt omfattande. Min fader hade t. ex. afslutat sin akademiska kurs året innan nationshuset var färdigt, och VILHELM ERIK SVEDELIUS, under hvars personliga inflytande många af oss här närvarande stått, blef medlem i vårt samfund den termin, då nationshuset invigdes. När 50-års minnet af denna tilldragelse firades, lefde ännu 25 af dem, hvilka såsom studenter bevistade den samma. Nu äro de dock alla hädangångna.

Tänker man åter på hvad de 75 åren fört med sig för de växlande ungdomsskarorna inom dessa väggar, då framstår helt visst denna tidrymd såsom ansenlig och innehållsrik. Jag går nu att framställa några drag från dess fyra första decennier (de följande ligga oss för nära för att nu behandlas). Det har nämligen synts mig, att det samlif, som blef en följd af nationshusets erhållande, är den bästa illustrationen till betydelsen af det minne vi i afton högtidlighålla.

Af åldrade män, som jag råkade i min ungdom, har jag hört entusiastiska skildringar af det glada kamratumgänge, som här florerade under nationens första decennium i eget hem. Hedersplatsen däri intog enligt allas vittnesbörd GUDMUND LEONARD SILFVERSTOLPE,¹ om hvilken också Svedelius i sina minnen yttrar att »han gjorde epok i kamratumgänget och idealiserade ungdomsglädjen».² När jag vidare erinrat mig, hvilket starkt band ännu i ålderns höst förenade dem, som en gång deltagit i vårt nationslif under denna tid, har den tanken trängt sig på mig, att det väsentligen var *då*, som den starka sammanhållning grundades, hvilken allt fortfarande utmärker Västmanlands-Dala landskapsförening. Förhåller det sig så, då hafva G. L. Silfverstolpes tre studentår i sanning varit betydelsefulla.

Under Silfverstolpes sista studenttermin, våren 1837, inträffade också en händelse, som ännu i dag direkt utöfvar ett höjande inflytande på vår nationsförening. Det var då, som denna sände en lyckönskningsskrivelse och sedan en af C. V. BÖTTIGER författad sång till sin store landsman J. O. WALLIN med anledning af hans utnämning till Svea rikets ärkebiskop, och som han till tack härför skänkte oss vår nations-sång³ och instiftade det premium, som gjort »vårens och ungdomens urgamla högtid» till Västmanlands-

¹ Student 1834—7. Han var brorson till en af 1809 års riksfäder, riddarhussekreteraren och skalden Axel Gabriel Silfverstolpe. Liksom denna ägde han skaldebegåfning. Han dog redan 1853 i kolera.

² V. E. SVEDELIUS: Anteckningar ur mitt förflutna lif, s. 320. Detta arbete är källan till alla de i det följande meddelade uppgifterna om nationslifvet, hvilka ej hämtats ur nationens protokoll eller för hvilka ej annan källa angifves.

³ »Vivant Vestmannias samt Dalekariass urfält och berg» etc. Samlade Vitterhetsarbeten af JOHAN OLOF WALLIN, Sthlm 1878. I, s. 83.

Dala nations högtidsdag.¹ Vid ett besök i Uppsala vid terminens slut skall han enligt Svedelius också gästade denna sal och där på landsmännens axlar kringburits i triumf.

Men det var ej blott för nationens kamratlif utan ock för dess författningsförhållanden, som denna första 10-års period i den nya lokalen var betydelsefull.

År 1838 frånträdde professor LARS GEORG RABENIUS, blifven emeritus, inspektoratet, som han i mer än ett fjärdedels sekel innehafte. Valet af hans efterträdare framkallade en häftig strid. En af kandidaterna var JOHAN HENRIK SCHRÖDER, kallad »lilla Schröder», men stor i sin kärlek till nationen, hvars nit, enligt hvad jag hört berättas, vi väsentligen hafva att tacka för tillkomsten af vår dyrbara porträttsamling. Hans egenheter gjorde emellertid, att han blott hade ett fåtal anhängare. Den egentliga striden stod mellan juris prof. JAKOB EDVARD BOËTHIUS, son till nationens förre inspektor filosofen DANIEL BOËTHIUS och under sin student- och docenttid en verksam nationsledamot, och teologie professorn KRISTIAN ERIK FAHLCRANTZ, och så stark var spänningen, att (enligt Svedelius) kamratumgänget till en tid led däraf. Resultatet blef, att Fahlerantz valdes, och om hans intresse för nationen

¹ Han donerade nämligen ett kapital, hvars ränta skall årligen »på vårens och ungdomens urgamla högtid: Valborgsmässöafton», utdelas till någon lofvande nationsmedlem enligt val af inspektor, hedersledamöter och seniorer. Med anledning häraf hålles fortfarande på Valborgsmässöaftonen ett högtidligt landskapsmöte, då valet äger rum. Denna högtidlighet har så slagit an, och att under tidernas lopp andra landsmän, följande Wal-lins exempel, gjort liknande donationer, så att nu vid Valborgsmässölandskapet flera sådana premier kunna utdelas. Ett sådant har ock erhållits genom öfverskott på subskriptionen till O. Alins grafvärd.

vittna ej blott det Fahlerantziska premiet utan ock vår Idunabild, som han förmådde sin väninna Fredrika Bremer att skänka nationen. Denna sals dekore-ring är också hans förtjänst, ty han anslog därtill 1841 det då brukliga inspektorshonorariet. Vid denna tid förefanns ett starkt missnöje med de dåvarande nationsstadgarna från 1816 och 1830, som ansågos allt för oligarkiska, men af undseende för den strängt kon-servative prof. Rabenius hade man hittills låtit sig nöja. Att den nye inspektorn ej var obenägen för en mera demokratisk ordning, visar hans ännu gällande föreskrift om reglerna för tillsättandet af hans ofvan-nämnda, strax efter tillträdet till inspektoratet stiftade premium.¹ Det tal, hvarmed han på sitt första land-skap, 17 mars 1838, hälsade nationen, tydde dock ej på någon benägenhet för en författningsreform. Det inne-höll en storslagen och djupsinnig utredning af nations-inrättningarnas betydelse och särskildt vår nations-

¹ Nationens protokoll för den 30 april 1838 innehålla därom följande. Inspektor yttrade: »Då jag anser det vara af en stor moralisk betydelse för en ynglingakår, att den äger tillfälle och för-bindelse att då och då utsäga sin aktning och tillgifvenhet för dem ibland sig, hvilka genom flit och seder och ädelt kam-ratskap anses främst förtjänta af en sådan utmärkelse... så önskar jag att gifva mina yngre landsmän en sådan anledning genom be-stämmande af tvenne årliga premier, hvilka, så länge jag kom-mer att vara nationens inspektor, skola ett hvarje termin med 33 Rdr och 16 Sk. b:o utgå.» Vid nedläggandet af inspektoratet den 1 dec. 1849 förband sig Fahlerantz, då utnämnd biskop i Vä-sterås, att fortfarande under sin listid låta dessa premier utgå. Vid hans död upphörde de naturligtvis, men deras utdelande hade så tilltalat en ung landsman, att han långt därefter, 1893 och 1894, donerade en fond, kallad »Biskop C. E. Fahlerantz premiefond», hvars ränta skall årligen på Valborgsmässolandskapet utdelas så-som ett premium enligt de af Fahlerantz' föreskrifna reglerna. Den ädle gifvaren ville vara okänd, men nationen har i honom anat en man, som spelat en framstående roll i vårt politiska lif.

förenings, hvarvid han bland annat påpekade, att dess västmanländska del har i minnet af Gustaf II Adolf, före tronbestigningen hertig af Västmanland, ett ärorikt motstycke till hvad Gustaf-Vasaminnet är för den dalekarliska delen. »Han — Gustaf Adolf — kallade sig äfven vår likasom för att jämna de båda brödraprovinsernas adel.» Själfva hufvudsytet med talet var emellertid att på nationsföreningarna tillämpa den s. k. historiska skolans uppfattning, att samhällslifvets yttre former — lagar och inrättningar — för att hafva verklig styrka måste vara uttryck af och framgå ur samhällets inre lif. I denna sunda och fruktbringande uppfattning sökte emellertid många af den historiska skolans män stöd för en konservativ motvilja mot reformer i allmänhet och särskildt mot nya lagstadganden, och Fahlerantz angaf nu såsom »icke det bästa tecken hos vår tid, att man lägger så mycken vikt vid på bokstafven, förkastande eller omskapande hvarje form, i hvilken en modern opinion icke klart nog är i de gamla orden åskådlig. Vore denna äfven *god* och *ny*, så blifver ändå tvifvelaktigt, om det, som vinnes i tydlighet, uppväger den skadliga verkan hela lagens auktoritet lider genom angripande af dess enskilda delar... Äfven för ett akademiskt samhälle äro dess lagar en helgedom. Äro de uppkomna ur och uttrycka den ärfda rätts- och sedekänslan, äro de visligt modererade af den höga bestämmelsens medvetande, då förtjäna de i sig själfva högsta aktning. Men äfven i annat fall böra förbättringar ej utan stor försiktighet ske. I hvarje fall vore de band, som en ofullkomlig lag synes lägga på ett samhälle, hvars verkliga lifsprincip är bättre än lagens bokstaf tillkännager af ringare betydelse — och ett sådant samfund blomstrar i trots af bokstafven — i jämförelse med *det*, som

med skenet af högvisa stadgar, hvilka dock äro konstprodukter, då de ej ur dess eget inre framgingo, öfverkläder den verkliga laglösheten, hvilken just ofta är den, som mest älskar de skrifna lagarna, om de ock äro blotta assignationer på handlingar, för hvilka samhället ej är solvent. Häraf är tydligt, att den *anda*, som *skapar* lagen, är viktigare än den vishet, som *stiftar* den, och att ordningskärleken är bättre än striden om paragrafer.» Då flera landsmän nu inkommo med begäran om en stadgerevision, föreslog han emellertid själf vid landskapsmötet den 8 juni s. å., att en stadgeändringskommitté skulle nedsättas. Det är också möjligt, att talet ej var riktadt mot reformen i och för sig utan mot ett befaradt försök att ur stadgarna borttaga nationens rätt att från sig skilja ovärdiga medlemmar, ty i det ofvannämnda talets slut hade han framhållit, att i nationsföreningens »rätt och plikt att aflägsna eller vägra inträde åt dem, som hata ordning och tukt — hvilket bud borde motsvaras af det positiva att hedra och understödja de bästa» — »lefver samhället såsom verklig moralisk person».¹

De nya stadgarna blefvo emellertid ej antagna förr än på landskapsmötet den 14 okt. 1840. Enligt Svedelii uppgifter i hans tal 1881 »med anledning af nationshusets tillryggalagda 50 år» skulle de inneburit

¹ Möjligen finnes något samband mellan detta uttalande och en utslutning på viss tid föregående år af en landsman, som deltagit i ett oskickligt och på sin tid vida beryktadt uppträde, 22 oktober, utanför Gillet vid en af landshöfding Kræmer gifven bal under ett besök af konung Karl Johan i Uppsala. Om inspektör hyst någon farhåga för en inom nationen förefintlig obenägenhet mot utslutningsrättens bibehållande, så synes den dock varit ogrundad, ty då den ifrågavarande landsmannen efter utståndet straff återkom och gjorde sig skyldig till en ny förseelse — ett groft marknadsskoj —, blef han (1839) å nyo utsluten.

en radikal omstörtning. Dittills skulle enligt honom all makt tillhört de 7 à 8 seniorerna, men nu en mera demokratisk ordning blifvit rådande. Knappast har dock stadgeändringen i och för sig haft en sådan betydelse, ty de nyheter den införde voro ej så synnerligt stora. Enligt 1816—30 års stadgar hade seniorerna liksom nu blott hvar sina 2 röster och hvarje junior 1 röst. Den egentliga förändringen var, att nya seniorer ej såsom dittills valdes af inspektor och de gamla seniorerna inom ett af alla de röstberättigade uppsatt 3-mannaförslag, som af de förra kunde kasseras, utan att de skulle fritt få väljas af alla röstberättigade, att kuratelet delades mellan en första och andra kurator — förut hade blott funnits *en* kurator — att det ej längre gick i tur bland seniorerna, utan att kurator nu fick väljas bland seniorerna af alla röstberättigade, att juniorer fingo plats i betygskommittén, som dittills blott utgjorts af seniorerna, samt att enskilda landsmän tillerkändes *rätt* att få sina förslag upptagna på kurators föredragningslista vid landskapen. Viktigare för minskandet af senioratets maktställning än stadgeändringen synes mig i själfva verket en, oberoende af denna skedd, förändring i dess uppgift hafva varit. Seniorerna hade dittills på sätt och vis haft att förrätta — hvad vi nu kalla studentexamen. Förhållandet var, att alltsedan 1724 fingo personer, ofta minderåriga, mot borgen af vederhäftig person inskrivas vid universitetet såsom s. k. sponsionsstudenter eller novitier. För att blifva aktiva nationsmedlemmar måste dessa emellertid undergå en s. k. recentiors- eller nationsexamen, och denna förrättades af seniorerna, hvarför det också var stadgadt, att till seniorer i främsta rummet borde väljas filosofie magistrar eller filosofie kandidater (då sådana ofta kvarstannade för

att taga teologisk, medicinsk eller juridisk examen saknades ej tillgång därpå). Så stark var sålunda nationsinrättningarnas ställning denna tid vid universitetet, att i deras händer låg bestämmanderätten öfver erhållandet af verkligt akademiskt medborgarskap. År 1831 öfvertog emellertid universitetet själf genom sina lärare studentexamen, men ända till 1837 fortbestod ändock hos oss examen inför seniorerna såsom villkor för upptagning i recentiorernas klass, hvarför sålunda 1831—37 för aktivt medlemskap i vår nation en dubbel studentexamen kan sägas hafva fordrats. Nationsexamens afskaffande hade Rabenius ej motsatt sig, och denna reform ägde rum under hans sista inspektorsår 1837.¹ Att den ansvarsfulla examensskyldigheten sålunda borttogs från senioratet har, menar jag, mer än 1840 års stadgäändring förminskat dess betydelse. Äfven en annan omständighet verkade efter denna tid i samma riktning. Liksom nationsinrättningarna haft sig anförtrodd rätten att meddela aktivt akademiskt medborgarskap, så hade de också haft hand om en enligt äldre uppfattning mycket viktig del af det bildningsarbete, som var detta medborgareskaps ändamål — nämligen disputationsöfningarna. Sådana skulle nämligen obligatoriskt hållas på landskapsmöten, och seniorerna hade därvid skyldighet att i tur och ordning presidera, d. v. s. författa teser eller uppsatser, genom hvilkas försvarande eller bekämpande yngre landsmän fingo öfva sig i vetenskaplig diskussion.

¹ Fortfarande fingo dock studentkandidater, s. k. preliminarister, inskrifvas i nationen och deras studier kontrollerades genom förhör, preliminaristexamina, som förrättades af därtill utsedde nationsledamöter, men deras uppflyttning till recentiorer, d. v. s. till verkliga studenter, berodde af studentexamen inför universitetet.

Detta fortbestod visserligen en tid framåt och var äfven föreskrifvet i 1840 års stadgar, men då disputationsväsendet nu allt mer förlorade i betydelse, gaf ej längre denna skyldighet senioratet den officiella karaktär, som den i äldre tider påtryckt det samma. I vår tid har som bekant den sida af universitetets bildningsarbete, som genom landskapsdisputationerna omhänderhades af nationerna, öfverflyttats på de fria litterära fackföreningarna och på seminarierna.

Men hvad som mer än något annat åstadkom, att just under denna tid en utjämning ägde rum i förhållandet mellan de olika studentklasserna i vår landskapsförening, det var dock utan tvifvel det kraftiga och sammanförande kamratlif, som möjliggjordes af den egna nationslokalen.

Under det följande decenniet — 1840-talet — inträdde en ny glansperiod i kamratlifvet inom vår nation, bland hvars ledande krafter då märktes V. E. SVEDELIUS, 1841—6, tre gånger förste kurator, R. M. BOWALLIUS, sedermera riksarkivarie, N. A. FRÖMAN; sedermera justitieombudsman, K. A. LINDSTRÖM, sedermera redaktör af Nya Dagligt Allehanda, E. v. STOCKENSTRÖM, med tiden en inflytelserik riksdagsman, den blifvande juris professorn O. M. T. RABENIUS (son till den förre inspektorn), A. V. STAAFF, slutligen kyrkoherde i Adolf Fredriks församling, den ännu lefvande Lundaprofessorn J. J. BORELIUS och den originella medicinaren J. L. (*»Thjasse»*) DAHLBERG. Själén i kamratglädjen var nu ORIEL OTTO AFZELIUS, sedermera auditor; hvilken intagit Silfverstolpes plats. Son af skalden Arvid August Afzelius, var han själf lycklig tillfällighetspoet, och Svedelius har i sitt föredrag om »Nationsföreningar och studentlif» 1871 ur hans kvä-

den i kamratkretsen räddat från glömskan ett stycke, som intager en ej ovärdig plats vid sidan af »Magisterns» klagan vid skilsmässan från »Glunten».

»Ack se hon skingras livvets morgondimma.
Vår framtids förlåt börjar att gå opp.
Snart hvarje timma är en afskedstimma
och hvarje sexa ter en glesnad tropp.

Vi vandra alla hän åt skilda kanter,
i samma dräkter råkas vi ej mer.
En stiger modigt upp för ärans branter.
En går i dalen nedanför och — ler.

Men blifva hur det vill också,
så var det muntrast här ändå
bland luntor, vänner, glas och sång och bland tentamina.
Tack därför för hvad som varit har.
Snart är det intet mera kvar
än split och titlar, band och bröd.»

Och i en annan af dessa sina kamratsånger, som jag hörde honom här föredraga, gaf han följande uttryck åt samma idealiserande uppfattning af ungdomslivvets glädje och — vemod.

»Göm alltid, glöm aldrig hvad härligt och skönt
i ungdomens tjusande lustgård Du rönt.
Ty snart är det förbi.»

Jag sade, att *jag* hörde honom här föredraga detta stycke. Förhållandet var, att kärleken till Västmanlands-Dala nation så kraftigt brann hos Oriel Afzelius, att han ännu vid framskriden ålder plägade komma hit och deltaga i våra fester, i hvilka han äfven då blef en medelpunkt. Så var han här vid en bal, som nationen gaf med anledning af 1872 års promotion, och

som var talrikt besökt från hembygden. Svedelius och de äldre resande landsmännen drogo sig då undan i lilla tidningsrummet, och mindre dansanta nationsmedlemmar, såsom t. ex. jag, fingo där vara åhörare till, huru Afzelius med oförliknelig humor återupplifvade minnen från de närvarande »gubbarnes» studenttid. Det var en högtidsstund, som jag aldrig glömmer.

1840-talet var i många hänseenden en brytningstid, och en återverkan af dess brytningar spordes jämväl inom studentlivet. En sak, som särskildt angick detta, var organiserandet af studentkåren, som nu försiggick, ej utan slitningar. Vår nation afböjde t. ex., ehuru under aktningbetygelser, den 30 maj 1846 att ingå i »studentföreningen», och inspektor uttalade vid ett landskap den 14 okt. s. å. sin önskan, att ej någon strid måtte uppstå mellan de nya föreningar, som nu ville bilda sig, och nationsföreningarne, genom hvilka, enligt hvad han vid sin nyss afslutade utrikesresa varit i tillfälle att erfaras, våra universitet hade ett afgjordt företräde framför andra; han hoppades dock, att de båda slagen af föreningar skulle kunna samverka till det akademiska livets utveckling.¹ Sedermera 1848 valde nationen deputerade i den kommitté, som skulle utarbeta stadgar för studentkåren, men hon förkastade dess förslag. Sedan läto dock landsmännen förmå sig att välja ledamöter i en ny förstärkt och med beslutanderätt utsedd kommitté från alla nationerna, och denna antog förslaget. Därmed var studentkåren färdigbildad, och nationen fick d. 21 mars 1849 förrätta sitt första direktionsval.

En rörelse af allmänna karaktär var den på 1840-talet begynnande studentmötesrörelsen, ty drifkraften

¹ Möjligen afsåg yttrandet dock mera de nu uppkommande vetenskapliga föreningarna än den allmänna studentföreningen.

i dessa studenttillställningar var då den politiska skandinavismen. På våra nationsangelägenheter utöfvade denna rörelse ej något omedelbart inflytande, men äfven hos oss fick studentlifvet säkerligen färg därpå. Studentskandinavismen blef en stor disillusion, och nutiden dömer den, icke utan grund, hårdt, men den verkade dock ideelt lyftande på sin tids studenter, spelade i deras lif en liknande roll som det sociala intresset i det nuvarande studentlifvet.

Men äfven rent politiska svallningar upprörde denna tids studentkretsar, och de hafva satt märken jämväl i våra nationsakter. I slutet af 1830-talet sammandrog sig det politiska oväder, som urladdade sig vid 1840 års riksdag. Öfverståhållaren Sprengtporten hade ådragit sig Karl Johans onåd genom sitt förhållande vid de Crusenstolpeska gatuoroligheterna 1838, men just därigenom blifvit populär bland de liberala, och vid ett besök i Uppsala gjordes han till föremål för en studenthyllning, hvare äfven landsmän deltog. Med anledning af att denna händelse i vissa tidningar framställdes såsom ett uttryck af studenternas allmänna tänkesätt föreslog inspektor vid en extra nationssammankomst den 31 okt. 1838, att nationen skulle uttala sitt ogillande af denna tolkning, och trots några landsmäns motstånd beslöts i enlighet därmed. Någon stark politisk upphetsning rädde sålunda icke då inom nationen, och ej heller kom någon sådan till syne under själfva den nämnda stormiga riksdagen.

Men annorlunda blef förhållandet 10 år därefter när Februarirevolutionens verkningar gjorde sig gällande. Inom studentkåren jäste då sinnena af skandinavism, rysshät och oklara frihetsidéer; en allmän revolutionsfest af studenter med mycket talande och pokulerande hölls, och äfven Uppsala fick sina marsorolig-

heter — utanför professorerna Palmblads och Lindblads boningar — åt hvilka okynnesupptåg tidningen Upsala, då stadens radikala organ, och sedan andra tidningar sökte gifva politisk betydelse. Detta föranledde en hemställan till nationerna från kuratorskonventet,¹ gående ut på, att de genom offentliga skrivelser skulle vederlägga tidningarnas berättelser. Vår nation gaf härtill sitt bifall den 22 mars, men då förslaget till skrifvelsen upplästes förkastades det, emedan det sökte »bevisa, att tidningen Upsala ej var någon organ för studentkårens åsikter och önskningsar», hvilket nationen fann »särdeles otjänligt», liksom ock att i skriften inflöt »något som kunde hafva utseende af hvad man kallade en politisk trosbekännelse». Förslagets förespråkare lyckades dock utverka att, om skrifvelsen antogs af *alla* nationerna, kurator jämte den äldsta seniorn och den äldsta juniorn skulle å nationens vägnar få underteckna den, men beslutet fattades med blott en rösts pluralitet,² och kuratorn, docenten sedan lektorn J. S. LÖFBERG, samt äldste juniorn, biblioteksamanuensen E. U. EKHOLM, vägrade »underteckna en skrift, hvars innehåll de ej kunde gilla», hvarför andra måste erhålla uppdraget. Emellertid förföll saken genom att östgötar och gottländingar sade nej. Då gjordes den 24 mars ett försök att förmå nationen att antaga skrifvelsen i något förändrad form, men den förkastades ånyo med 5 rösters pluralitet. Protokollen angifva blott förhandlingarnas resultat, men enligt Svedelius rådde

¹ Därmed menades ett kollegium af nationernas kuratorer, som utgjorde ett slags styrelse för den då ännu icke organiserade studentkåren.

² Svedelius jämte Borelius och några andra sökte förgäfvat utverka, att äfven recentiorerna skulle få deltaga i denna frågas behandling, såsom icke hörande till ett egentligt landskap.

en sådan upphetsning, att man hade svårt att göra sig hörd för stöj och skrik. Någon svårare schism inom nationen synes dock ej hafva förorsakats af denna händelse, och äfven inom studentkåren i dess helhet lade sig snart upphetsningen.

Med år 1849 frånträdde Fahlerantz, såsom utnämnd biskop i Västerås, inspektoratet, som nu omsider tillföll Schröder. Denne bortrycktes emellertid af koleran 1857, och hans efterträdare professor C. E. ZEDRITZ afled redan 2 år därefter, hvarefter C. V. BÖTTIGER blef inspektor. 1850-talet synes hafva varit en lugn tid både inom studentvärlden i dess helhet och inom vår nation. Ett kraftigt nationslif blomstrade emellertid fortfarande på denna, och bland dess ledande män märkes sedermera rektorn och bankofullmäktigen RAGNAR TÖRNEBLADH, hvilken endast af sin ålder hindrats att genom sin närvaro här i afton gifva ett nytt bevis på sin ofta förut ådagalagda minnesgodas kärlek till nationen. Om de känslor, hvarmed han af sina samtida i vår förening omfattades, vittnar, att han vid nedläggandet af kuratelet den 26 sept. 1859 på förslag af sin efterträdare E. CLASON, nationens blifvande inspektor, valdes till hedersledamot.

Af 1860-talets politiska händelser var det tvenne, som i synnerhet satte studenternas sinnen i rörelse, nämligen 1864 års danska krig och representationsreformen. Västmanlands-Dala nation gaf särskildt uttryck åt sina känslor med afseende på den förra händelsen genom ett karnevalsskämt. Karnevalerna hade kommit i bruk 1845, då den första allmänna majkarnevalen firades på Eklundshofsslätten. Detta slags fester synas särskildt slagit an på landsmännen. Dessa väckte uppseende på den första genom att uppträda i avtentiska, från hembygden lånade daldräkter, och 1851 firade

nationen 1 maj genom att vid Eklundshof uppföra ett Troja (af granris), som försvarades af en del landsmän utklädda till trojaner, men intogs medelst den trojanska hästen — ett af nationens d. v. ledamot, (sedan prof.) T. R. Thalén konstrueradt vidunder af trä och segelduk, i hvilket de till greker utklädda landsmännen togo plats; som var så stort, att när det stod här i trädgården räckte dess hufvud upp till salsfönstren, och som drogs af oxar ut till Troja. Ej nöjd med vårkarnevalerna, anställde vår nation vårvintrarna 1864 och 1865 karneval-slädpartier, och vid ett af dessa var det, som nationen gaf luft åt sina ofvan omnämnda danskvänliga känslor. I en släde fick man nämligen se den tyske pretendenten på Slesvig-Holstein, hertigen af Augustenburg, uppvaktad af en kammarherre, och i en efterföljande en mängd tyska småfurstar. De senare voro de minsta landsmän, som kunnat uppletas, klädda i mantlar och furstekronor, och hertigen af Augustenburg själf var en nationshund, iförd samma ornat och (upp) vaktad af sin husbonde såsom kammarherre.¹

Representationsreformen 1865 firades af studenterna med glädjefester. Om vår nation på något framträdande sätt deltog i dessa, vet jag ej.

Under slutet af 1860- och början af 1870-talen — min egen studenttid — var det politiska intresset ej stort inom studentkåren i allmänhet och ej heller hos oss. En väsentlig orsak därtill anser jag vara det sätt, hvarpå representationsreformen till en början verkade. Dess anhängare inom de bildade klasserna hade nog tänkt sig, att ur de allmänna valen skulle framgå en representation af de mest bildade och upplysta inom folket. Det var en idealistisk politisk ära i girondiststil, hvarom man drömde. I stället blef andra kamma-

¹ Enligt berättelse af äldre landsmän.

ren behärskad af landtmannapartiet, som gjorde till sitt mål att genomföra bondeståndets gamla önskningsar med afseende på skatter och indelningsverk, och med intressestriderna härom blandade sig järnvägsstrider. Inför denna realpolitik kände sig en stor del af »herreklassen» och ej minst universitetsungdomen oförstående och afsuten, och så inträdde den tid af politisk likgiltighet, som behärskade studentlifvet, tills de unge i värnpliktsfrågan och nu på sistone i de sociala sträfvandena åter funnit föremål för sin entusiasm. Betecknande för denna stämning var en dramatisk symfoni, som under stort jubel uppfördes på vår nation, och som var en framställning i ett slags aristofanisk anda af åtskilliga bekanta politici. Men om rikspolitiken ej entusiasmerade landsmännen denna tid, så intresserade nationspolitiken dem i stället. Partier bildade sig inom nationen, förhandlingarna på landskapen voro synnerligt lifliga, och de slagna älskade att genom långa reservationer vädja till eftervärldens dom. Men meningskiljaktigheterna störde ej kamratglädjen, som tvärtom blomstrade synnerligt kraftigt. Visserligen fanns nu ingen särskild, som spelade en Silfverstolpes och Afzelli roll, men det var i stället en samverkan af flera intresserade krafter, och dessa voro ofta de samma, som tryckte sin prägel på de offentliga förhandlingarna.

Och denna tid var Svedelii inspektorat! Mellan detta och det skede i nationens lif, hvaraf jag samlat några spridda drag, finnes i själfva verket ett samband, som just i afton förtjänar att betonas. Af den föregående framställningen torde framgå, att de två första årtiondena efter det egna hemmets erhållande medförde en synnerligt kraftig utveckling af vårt nationslif, men under båda dessa årtionden var Svedelius en verksam och intresserad nationsmedlem — från sin inskrifning

1831 till sitt hedersledamotskap 1850. De traditioner, som då utbildade sig, blefvo därför liksom personifierade i honom, och vunno genom hans inspektorat stadga äfven för kommande tider. Är denna uppfattning riktig, så var det ej blott åt ett tillfälligt sammanträffande i tiden, som nationen gaf sitt erkännande, när hon 1881 på samma gång firade nationsbyggnadens femtioåriga tillvaro och sin dåvarande inspektors femtioåriga studentskap. Den firade därvid i honom liksom inkarnationen af det kraftiga lif, som denna byggnad möjliggjort.

Men är ej detta att öfverdrifva nationshusets betydelse? Jag tror det ej. De svårigheter, med hvilka nationslifvet hade att kämpa, då nationen saknade egen lokal voro så stora, att vi, som nu lefva, hafva svårt att ens förstå dem. I forna tiders Uppsala var ej tillfälle att få hyra till ständigt bruk lämpliga samlingsplatser, utan, saknande eget hus, måste nationen då nöja sig med att vid själfva landskapsmötena få begagna ett rum, som däremellan ej stod till disposition; biblioteket måste vanligen inhysas hos bibliotekarien, och något rum för läsning af »avisorna» fanns ej, såsom af protokollet den 19 mars 1817 framgår. Visserligen var det ej denna tid så illa beställdt med själfva samlingslokalen som 1720, då landsmännen — enligt hvad protokollet den 23 mars detta år förmäler — »förnummit, att skåpet uti landskapssalen i landsmännens frånvaro blifvit utaf ovåliga pigor medelst kläders torkande omkullslaget och illa medfaret», ty inspektor professor Rabenius hade 1814 upplåtit det s. k. auditorium oeconomicum — en universitetet tillhörig föreläsningssal, som tillika var ett slags mekaniskt museum¹ — till

¹ i prof. O. V. Petterssons midt emot Akademiska bokhandeln belägna hus.

landskapsmötenas hållande, men blott »med mycken inskränkning och på vissa timmar». Att nationsinrättningarna under sådana förhållanden ändock kunde vara så kraftiga, synes mig bero af den viktiga plats de, såsom ofvan är antydt, intogo i universitetets officiella organisation. De voro anstalter till studenternas styrande och upptuktande genom inspektorerna och de med officiell ställning utrustade seniorerna samt i äldre tid genom penalismen. Däremot voro de icke såsom nu fria kamratföreningar. För att de skulle kunna blifva detta, fordrades ej blott stadgeförändringar utan äfven egna lokaler, och såsom torde framgå af det föregående, följde hos oss just efter den egna lokalens erhållande denna nationsinrättningens ombildning till en fri kamratförening.

Till sist några ord, som direkt ansluta sig till det minne vi i afton fira. Det var vid en fest, som nationen Oskarsdagen 1823 höll till ära för universitetets d. v. kansler, kronprins Oskar, och till firande af Västerås gymnasiums 200-åriga tillvaro, som de länge närda önskingarna om erhållandet af ett eget nationshus först togo handlingens form. Då anställdes nämligen en subskription för detta ändamål, och denna inbragte genast ej mindre än 1,200 R. b:o (1,800 kr.) Vid landskapsmöte den 6 därpå följande december antogos regler för företaget. Lista skulle utfärdas; alla, som gifvo en viss summa, skulle erhålla rösträtt i denna sak, hvars handhafvande skulle anförtros åt en byggnadskommitté, bestående af inspektor, kurator, bibliotekarie, hedersledamöterna samt 3 seniorer, 3 juniorer, 2 recentiorer och 1 novitius, valda hvarje Oskarsdag af de röstberättigade. Årligen afgafs af denna kommitté till Västerås domkapitel en berättelse om subskriptionens resultat

och företagets fortskridande.¹ Redan 1826 var tomten — $\frac{1}{2}$ tunnland stor — inköpt för 633 R. och 16 sk. banko eller 950 kr. Hela kostnaden för tomt och hus uppgick till ungefär 21,230 kr., hvaraf omkr. 4,420 anskaffats genom ett lån.

Oskarsdagen 1831 var byggnaden färdig att invigas; ännu hade man dock ej hunnit insätta kakelugnar däri, hvarför — enligt hvad mig blifvit berättadt — salen måste uppvärmas med stora brylåer.

Vid festen, som inleddes med afsjungande af en af Böttiger författad hymn, höll inspektor, professor Rabenius, ett invigningstal på latin, hvarur följande må i öfversättning meddelas.² »Jag inviger,» yttrade han, »detta hus till ett lysande och varaktigt minnesmärke af den frikostighet, med hvars hjälp det upprests från grunden. Det skall för efterkommande vittna om, med hvilken ymnig välvilja gynnare och fäder tillmötesgått edra önskingar. Det skall vittna om deras nitälskan för vårt bästa, för studier, för vänskapsförbindelser, för sedernas renhet, hvilket allt de hoppats befordra genom sina omkostnader... Men jag inviger detta hus jämväl till ett tecken och en underpant på eder, mina landsmäns, håg och fasta föresats att med utmärkt nit eftersträfvat allt, som är ädelt och för lifvet passande, gagnande och prydande. Därigenom skolen I bättre än genom de utsöktaste ord visa tacksamhet för de bevisade välgärningarna. Men jag inviger också detta hus till plats för Västmanlands-Dala nations sammankomster, såväl allmänna, som mindre högtidliga. Mån ni, mina landsmän, samlas hit för att visa

¹ Ur dessa berättelser och uppropet om insamling äro de här meddelade uppgifterna hämtade.

² Hymnen och inspektors tal äro jämte vid festen föredragna verser utgifna på trycket.

prof på edert snille, edra arbeten, eder förvärfvade bildning. Må denna sal genljuda af eder vältalighet, eder lärdom, edert sanningsökande. Mån ni därvid alltid tänka humant om hvarandra, döma hofsamt, yttra eder rättsint. Mån ni samlas hit för att öfverlägga om vårt samfunds gemensamma angelägenheter. Härvid må en hvar oförskräckt utsäga sin mening, ärligt pröfva de oliktankandes åsikter; må täflan om det rätta och ädla vara eder enda strid, och må allt modereras genom frid och vänskap! På detta sätt bören ni fullgöra den rekryttjänst, hvarigenom ni vänjen eder att handlägga de allvarliga saker, hvilkas vård en gång skall öfverlämnas åt eder redbarhet, när ni lämnat universitetet och fått er anförtrödda offentliga uppdrag och omsorgen om det allmänna bästa. Men samlens också hit understundom, för att skämt må blandas i allvaret och edra sinnen uppfriskas genom oskyldig kamratglädje. Men njuten då den enkla drycken måttligt; underhållen eder hjärtligt och vänskapsfullt med kamraterna och mån ni så återvända hem, att ingen blygsel åtföljer minnet af den tillbragta aftonen.»

Den gamle inspektorns önsknings hafva ej blifvit uppfyllda. Vårt nationshus har under 75 år varit ett medel till befrämjande af universitetsbildning och en god ande bland Västmanlands och Dalarnes här studerande ungdom, till dennas öfvande i allmänna angelägenheter skötsel och till upplifvande kamratumgänge. Också har det blifvit kärt för denna ungdom. Det visade sig bäst, då nationen, utan medel som hon är att bekosta botandet af de bofälligheter, som de 75 åren vållat, i våras hade att öfverväga, om genom det gamla husets och en del af tomtens försäljande tillgångar skulle beredas till uppförande af ett nytt nationshus. Nationens flertal kunde ej besluta sig för att afstå från sitt

gamla hem, med ungdomens glada mod förtröstande på, att utvägar skulle yppa sig till dettas restaurering. Vare sig nu en sådan restaurering visar sig utförbar och ändamålsenlig, eller vi måste sträfva efter att erhålla ett nytt nationshus, är det i alla händelser på hoppet vi måste bygga. Skall detta hopp uppfyllas? Det beror på, om *vi* i hembygden skola mötas af samma välvilja, som våra förfäder för 75 år sedan där fingo röna. Men låtom oss ej på denna stund oroa oss öfver hvad framtiden kan bära i sitt sköte. Må vi i stället förena oss i ett tacksamt erkännande af allt det goda, som en gången tids offervillighet beredt den hembygdens ungdom, som under växlande generationer här de gångna 75 åren haft sitt hem. Ett fyrfaldigt tacksamhetens lefverop för minnet af dem, som åstadkommo denna byggnad, och för minnet af de gångna generationer, som så begagnat sig däraf, att den motsvarat hvad därmed afsågs!

Anförande angående rösträttsfrågan

i Riksdagens Andra kammare den 6 maj 1899.

Då rösträttsfrågan nu mer än någonsin står på dagordningen, torde ett försök, som gjordes 1899 att bringa den ur det marvatten, hvari den redan då råkat, ännu kunna äga ett visst intresse. I en reservation i detta års konstitutionsutskott framhöll jag nödvändigheten af att för den nationella samlingens skull göra rösträtten så allmän som möjligt men ock af att därvid träffa bestämmelser till undvikande af klass- och majoritetsförtryck. Den enda utväg att tillgodose båda dessa syften, som jag *då* ansåg möjlig hos oss, var, att en mycket *utsträckt* rösträtt förbands med en i vissa fall måttligt *förstärkt* rösträtt. Denna utväg har nu förlorat sin aktualitet, men enligt min uppfattning äga de synpunkter, som förmådde mig till förslagens framställande, ännu giltighet, om också sättet för frågans lösning nu måste blifva ett annat. För öfrigt må anmärkas, att den absoluta förkastelsedom, som jag *då* uttalade öfver allmän och lika rösträtt, berodde på förutsättningen, att endast majoritetsval vore möjliga hos oss. Detta finnes uttaladt i reservationen (K. U:s utlåtande N:o 14 s 17—18).

Grunderna för reformen angaf jag *förslagsvis* på följande sätt:

Två eller flera röster tillkomma hvarje man med en viss förmögenhet (och eventuellt vissa bildningskvalifikationer), som fyllt 24 år, under villkor, att han fullgjort sin skatteplikt och — ifall han är krigstjänstduglig — den värnpliktskyldighet i fredstid, som ålegat honom före inträdet i värnpliktsåldern.

En röst tillkommer

- a) hvarje bevillningsskyldig man med lägre förmögenhetsställning än som kräfves för förstärkt rösträtt, under för öfrigt samma villkor (åldersgräns och fullgjord värn- och skatteplikt);

b) *åtminstone* hvarje *familjeförsörjare* bland de icke bevillnings skyldige, som ej åtnjuter fattigunderstöd, under för öfrigt samma villkor.

Angående dessa *eller andra grunder* för utsträckt rösträtt föreslog jag att Riksdagen skulle begära en utredning af Kungl. Maj:t samt framläggandet af ett rösträttsförslag, hvartill denna utredning kunde föranleda.

Detta förslag segrade i voteringen om kontraposition öfver ett af herr S. v. Friesen framburet förslag, att Riksdagen skulle af Kungl. Maj:t begära ett rösträttsförslag, enligt hvilket den politiska valrätten skulle sammanfalla med den kommunala under villkor, att ålderstreckets höjdes till 25 år, men i hufvudvoteringen segrade konstitutionsutskottets yrkande på rent afslag af alla då framställda rösträttsförslag.

. . . Den åsikt, jag uttalat, är ny; men just därför att den är ny, måste jag försöka att göra, hvad jag kan, för att uppmärksamheten skall fästas därpå.

Det ligger utan tvifvel mycken sanning i hvad konstitutionsutskottets majoritet sagt därom, att en rösträttsreform redan är genomförd genom penningvärdets fallande, och att man, utan någon förändring, på den vägen slutligen kommer så godt som till allmän rösträtt. Det kan då frågas: hvarför icke nöja sig med denna småningom fortgående utveckling, utan här komma med nya förslag?

Jag skall då be att få påpeka, att, om det också är sant, att rösträtten utvidgats, innebära dock de nuvarande förhållandena enligt min uppfattning, i två punkter särskildt, en obillighet.

För det första är en hel klass aktningvärda arbetare ovillkorligen utestängd genom det nuvarande strecket, nämligen jordtorparne på landet, hvilkas jord icke är särskildt taxerad och som därför sakna både kommunal och politisk rösträtt. Det förvånar mig, att de, som i allmänhet utöfva ledningen i rösträttsrörel-

sen, alldeles förbisett dessa tjänande bröder. Detta gör också, mina herrar, det förslag, som af herr von Friesen framburits: det gör icke rättvisa åt denna klass, ty den är icke kommunalt röstberättigad.

Det är också i ett annat hänseende, som de nuvarande förhållandena, såsom jag nyss sagt och enligt hvad jag äfven i min reservation påpekat, innebära en obillighet. Det må vara sant, att numera åtminstone i städerna ingen kan föda familj, som icke har 800 kronors inkomst. Men om en person med så liten inkomst har att underhålla en stor familj, kan man icke förväna sig öfver, om bevillningsmyndigheterna draga sig för att påföra honom bevillning. Och på detta sätt uteslänges en stor del arbetare från rösträtt, och just den del, som kanske vore bäst lämpad att utföra densamma.

Men, mina herrar, dessa synpunkter hafva dock icke varit de för mig i främsta rummet bestämmande, utan det har varit andra.

På de senaste årtiondena har i vårt land — liksom i andra kulturländer — en ny samhällsklass ryckt upp, det är kroppsarbetarnes klass. Denna klass har förut i vårt samhälle aldrig haft politiskt inflytande. Ty det hade den icke på de gamla tingen — jag menar de lösa kroppsarbetarne —; det hade den icke under ständsrepresentationens tid på annat sätt än att den företrädde af sina mästare och husbönder. Men nu intager denna klass en annan ställning än förut. Detta beror på storindustrien, som har gifvit den en ofantligt ökad betydelse. Det beror på folkbildningen, hvarigenom den stigit i intelligens. Det beror på de sedliga sträfvanden, som denna klass själf tagit om hand, jag menar nykterhetsrörelsen.

Det synes då mig, liksom herr von Friesen, att billighet och klokhetskräfv, att denna klass indrages i den ak-

tiva medborgarrätten för att blifva delaktig af dess¹ uppfostrande verkan. Och så kommer därtill en annan sak.

Det har inom denna klass utbredd sig den uppfattning, att det s. k. strecket skulle ställa den utom samhället. Jag skall icke yttra mig om det berättigade eller oberättigade i detta. Jag konstaterar endast ett faktum. Men det är ett faktum, som innebär för vårt samhälle de största vådor. Ty äfven jag håller före, att det starkaste värnet för ett land är den medborgerliga solidaritetskänslan. På grund af dessa omständigheter har det syntts mig, att man borde tillmötesgå denna klass.

Men här framställa sig åtskilliga andra synpunkter. Denna klass har rätt, synes det mig, att betyda *något*, men den bör icke betyda allt i vårt samhälle. Och *allt* skulle den komma att betyda, om den finge utse representanter i förhållande till den numeriska styrkan.²

Jag sade, att denna klass gått mycket framåt. Men, mina herrar, det finnes också skuggsidor, det finnes — och det är icke värddt att förneka — inom denna klass mycken — jag vågar nästan säga — brutalitet. Den, som fått se in i städernas fattigvårdsförhållanden, har på ett ohyggligt sätt kunnat öfvertygas därom. Och det värsta är, att äfven bland den ungdom, som växer upp inom denna klass, framträda drag, som hän-tyda på, att vid sidan af en utveckling till det bättre finnes också en utveckling till det sämre; jag tänker på ligapojksväsendet.

Skulle vi nu införa allmän rösträtt, utan att höja åldersstrecket, skulle detta innebära, att vi skulle gifva

¹ Här hafva i riksdagsreferatet orden: *fördelar och*, ej kommit med.

² Nämligen vid majoritetsval.

en ganska betydlig makt åt dessa brutala element inom arbetarebefolkningen.

Men det finnes också en annan skuggsida, som jag har berört i min reservation. Denna klass befinner sig i kamp för förbättrade ekonomiska förhållanden. En sådan kamp är ägnad att förleda människor att t. o. m. offra den personliga själfständigheten för det åtrådda målets vinnande. Och ha vi icke företeelser, som tyda därpå? Jag påminner eder, mina herrar, om hvad som i dessa dagar föregår i Stockholm, då kroppsarbetarne på order af sina ledare vilja tvinga en kamrats samvete, religiösa samvete. Tro herrarne, att den klass, som på detta sätt offerar och vill undertrycka den personliga själfständigheten, att den klassen verkligen är mogen ännu att ensam betyda allt i samhället? Jag tror det icke. Och jag skulle däri se de största faror just för vår politiska frihet.

Men om denna klass icke skall betyda allt, utan blott något, hvad innebär det? Jo, det innebär, att de klasser, som nu hafva makten, icke böra utan vidare elimineras. De ha visat sig kunna bruka sin befogenhet på ett tillfredsställande sätt. Det är då stridande mot en sund utveckling att helt och hållet stryka bort dem.

Och därvid tänker jag först och främst på *en* klass, nämligen den svenska bondeklassen. Jag har, mina herrar, haft den lyckan att få uppväxa i en landsbygd, där odalmannafriheten står högt. Det är en af de stora fördelar, som ha kommit mig till del här i lifvet. Jag har sett, hvilket stärkande och uppfostrande inflytande denna odalmannafrihet utöfvar. Därför anser jag det rent af såsom en hederssak för mig att i min ringa mån söka bevara denna klass från att öfverflyglas vare sig af storindustriens kapital eller af stor-

industriens arbetareskaror. Och den lilla inblick, jag fått i världshistorien, har öfvertygat mig om betydelsen af, att denna klass behålles vid politiskt inflytande. Ty hvart jag vänder mig i världshistorien, har jag funnit, att endast där har en sund politisk frihet blomstrat, där kärnan af de röstberättigade utgjorts af en besuten demokrati. Och där man tillintetgjort eller uteslutit denna, där har följt tyranni i en eller annan form.

Men huru skall man då kunna tillmötesgå de berättigade krafven och ändock bevara inflytande i tillbörlig grad åt dem, som böra ha det?

Ja, mina herrar, enligt min öfvertygelse går det icke på de vägar man hittills beträddt. Äfven om Andra Kammaren skulle vilja ha allmän rösträtt eller ett streck af ett eller annat slag, ligger icke all makt i Sveriges rike i denna kammare. Vi ha andra faktorer att räkna med. Och så kommer det att gå, såsom det nu så länge gått, att vi stå och slitas och slitas, och ingen vill ge med sig. Man har kommit in i en återvändsgränd, det är hela saken. Men har man kommit in i en återvändsgränd, då finnes det icke något annat medel än att söka en ny utväg.

Ja, man slites. Men hvem skall segra till sist? De konservativa tänka väl såsom så: Vi sitta ju inne med makten, hvem kan beröfva oss den mot vår vilja? Det kan så synas, mina herrar. Men låt den föreställningen blifva inpräglad, att här förefinnes en orättvisa, då hjälper det till sist icke att säga nej. Se på de fyra stånden! De skötte sig icke illa. Vi ha dem att tacka för, att i en tid, då det öfriga Europa låg under den Heliga Alliansens tryck, här i Sverige fanns ett fritt statsskick. Det var de själfva, som fingo bestämma öfver sitt öde, men det kom dock därefter, att de måste abdikera. Här kan komma en kris, som framtvingar

en sådan abdikation. Jag tänker därvid icke på något hot om revolution under namn af storstrejk, ty min öfvertygelse är, att, om arbetarne försöka sig på något sådant, då ha de gjort sig själfva den största skadan. Men här kan komma en annan, en nationel kris, då det gäller att taga landets alla försvarskrafter i anspråk, då det kan komma i fråga att utvidga värnplikten. Då kan det hända, mina herrar, att de, som hittills hållit mest emot, ge med sig, och då skulle det kunna inträffa, ifall tillmötesgående ej i tid visats, att vi på en gång finge den allmänna ogaranterade rösträtten. Den faran synes mig vara så öfverhängande, att jag förvånar mig öfver och beklagar representanterna för den svenska bondeklassen, om de kunna tro, att man blott kan framhärda att säga nej, och om de icke vilja begagna tillfället att, medan tid är, få till stånd en uppgörelse på rättvisa och billiga grunder, som åt dem skulle bevara deras fortfarande inflytande i samhället, då de däremot annars löpa faran att helt och hållet bli öfverflyglade. Det är detta jag trott, att man skulle kunna vinna på ett sätt, men också *endast* på ett sätt, och det är, att man uppger denna humbug — jag vågar kalla den så — som heter den lika rösträtten.¹ Den lika rösträtten i politiskt hänseende, den existerar för resten icke, ty genom städernas starkare representation kunna dessas valmän anses hafva mycket större politisk rösträtt än landsbygdens valmän.² Men säger man: »om olika rösträtt får göra sig gällande i kommunala angelägenheter, så är det därför, att de ekonomiska frågorna där spela en så stor roll». I po-

¹ Se anmärkningen i inledningen.

² Här hafva följande ord ej kommit med i riksdagsreferatet: *Och med afseende på kommunala angelägenheter hafva vi alldeles tydligt olika rösträtt.*

litiska angelägenheter spela de icke samma roll, det är sant, men äfven där hafva de en ofantligt stor betydelse, ty det är dock Riksdagen, som bestämmer öfver bevillningen. Skulle de icke besittande klasserna få absolut makt i Riksdagen, skulle de sålunda genom Riksdagen kunna plundra de förmögnare klasserna. Därför är det alldeles orimligt, att förmögenheten icke skall ha någon politisk betydelse. Den har det nu, men i form af ett streck, som är den mest förhatliga form af alla, ty den ger upphof åt den föreställningen, att grunden för valrätten är penningen. Finge förmögenheten ett tillbörligt inflytande i form af en förstärkt rösträtt, så kunde man däremot komma ifrån detta streck. Och så länge vi ha kvar ett penningstreck, är rösträttsfrågan icke löst. Det är den förnämsta invändningen, som jag har att göra mot det förslag, som herr von Friesen framburit, att det icke innebär någon lösning, det är endast en nödfallsutväg, en godtköpsutväg för tillfället.

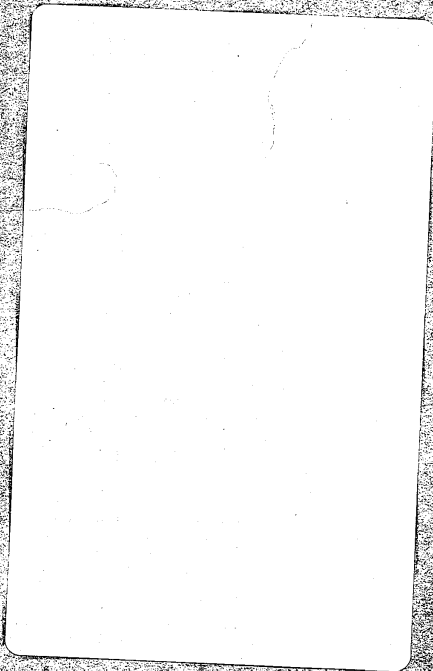
Därför, mina herrar, är det min lifliga öfvertygelse, att skola vi bevara vårt fädernesland från verkliga faror, måste vi slå in på den vägen att införa en förstärkt, men icke obilligt förstärkt, rösträtt på grund af förmögenhet. Sedermera fordras andra betingelser för själfva valmanskapet såsom uppfyllda plikter mot staten m. m., som jag uti min reservation närmare utvecklat.

Nu säger man kanske, att denna graderade skala är så förhatlig från vårt kommunala lif. Men då frågar jag Eder, mina herrar, viljen I taga bort den ifrån vårt kommunala lif? Nej, det viljen I nog icke vara med om! Hvad är det som härvidlag är förhatligt, om icke missbruket och öfverdriften? Men däraf, att en öfver-

drift är förhatlig, följer icke, att själfva saken är förkastlig.

Men, frågar man kanske, skulle ett bifall till en sådan utväg jag föreslagit verkligen kunna bringa röst-rättsfrågan framåt? Ja, det är min lifliga öfvertygelse, att I fån icke, annat än under en verkligt stor politisk fara, ett bifall af Första Kammaren till vare sig allmän röst eller till ett sänkt streck. Men till en lösning föreslagit, *i fall den framlägges af regeringen*, tror jag, att man all kunna vinna bifall i Första Kammaren. Jag berinra om, att i Första Kammarren redan höjt sig betydande röster till förmån för en reform i den riktning jag tänkt mig. Vid 1893 års riksdag uttalade sig t. ex. biskop Billing i en reservation till konstitutionsutskottets betänkande för en lösning i denna riktning.

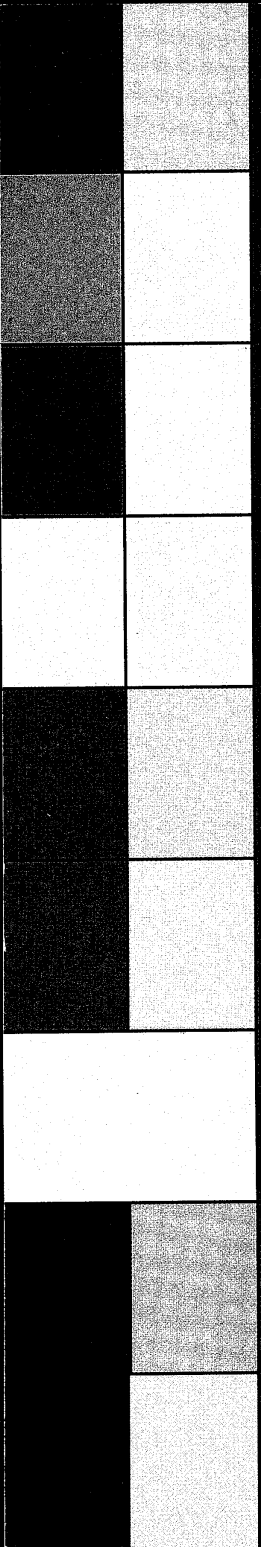
Men skall regeringen kunna förmås att framlägga ett dylikt förslag, är det nödvändigt, att den känner sig hafva ett stöd därför inom Andra Kammaren. Därför anser jag, att det skulle vara af största nytta och betydelse, att i denna kammare en majoritet kunde vinnas till förmån för min reservation. Jag har naturligtvis icke stora utsikter härför, och jag har icke heller från början drömt om något sådant, men då jag är öfvertygad om riktigheten af de åsikter jag framställt, har det för mig varit en plikt att söka verka för dessa åsikters spridning, för att de må blifva uppmärksammade, och för att detta må ske, skall jag, herr grefve och talman, tillåta mig att yrka bifall till det skrifvelseförlag, som jag i min reservation har framställt och hvilket finnes intaget på sid. 21 i utskottets betänkande. Jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Farbkarte #13

B.I.G.

Grauskala #13

M

B.I.G.

